

**Regula honestatis moralis seu tractatus theologicus
tripartitus de regula moraliter agendi**

In Duos Item Libros Dividitur: In priori potissima fundamenta, & principia moderni Probabilismi intrinseca exactè, & accuratè examinata multipliciter evertuntur, & non esse verè principia, ... In posteriori verò eundem cum modernis Decretis Pontificiis multiplici arguento ... ubi multa de ultimi ...

**Camargo, Ignacio de
[S.I.], 1702**

Controversia V. An & quatenus opinari sit nobis liberum, aut necessarium?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94767](#)

probabilis in sensu ipsorum Probabilistarum (nimurum etiam æquè, vel minus, quām opposita affirmans legis obligationem) satis promulgata non sit, adeoque nullam habeat vim obligandi. Utrunque verò nos suo ordine disputabimus, & post quām conclusiones oppositas, ut certas, & communes, solidissimè staturimus, argumentum propositum, ut penitus convincens, sine obice ullo urgebimus, & instaurabimus.

55. Sed, antequām progrediamur ulteriùs, placet animadvertere, Recentiores Probabilistas sententiam quidem suam sub jucundo, ac placi-do nomine *sententia benigna*, nostram sententiam sub ingratō vocabulo *sententia rigida*, paſſim circumferre. Porrò viri sapientes, ac cordati nomina non magnopere curabunt, quippe qui probè ſciant, ſapè noī rei naturam, & veritatem ipsam, ſed ſenſum, & affectum imponentis exprimere. Cæterū, quia vulgares, & imperitos homines jucunda nomina valde delectant, & in rerum quandoque fugiendarum amorem noxiū.

imprudentes alliciunt, animadver-tant volumus, totum nostrum diſſidium cum Recentioribus de re alia non eſſe, quām de natura benignitatis, quam ſuæ ipſi ſententiaz arrogant, nobis ſcilicet contendentiibus, benignam illam eſſe, ſed verò non ſpiritu, ſed ſenſu; illis autem contrā tuentibus, eſſe verè benignam, & ſpiritu quoque percommo-dam.

Cum hac ergo animadversione ſententiam Probabilistarum benignā quandoque appellare nos quoque in posterū non reniemus, frequentiū tamen proprio, ac genuino ſuo vocabulo *Probabilifimi*, ſeu *ſententia mo-derne*: noſtrām verò (quandoquidem pari, aut potiori jure, nobis li-cepit) moderatam, antiquam, ac ve-rām appellabimus; neque enim aliam ipſi querimus, vel optamus, quam veritatis benignitatē, quā vera eſt, & magna benignitas iis, qui diligunt Deum, & sanctam eius legem, atteftante Regio Propheta, Universæ via Domini misericordia, & veritas requirentibus testamentum ejus, & teſtimonia ejus.

Pſal. 22.

CONTROVERSIA QUINTA.

An, & quatenus Opinari ſit nobis liberum, aut neceſſarium.

1. **P**rinципium, cui innituntur Probabilistæ, quos directos vocare poſſu-mus, illi videlicet, qui priorem viam, ſeu modum propugnandi ſpecialiter ſententiam benignam ſequuntur, eſt, ut premissimus, libe-ratas noſtra, ſive indifferentia intellectus ad opinandum quamlibet contradictionis partem, quotiēs adſunt utrinque fundamenta, aut motiva, quorum quaelibet ſeorsim ab aliis absolute ſufficienter ad opinandum. Principium iſtud in hac controverſia ſolidè, & efficaciter conſutandum à nobis eſt. Verum, ut in examine quæſtionis hujus, quæ poſt natum modernum Probabilifimum gra-vis, ac celebris effecta eſt, clariūs, atque diſtinctiūs procedamus, propriam opinionis naturam exponere priuſ oportet.

ARTICULUS I.

Quid ſit Opinio, & quatenus formidinem adjunctam habeat?

MUltā ſubtiliter circa opinio-nem, & proprietates ejus, diſputant Scholastici, quæ ſi placeat, videri poterūt apud noſtrōs Conim-

bricenses. Sed quia partim ſpectant ad institutionem Dialecticam, par-tim ad modum loquendi tantum, ut obſervant iidem Conimbricētes, nos

Conimbricētes, in 1.
Poſter. c. 26.

F ex

ex illis, quæ magis sunt probata, frequentiusque recepta apud Philosophos, & Theologos morales, eantummodo feligemus, quæ ad institutum nostrum deserviant.

§. I.

Definitio Opinionis ex Philosopho.

2. **I**gitur Aristoteles 1. Posteriorum c. 26.

Philos. 1.
Postr. c. 26.

ut utriusque ostendat naturam, scientiam cōparat ad opinionem; de qua cūm premisisset, opinionem esse circa id, quod verum quidem est, aut falsum, aliter antē se habere potest, subjungit immediatè, Hac autem est vacantis medio, & non necessaria propositionis existimatio: id est intellectus, assensus, judiciumve immediatum circa objectum contingens, sive quod possit aliter se habere. Per quam definitionem Philosophus non exponit, ut patet, opinionem in tota latitudine sua, cūm plurimæ inveniantur, quæ non sunt immediata judicia, sed potius per discursum, sive per medium aliquod ab intellectu comparantur.

3. Immò, quia ejusmodi opinio- nes mediatae, sicuti frequentiores, ita & notiores omnibus sunt, ad illas specialiter nō attendit Philosophus, ut Comimbricenses notarunt; sed eas tantum signillatim expressit, quæ non sunt adeo vulgares, ac notæ, quales sunt opiniones immediatae; neque enim ita obvium, aut scitu facile est, intellectum ex terminis, & immediatè alicui veritati posse assentiri per assensum non evidenter, sed purè opinativum, atque probabilem. Re vera tamen sāpè ita contingit; nam hæ propositiones, mater diligit filium, eger desiderat sanitatem, & aliæ similes, ex propriis terminis, & secluso quocumque medio, probabiles absolutè sunt, proindeque intellectus optimè potest illis immediatè assentiri per assensum opinativum.

Sed verò quamvis Aristoteles opinionem mediataam speciatim non explicuerit, ex doctrina ipsa,

quam tradit, facile ipsius natura dīgnoscitur. Immò, secluso addito *vacantis medio*, tota explicatio tradita ex æquo convenit opinioni media- tæ, nimirū esse existimationem, judiciumve intellectus, circa objec- tum contingens, ac defectibile.

4. Hinc ad mentem Philosophi

opinionem, ut sic, rectè definit P. Terillus *judicium absolutum de re proposita mixum motu fallibilis*. Di- citur *absolutum judicium*, id est, con- tinens absolutam, atque determina- tam (etsi imperfectam) intellectus sententiam, ratione cuius opinio dif- fert non solum à simplicibus appre- hensionibus, verùm etiam à dubio, & suspicione. Porrò dubium contingit, cūm intellectus suspensus hæret, & nihil absolutè enuntiat de aliqua par- te contradictionis, sive quia nullum habet fundamentum pro una potius, quām pro alia, ex. g. siderum im- paritate, potius quām paritate; & hoc vocatur dubium negativum: vel quia motiva sunt utrinque æqualia, ex quorum mutuā collisione, ac con- flictu intellectus confunditur, ut non audeat (immò verò nec possit, de quo statim) in alterutram partem per ab- solutam sententiam ferri, ideoque omniem suspendit assensum; & hoc

dicitur dubium positivum, quod propriè, & unicè dubium est; ut doc- cet S. Thomas infra adducendus, quid quid contrà dicat Terillus; nam dubium negativum mera potius ne- scientia, vel ignorantia dici mere- tur. Profectò nemo, qui propriè lo- quatur, si rogetur, an sidera sint pa- ria? vel an Turca nunc ambulet, an sedeat? respondebit, se dubitare, sed potius, se ignorare, vel nescire. Ve- rūm de hoc inferiū sermo redibit.

5. Deinde opinio differt à su- spicione; hæc enim, vel non est ab- solutum judicium de altera parte contradictionis, sed dispositio quæ- dam, & actus imperfectus intellectus quodammodo inclinantis ex levi aliqua conjectura, aut indicio, in unam partem determinatam, non

Teril. 1. p.
de Regu-
mo. q. 34.
assert. i.

S. Tho. q.
14. de ve-
rit. artic. 1.
corp.

ta-

tamen absolute assentientis : vel si forte est assensus determinatus, adeo est tenuis, ac debilis, ut intellectus ratione illius, non nisi valde imperfecte, ac mobiliter, adeoque vix adhaerat objecto. Nihilominus tamen suspicio in hac sententia (quam tueruntur nonnulli) cum propriè, & in rigore non mera apprehensio, sed absolutum potius judicium sit, erit species quædam opinionis valde imperfectæ, proindeque sub data definitione illimitatè accepta comprehendetur.

6. Præterea per Ly nixum motivo fallibili, explicatur conceptus specialis, & proprius opinionis, ratione cuius differt ab scientia, nec non à fide supernaturali, quæ utraque est assensus simpliciter firmus, ac certus, utpote innexus motivo infallibili, prior scilicet principiis evidenteribus, posterior verò testimonio divino. E contrà verò opinio ob rationem contrariam est assensus incertus, atque formidolosus. Unde Aristoteles post relata verba sic subdit: *Atque hoc consentaneum est etiam iis, quæ apparent: tam enim opinatio, quam talis natura, incertum est sane: idest, tam actus, quam objectum ipsius, sunt quid incertum, atque fallibile.*

7. Sed dices: intellectus non solum opinatur circa objectum contingens, ac defectibile, sed etiam circa objectum omnino necessarium: sèpè nanque concludimus post longam, & ancipitem disputationem, per discursum non evidenter, sed purè opinativum, ac probabilem, passionem aliquam metaphysicam, seu prædicatum aliquid rei intrinsecum, ut mille exemplis posset ostendi. Ergo conceptus proprius opinionis, ut talis, non est respicere objectum fallibile, adeoque doctrina Philosophi, & nostra pariter definitio fallit.

Respondeo tamen, objectum necessarium, quandcumque cognoscitur actu non evidenti, sed opina-

tivo, ac probabili, non cognosci immediatè in se ipso, neque per medium necessarium, seu necessariæ connexionis; sed per medium quod non habet infallibilem cōexionem cum ipso objecto necessario, adeoque semper opinio illa nititur objecto fallibili. Idcirco in nostra definitione consultò diximus, actum opinativum semper inniti motivo fallibili, non verò, quod objectum per opinionem enunciatum debeat esse ubique fallibile, propter argumentum propositum. Atque in hoc sensu accipienda est, & nostra definitio, & tradita doctrina Philosophi.

§. II.

Uulgaris definitio opinionis & quæ sit propria ipsius formido?

8. **A**B hac nostra definitione parvum; aut nihil abit vulgaris definitio opinionis, videlicet, *assensus intellectus, seu judicium determinatum de altera parte contradictionis cum formidine partis oppositæ: quæ definitio sumitur ex D. Thoma ajente, De ratione opinionis est, quod accipiat unum cum formidine alterius oppositi: unde non habet firmam inhesionem.* Hujusmodi verò formido, si ve firmitatis defectus, ex eo provenit, tanquam ex radice, quod opinio nitatur motivo non omnino infallibili, sed fallibili potius, & quod simpliciter deficere possit. Unde præterea definitio prior, congruentior appetit, ac præferenda, quod penetret intimius opinionis naturam, quippe quæ propriam ejus formidinem, & incertitudinem explicit per originem, propriam, & radicem ipsius.

9. Est autem opinionis formido duplex: altera nempè exercita, esentialis¹, vel radicalis, quæ in ipsa intrinseca imperfectione judicii opinativi consistit, hoc est, in negatione firmitatis, ac certitudinis ipsi opinioni intrinsecè repugnantis: altera,

D. Tho. 1.
2. q. 57. a. 3.
corp.

verò actualis, formalis, ac signata, quæ consistit in actu, quo intellectus formidat, & actualiter timet, ne forte aberret à veritate, & in oppositum errorem impingat. Prior formido essentialis est opinioni, ab ipsaque propterea metaphysicè inseparabilis: posterior verò accidentalis est, & actui opinativo superaddita; licet possit quandoque, juxta plures, ipsi realiter identificari. In eo autem eventu, adhuc non erit de conceptu opinionis formaliter, & logicè loquendo, sed identicè tantum, & materialiter.

Aristo.
Ethi. 7.c.3.

10. Ab hac igitur actuali formidine potest quandoque opinio separari, & multoties re ipsa separatur; nam, ut docet Philosophus, multi sunt, qui opinionibus suis firmius, ac tenacius adhærent, quam alii adhærent veris scientiis; de quibus loquitur etiam Bernardus, *Multi suam opinionem intellectum* (id est clarissimam rei notitiam) *putaverunt, & erraverunt*. Id, quod clarissime appetit in hæreticis, & in aliis hominibus errantibus pertinacissime: error autem, ut patet, non nisi falsa quedam opinio est; & tamen nullam tunc formidinem admixtam habet.

Bern. li. c.
Bernard.
ibidem.

11. Cæterum ea firmitas, & immobilitas, non provenit ab ipso opinativo actu, qui ex intrinseco suo conceptu incertus semper est, & radicaliter formidolosus; sed provenit ex defectu, & yitio voluntatis, quæ ex vehementi aliqua passione, vel inordinata affectione, turbat, atque præcipitat rationis judicium, nec sinit intellectum attendere ad motivâ partis oppositæ, sed ipsum potius impellit, ut, omni timore contempto, proposito objecto assentiat, adeò tenaciter, ac immobiliter, ut omnem impedit formidinem, quæ ex tali assensu resultare deberet, consideratâ objecti naturâ. De ejusmodi opinionibus intelligendus est idem Bernardus, dum ait, *Opinio si habet assertiōnēm* (id est, assensum sine formidine) *temeraria est*.

12. Itidem Augustinus, dum dicit, *Opinari nunquam esse sine yitio;* Aug. de utilit. cred. c. 11. quibus verbis Sinichius, & alii Tūtioristæ parùm excusabiliter decepti sunt, ut Augustino affingerent doctrinam nimis evidenter absurdam, quasi nimis ipse generaliter omnem opinionem damnaret, & à prudentiæ finibus removeret; quod absolute falsum, & absurdum, & contra eundem Augustinum est, qui tum alibi sèpè, tum illo eodem loco paulò inferiùs conceptis verbis docet oppositum. Porro Augustinum memorata verba generalia, ac indefinita in sensu, quem notavimus, protulisse, appetit evidentè ex contextu sermonis, quo ad capitî initium præmisserat, de quibus opinionibus loqueretur: *Tria sunt* (inquit) *alia hominum genera profecto improbanda, ac detestanda. Primum est opinativum, id est (attende) eorum, qui se arbitrantur scire, quod nesciunt.*

13. Hic verò observandum est, assensum propriè, ac simpliciter tam non solum importare affirmationem, sed etiam firmitatem omnem formidinem excludentem; assensus nanque, sive sententia, est enuntiatio objecti penitus certa, ac firma, quæque non ex incertis, aut probabilibus conjecturis, sed ex motivo potius oriatur penitus certo, vel evidenti, ut S. Thomas docet; qui propterea meritò dixit, quod non solum qui dubitat, sed neque, qui opinatur, habet assensum. Et in eodem sensu locutus est Bernardus, dum dixit, *Loquor non ex conjectura, sed ex sententia.* Nihilominus satis communiter opinio solet assensus appellari, quia hic non ita strictè, sed largius usurpatur pro qualibet judicio, seu certo, seu formidoloso: qua locutione jam usu recepta nos quoque haec tenus usi sumus, & deinceps etiam utemur.

14. Hanc propriam opinionis formidinem exponunt aliqui per particulam fortè, ita ut opinio actualis habeat istum tendendi modum,

S. Tho. q.
14. de verit. a. corp.

Bernar.
epist. 11.

ma-

mater diligit filium; sed forte fallor, aut forte non est ita. Verum hæc explicatio nimis inepta est; quia intellectus opinans, enuntiat abolutè, atque determinatè, unam partem contradictionis: qui verò aliquid absolutè enuntiat, non potest simul dicere, forte non est hoc, sed oppositum; perinde nanque foret, ac dicere, forte est, forte non est, quod non est affirmare determinatè unum extremum contradictionis, & alterum negare, saltem virtualiter; sed, vel utrumque simul affirmare (quod implicat), vel potius dubitare de utroque, & suspendere omnem determinatum utriusque partis assensum.

15. Formido igitur intellectuialis formalis, ac signata, est actus, quo intellectus reflectens se supra opinionem suam, & supra motivum ipsius, cognoscit esse utrumque fallibile: atque adeò sic tendit, *Mater diligit filium; sed non repugnat aliter esse, siue non repugnat me falli*: qui actus optimè sibi cohærent; prior enim affirmat actum, posterior verò non negat eundem, sed ejus tantum necessitatem, seu (quod eodem reddit) solidum affirmat possibilitatem oppositi, saltem motivi naturā inspectā: hi verò actus minimè secum pugnant, ut de se manifestum est. Sic exponunt ubique opinionis naturam Aristoteles, & D.Thomas. Sic etiam fere P.Terillus, ubi supra relatus; ceterum sui prorsus oblitus, qui vide licet alibi oppositum docuerat his

Terill. de conc. proba. q. 13n. 9.

verbis, *Sanè, qui operatur cum formidine, dicit hoc modo: ego quidam hic, & nunc operor honestè, sed fortassis tamē fallor, & violo legem Dei. Sed Terillus hoc loco deceptus est, ut constat ex dictis.*

ARTICULUS II.

Sensus questionis examinanda, quibusdam praesuppositis, exponitur.

16. **H**is positis, certum est apud omnes, opinari, quoad

exercitium, liberum nobis esse simpliciter. Et quidem alioqui nunquam opinaremur; nam sola veritas evidenter proposita intellectum necessitat ad assensum: ergo quoties objectum non proponitur evidenter, intellectus manet indifferens, adeoque à voluntate determinari potest, ac debet.

17. Certum præterea est, quoties rationes, seu motiva assentiendi, superat notabiliter rationes, aut motiva dissentendi, vel vice versa, posse intellectum liberè à voluntate determinari ad assensum opinativum, vel ad dissensum partis præponderantis; quod nemo opinor sub his terminis neget.

18. Ubi nota, Terillus non justè reprehendere Julium Mercurum, eo quod dixerit, intellectum assentiri non posse etiam parti probabiliori, dum pars opposita probabilis est, quod, inquit, est evidenter falsum, & contra omnes omnino Auctores. Sed profectò Terillus deceptus est: nam, quod docet Mercurus, docent re ipsa paulò diversis vocibus, Auctores plurimi, atque gravissimi; etiam ex ipsis Probabilistis, ut planum fiet ex quæstionis cursu.

19. Porrò Mercurus unicè affirmat, & solidè probat, intellectum non posse uni parti assentiri, nisi fundamenta assentiendi superent notabilitè, atque perceptibiliter fundamenta partis oppositæ; quia, si non datur ex una parte excessus perceptibilis, moraliter loquendo datur æqualitas: ait autem, hunc excessum intelligi non posse, si pars minus probabilis appareat intellectui absolutè probabilis, quia si ab altera parte notabilitè excederetur, probabilis apparere non posset. At quoties datur moralis æqualitas inter utramque partem contradictionis, intellectus non potest alterutri assentiri, sed necessario debet dubius hære: ergo intellectus assentiri non potest parti, etiam probabiliori, dum pars opposita

Terill. de conc. prob. q. 7.

Merco. in Basf. Theo. mora. p. 2. a. 7.

sita manet probabilis. Hic est discursus, & doctrina Mercori, quam tenent quoad rem ipsam omnes, aut ferè omnes qui negant, intellectum posse assentiri parti æque, aut minus probabili. Quod verò addit Mercorus, dum intellectus uni parti assentitur, non posse alteram esse probabilem in sensu composito illius, est etiam assertum commune apud eosdem omnes Autores, & verissimum quidem, atque consequentissimum, si rectè intelligatur, & explicetur, ut nos in decursu monstrabimus.

20. Verùm ecce Terillus arguit contra Mercorum, sequi ex sententia sua, omnem intellectus assensum esse absolutè certum, & nulli obnoxium deceptionis periculo, aut saltem deceptionis timori. Sed unde hoc sequitur, vel appareret? An nequit intellectus formidare de veritate sui iudicii, nisi quando motiva partis oppositæ sunt æqualia, vel ferè æqualia, motivis, quibus nimirum assensus? Nemo profectò dixerit. Quare ergo Terillus doctissimi Mercori sententiam adeò solidam, ac communem, novam appellat, & contra omnes? Hæc pro Mercoro, aut potius pro veritate.

21. Præterea convenit inter Autores, opinari, non modò quoad exercitium, sed etiam quoad speciem assensus, vel dissentius, seu quoad specificationem, ut ajunt, esse aliquo modo nobis liberum (nempè mediata, ac remotè saltem), ut plurimum, & per se loquendo.

22. Ubi nota: libertas opinandi quoad exercitium (quam vocant libertatem contradictionis) est libertas ad opinionem, vel ad opinionis carentiam; libertas verò quoad specificationem (quæ dicitur libertas contrarietas) est libertas ad actus positivos inter se oppositos, & specie diversos, nimirum ad assensum, & dissentium.

23. Est igitur extra controvèrsiam, quod non solum possimus ob-

jecto probabiliter proposito pro libitu assentiri, vel suspendere assensum circa ipsum, sed etiam, quod sit liberum nobis eidem assentiri, vel etiam dissentiri, saltem mediata, & quasi per circuitum; quia voluntas pro sua libertate potest intellectum divertere, sive retrahere ab attentione motivorum unius partis, verbi gratia, quæ inclinant ad assensum, & illum applicare ad attentionis considerandum motiva opposita, quæ ad dissensum inclinant, vel ad querendas novas rationes pro illa parte, quam ipsa voluerit, atque ita tandem poterit intellectum inflectere ad assentiendum, vel dissentendum.

24. Præsens igitur controversia est, utrum actu propositis pro utraque parte contradictionis motivis, quorum quilibet secundum se, & seorsim ab aliis, sufficiant ad movendum actum opinativum, derur in intellectu indifferentia, non solum mediata, ac remota, sed etiam proxima, & immediata, ad opinandum quilibet contradictionis partem, idest, ad assentiendum, vel dissentendum pro solo libitu voluntatis; an potius sit omnino necessitatus, vel ad non opinandum aliquam partem, ut si motiva sint utrinque æqualia; vel, si inæqualia sint, ad opinandum solum eam partem, pro qua motiva urgentiora apparent? Et non loquimur modò de apparentia comitanti, vel suszepti, vel ipsam opinionem, vel liberum voluntatis imperium (de qua apparentia dicetur postea), sed solum de apparentia antecedenti, quia in hoc sensu dumtaxat ad nostrum institutum quæstio defervit.

25. Apponamus exemplum majoris claritatis gratiæ. Dubium est, an Ecclesia, dum Cap. Dolentes celebrat Missar, præcipit Officium Divinum recitare studiosè pariter, ac devote, non tantum obliget ad attentionem, atque devotionem externam, sed etiam ad internam simul. Et postquam dubitans omnia perpendit, in-

venit fundamenta pro parte affirmativa esse multò graviora, & urgenteria (ut re ipsa communiter existimantur), vel æqualia, & non minus intellectum urgentia, quām fundamenta partis oppositæ: poterit ne homo iste, rebus sic permanentibus, pro suo libitu judicare absolutè, prædictam Ecclesiasticam legem non obligare ad attentionem internam?

26. Video, Auctores communiter eventum, in quo utrinque motiva sint æqualia, separare ab eventu, in quo ex altera parte detur excessus, & utrumque seorsim disputare majoris distinctionis, & claritatis gratiâ, ut existimo. Sed video pariter, separationem istam, non solum necessariam non esse, verùm etiam talem, quæ saltem inutilis mihi videatur, nec ad aliud deserviat, quām ad multiplicandas frustrâ quæstiones, in quarum posteriori eadem inculcentur, ac repantur, quæ in priori jam manent dicta.

Porrò in secundo eventu, licet diverso a primo, eadem est formaliter quæstio, & quæ ex eisdem principiis resolvatur, cum minimâ, vel nullâ differentiâ. Nos igitur utrumque sub unica quæstione comprehendemus sine ulla, ut confidimus, confusione.

Illud dumtaxat iterum adnotandum, nos hīc probabile, aut probabilius in eodem sensu usurpare, quem distinctè supra exposuimus. Igitur partem æquè probabilem, vel probabiliorem oppositâ, illam nos appellamus, quæ fundamentis nitiuntur, vel æqualibus, vel quæ potiora intellectui sint, fundamentis partis contrariæ.

ARTICULUS III.

Duplex sententia opposita, &
auctoritas utriusque.

27. **P**osse quem in prædicto even-
tu ex libera electione voluntatis opinari utramlibet partem, &

consequenter posse assentiri parti, quæ sibi appareat æquè aut minus probabilis, quām opposita, docent Neoterici Probabilitæ (non tamen omnes, ut statim videbimus) & quidem adeò intrepidè, ac fidenter, ut quasi nullus eset, aut pænè nullus, qui libi hac in re contradiceret, sententiam suam certam passim appellant, communem, atque receptissimam inter Theologos, & Philosophos. Hinc fit, ut ex antiquis nullum contra se referant: ex recentibus autem unum solum, aut alterum, veluti novam quamdam opinionem, valdeque singularem obtrudentem, cōtra communem Doctorum calculum, pænè cum despectu commemorent.

28. Has, & similes alias locutiones Probabilistis nimis frequentes, facile prætermitteremus, nisi propter præsentis materiae conditionem valde præjudicarent veritatem necessariæ, & cujus ignorantia adeò Christianis moribus deploranda mala producit. Censeo quidem (nec falli timeo), idque diuturna didici observatione, vix alia ex parte potius numerum adeò ingentem sectatorum benignæ sententiæ acceptissime, quām ex glorioſis his grandiloquiis, quibus illius auctoritatem Recentiores ubique extollunt, & quæ vix audita, vel lecta avidissimè à pluribus arripiuntur, spargunturque in vulgus confidentissimè absque ulteriori ullo veritatis examine. Denique raros admodum invenies, qui propriam libertatem non ament, & qui placentia sibi loquentibus repugnare aliquando velint, aut eorum dicta discutere. Evidem *unusquisque faciliter credit, quod appetit*, ut corp. supra ajebat D. Angelicus, quo nihil verius, aut prudentius dictum.

29. Idcirco non contendendi animo (quo impensè Deum glorioſum precor, ne me unquam abduci finat), sed ex sincero tantum veritatis amore, quām unicè invenire, atque docere opto, utque nocentia ita præ-

præjudicia removeam, in hoc uno Doctorum sententia meæ modestiam, aut patientiam non emulabor. Nullam ergo ex magnificis commendationibus auctoritatis sententia benignæ, abique severo examine facile præteribo, sed omnes, quantum potero, accuratè discutiam, & quid veritatis contineant, perspicue, ac solidè demonstrare curabo. Ut autem in quæstione præsenti observationis nostræ veritatem certo experimento comperias, ecce pro sententia contraria Auctores, tum antiquos, tum recentes, fideliter relatostibi subjecimus, ad marginem rejetis more nostro exactis citationibus, seu locorum allegationibus, ut Lectoris tedium minuamus.

30. Ergo intellectum nunquam omnino posse proximè, ac immediatè præbere aſtensum determinatum alicui parti contradictionis, nisi illi tantummodo, quæ in actu primo, & pro priori ad ipsum assensum, & ad imperium liberum voluntatis, apparet ipsi verosimilior, & gravioribus nixa fundamentis, docet in primis (ut statim videbimus) Aristoteles, quem antiqui Philosophi, & celebres ipsius interpres in hoc sensu secuti sunt, ut Averroes ejusdem Commentator, Simplius, Philoponus, & Themistius. Id ipsum docet satis perspicue variis in locis Magister Angelicus, cuius mentem inferius accurate explorabimus, & pro negativa sententia manifestam esse ostendemus.

31. Consentit haud obscurè Subtilis Doctor, dum ex professo disputans de potestate libera voluntatis ad imperando actus intellectus, nullam aliam admittit in ordine ad oppositos, ac diversos specie actus, nisi indirectam tantum, & immediatam, quatenus liberè voluntas potest avertere intellectum ab uno obiecto, & ad aliud diversum applicare: Respondeo (inquit), & dico, quod oportet, actum intellectus esse in potestate voluntatis, ita quod possit intellectum

avertere ab uno intelligibili, ad alind intelligibile convertendo. Hæc subtilis Scotus, qui sanè diminutè, & ineptè rem definiisset in ordine ad scopum sibi præfixum, si voluntas haberet liberam potestatem ad imprimendum directè, & immediatè actus oppositos intellectus. Sed quia talem potentiam penitus repugnante existimavit, neque hic, neque alibi aliquando ullam illius mentionem fecit, sed oppositum tanquam rem exploratam tacite supposuisse censendus est.

32. Consentunt insuper reliqui antiqui Theologi, Henricus de Gondavo, Richard. Holchot, (qui latè id probat, adducto testimonio Philosophi, & Commentatoris ipsius ex loco nuper allegato), Major, Conrad. Adrian. Corduba, & universim reliqui antiquiores id, vel expresse docent, vel ubique supponunt, si excipias Cajetanum, cuius auctoritas, alioqui magna, parvi in quæstione ista facienda est, cum opinionem teat longè singularissimam, & absurdam ab omnibus existimaram, posse videlicet voluntatem pro solo suo libitu inflectere intellectum ad opinandum, quidquid voluerit, stellas, verbi gratia, esse pares, aut impares (hoc ipse exemplo utitur), absque ratione ulla, vel fundamento ex parte objecti præstito; quod non modò evidenter falsum, sed incredibile dictu est. Adeò nullus Homerus est, qui non aliquando dormit. Hanc ipsam Cajetani opinionem P. Turrianus tribuit OKamio. At ego nihil tale, sed oppositum potius, apud OKamum invenire potui.

33. Jam verò ex modernioribus eandem sententiam docuerunt V.C. Bellarminus, P. Molina, V. P. Ludovicus à Ponte, P. Dandinus, Candidus Philalethus, seu P. Andreas Blancus, P. Scilders, Homen affirmans, contrariam opinionem rationis lumini repugnare, Faber, Rubeus, Mercorus, Fagnanus, & uno verbo ceteri omnes, qui negat usum

Henr.
Quodl. 14.
q.8.Richar.
in 2.dift.38.
a.1.Holch.
in 1.q.1.
Mai.in 4.q.
2. Prolog.
Conrad.de
contrafr.
7.q.100.cō-
clūs.1.Cor-
du.in Quæ-
stionar. li.
2.q.3.

Cajeta. 1.
2. q. 65. in
commenta-
ad art. 4.

Turria. d.
29. de fi-
dub. 1. 6.
Occafione.
O Kam. in
2.dift. 25.a.
2. Bellarm.li.
3.de gra-88
lib. arbi.
Moli. to.5.
de just. &
ju. tr.4. d.
15.16.&17.
P. Puente
in m.s. in
1.2. q.19. a.
5.& 6.dub.
4.n.1. Dan-
din. in tert.
de Anima
Comentar.
44.Candid.
q. 2. Scild.
de confictr.
2. c.2. f.r.
4. Homen.
de confic. c.
2.n.39.
li-

Aristot. 3.
de Ani.vel
(ut alii vo-
lunt) 2.tex.
153. Com-
menta.Sim-
plic.Phi o-
po.& The-
misti.in cum
locum.

D.Tho.lo-
cis infra
alleg.

Scot. in 2:
par. 2. dift.
42.n.5.

licitum opinionis minus probabilis contra tuiorem, & probabiliorem, quorum numerum, & auctoritatem expendemus in loco, & summatis supra jam dedimus.

Controv.
præcedas.
n. 51.

Tolet. c. 20.
Summ. de
sept. pecca-
mota.

34. Insuper in eandem sententiam adducit Candidus Cardinalem Toletum. Sed Candidi discursus parum est efficax. Quare, ideo præcipue Cardinalis doctissimus nobis favere censendus est, quatenus, neque ibi, neque alibi sententiam Recentiorum unquam insinuat; sed potius clarè insinuat oppositam, cum sibi, vel supponat, vel significet, ex conflictu variarum opinioneum, aut rationum utrinque militantium, intellectum manere necessariò suspensum, & dubium in utramque partem; quod sane non contingenter, si vera foret Recentiorum sententia, posset enim pro libitu voluntatis alterutram partem eligere, & dubium absolutè resolvere. Illius igitur falsitatem tacite supposuisse (immò satis apertè) necessariò putandus est.

35. Id, quod de multis aliis ob eandem rationem censeri debet. Maximè verò mihi certum appareat de nostris Conimbricensibus, qui, cum multis in locis exactè more suo, & eruditè differant de indifferentia nostri intellectus ad judicandum, & opinandum, nusquam ipsi concedunt potentiam proximam, ac directam, ad assentiendum parti æquè, aut minus probabili; sed totam subjectionem ipsius ad voluntatem ubique exponunt unicè per indifferentiam ad opinandum, vel non opinandum, idest, non quoad diversos specie actus, sed unicè quo ad exercitium.

Vazq. to. 1.
in 1. a. d. 62.
a. 3. & c. 67.
c. 1. Less. i.
2. q. 17. a. 6.
du. un. Kai-
man. li. 1. tr.
1. c. 5. §. 2.
Arria. to. 1.
in 1. a. d. 24.
f. 5. du. 2. mu.
29. Palla-

36. Præterea, ex his Auctoriibus, qui à Recentioribus Probabilistis pro sua sententia benigna referri communiter solent, expressè nobis in præsenti consentiunt P. Vazquez, Lessius, Laiman, Arriaga, Cardinalis Sfortia, uterque Antonius Perez, Bresserus, & Aegidius Coninch,

quibus subscriptibunt Recentiores quamplures ex Societate nostra. Pro eadem sententia affert Recen- tor quidam Doctorem Montesi- nos, & Cornejum; qui tamen illam re ipsa non docent, sed oppositam potius.

37. Tandem sententiam nostram tradit apertè Doctor Eximius, ut sit mirabile, P. Esparzam non pa- rum laborare, ut ipsum liberet ab inconsequentia, dum per expositi- onem violentam, & alienam, ipsius verba cogere nititur in sensum pro- prium suæ sententiae; cum tamen juxta veram, & nostram clarè loqua- tur, & consequenter.

Porrò Magnus Suarius conclu- sionem istam statuit, *Quando intel- lectus non habet evidentiam de ali- quo objecto, potest moveri à volunta- te ad speciem actus, idest, ad assen- tiendum, vel dissentendum.* Est etiam D. Thomæ. Deinde, ut clarum esset, se loqui de motione non direc- ta, neque immediata, sed mediata, dumtaxat, ac indirecta, supponit id, quod est per se notum: nimis, vo- luntatem nūquam posse intellectum inclinare, aut movere, ut assentiat objecto, nisi quod ipsi verum appa- reat. Addit autem, objectum sàpè ita apparere verum, ut intellectum non penitus convincat, è quod si- mul adsint rationes aliquæ pro op- posito extremo: Et tunc (inquit) mi- hi probabile est, non posse moveri (à vo- luntate), nisi in illud, quod verosimi- lius, & probabilius appareat, quamvis ipsa voluntatis affectio plurimum con- ferre possit, ut ipsum objectum proba- bilius, & verosimilius appareat. Hæc, & non plura de re ista P. Suarez, qui non solum apertè sententiam nostram docet, sed lucem etiā præfert ad sol- vendū inferiū argumenta contraria.

Ecce tibi utriusque sententiae auctoritas, quam adeò exactè, ac pro- liquè distinximus, ut citò disceres vo- cibus non moveri, maximè in præ- senti materia. Ad rationes jam acce- damus.

vic. in 1. 1.
d. 3. q. 6. a. 4.
d. 4. n. 9. p.
Anto. Pe-
rez d. 4. de
ju. & ju. c.
s. PerezBe-
nedict. in
Lau. Sal-
mant. certa-
mi. 10. du. 2.
c. 3. nu. 38.
Br. esse. de
conf. li. 3.
c. 2. n. 22.
Coninch.
d. 34. de ma-
trim. du. 10.
nu. 82.

ARTICULUS IV.

Sed adetur negativa, & vera sententia auctoritate, & ratione Philosophi.

38. **N**imirum, Aristoteles doco suprà allegato, ut ostendat phantasiam, sive imaginationem, non esse idem, ac opinionem, hanc in primis rationem reddit, licet nancque, cùm libet, fingeret quidquid voluntus: at opinari in nobis non est; neceſſe est enim verum, aut falso dicere.

Sensus autem, & vis hujus rationis, & argumenti, est, quod per phantasiam, aut imaginationem nihil revera dicimus, aut enuntiamus, sed modo quodam simplici, ac materiali diversa objecta apprehendimus, & conjungimus: quare licet, si volumus, imaginari bobem volantem, montem aureum, vel gemmeū, turrim astris altiorē, nos ipsos mortuos, & his similia. Per opinionem vero aliquid enuntiamus, ac dicimus, quod fieri non potest, nisi juxta merita objecti, & prout ratio ipsa persuaserit: hoc est, si objectum appareat verum, neceſſe est, ut verum dicamus, id est, ut assentiamus ei tanquam vero; si autem falso appareat: neceſſum est, ut falso dicamus, hoc est, ut disſentiamus, & illud tanquam falso respuamus (ex suppositione videlicet, quod actu opinari velimus). Igitur, quoties adſunt graviora fundamenta pro parte affirmativa, verbi gratia, ita ut objectum ipsum appareat verum potius, quam falso, vel æqualia, ut non potius falso, quam verum, non est liberum nobis assentiri, vel dissentiri (nimirum proximè, ac immediatè), alias liberum esset verum, vel falso dicere, prout libuerit, quod diserte negat Philosophus.

39. Dices ex P. Esparza, intentionem Philosophi in eo loco ſolum esse docere, quod veriſimum eſt, &

Eſpar. ibi dem.

experiētiā notum, nimirum opinari haud ita nobis liberum eſt, ac imaginari; quia non ſemper, cùm volumus, habemus ſufficientes rationes ad assentiendum, vel diſſentiendum. Cæterum, quando adſunt rationes ſufficientes utrinque, quod nobis non fit liberum assentiri, vel diſſentiri, nec Philosophus docuit, nec ex eius verbis colligitur; ſicut ex iis, quæ affirmat li.2.tex. 60. nempe, *Intelligere quidem eſt in ipſo* (intelligente), *cum voluerit: ſentire autem non eſt in ipſo*; neceſſe enim eſt ad eſſe ſenſibile, nemo fanus arguerit, vel noſtrum intelligere nulla neceſſitate reſtrictum eſt, vel nullam nos habere libertatem circa ſensationes externas.

40. At contrà eſt primò: quia à interpretatio iſta ultrò conficta eſt ad eludendam argumenti difficultatem contra omnes Philosophos antiquos, & interpres Aristotelis, quorum nullus eundem ſic exposuit. Ideò P. Dandinus, acutissimus Philosophi interpres, meritò illam präoccupat, & simul impugnat, ac deſpicit.

Dandi. ubi ſupra.

41. Contrà ſecundò: quia, ſicut nobis liberum non eſt opinari quodcumque objectum ex defectu motivi ſufficientis, ſic nec liberum eſt quodcumque objectum imaginari, quia ſapè non habemus ſpeciem: ergo ineptè ex hoc capite deſumppſiſſet Philosophus diſcriben utriusque facultatis, proprium, & ſpecificum, ut intendebat.

42. At verò juxta noſtram, & communem intelligentiam optimè, ac congruenter rem exposuit, videlicet ex proprio, & naturali modo, quo prädictæ potentiae operantur, ac tendunt in proprium ſuum objectum präſuppoſitum: quia ſcilicet phantasia, cùm nihil propriè affirmet, aut neget, potest objecta, quorum ſpecies habeat, prout libuerit ſibi, compонere, ſive vera ſint, ſive falſa, ſeu repugnantia, ſeu cohærentia. Contrà verò intellectus, dum opinatur, aliquid

quid dicit, hoc est, enuntiat, affirmat, aut negat, quod facere non potest, nisi juxta merita objecti, & prout persuaserint enuntiandi motiva: ergo, etiam dum adsunt pro utraque parte rationes, non est intellectus indifferens ad opinandum quocumque velit, id est, ad assentendum, vel dissentendum; sed, si opinandum sit, debet omnino attendere ad rationes propositas utrinque, & conformare judicium suum cum ipsarum rationum exigentia. Igitur, dum Philosophus negat in nobis libertatem ad opinandum, negare omnino censendus est potentiam assentiendi, vel dissentendi, prout nobis libeat, etiam dum adsunt utrinque rationes, ut plerunque adesse contingit.

43. Contrà tertio: quia, ut rectè argumentatur V.C. Bellarminus, intellectus juxta Philosophum quandoque necessariò dubitat ob conflitum rationum mutuò se invicem collidentium, ut manifestè constat ex eodem Philosopho docente, syllogismum captiofum, seu sophisticum, necessariò aliquando inducere dubitationem, cùm ab una parte videatur incredibile, quod concluditur, & ab altera nequeat argumentum contemni, donec appareat ejus solutio.

44. Præterea, tum ibidem, cùm etiam alibi, intellectum, dum dubitat ob concursum rationum hinc inde militantium, ligato comparat Aristoteles, qui nequeat ulterius procedere, donec vinculum dissolvatur: vinculum verò dubitationis unicè solvi affirmat utrobique, per veritatis inventionem: *Dubitatio enim solutio (inquit) inventio est, scilicet veritatis: cum invenitur, quid sit verum circa id, quod dubitatur*, ut expōnit D. Angelicus. Atqui, si vera foret Recentiorum sententia, intellectus non posset ita ligari, sed ex libero semper voluntatis imperio posset vinculum impediri, aut dissolvi, per judicium determinatum de ultralibet parte questionis, nulla ulteriori

adhibita veritatis inquisitione. Evidens ergo est, Philosophum docuisse sententiam nostram, & oppositam prorsus reprobasse, tum in his locis, & aliis consimilibus, tum in loco allegato, quem Esperza sinistrè exponit.

45ª Contrà denique quartò, & urgeo efficacissimè doctrinam, & rationem Philosophi, quâ nostram conclusionem iterum à priori suadeo. Nulla potentia nostra, adhuc ex libero voluntatis imperio, operari aliquando potest extra objectum suum proprium, & specificativum, ut ajunt; quod est principium omnibus certum, aliqui posset oculus videre sonum, & auris audire colorē, quo nihil dici posset stultius. Sed objectum formale, ac proprium intellectus in ordine ad assensum, est verum per apprehensionem præviam sibi propositum, & absolutè apparen, ut tale, pro priori ad ipsum assensum (& idem est in ordine ad dissensum, de falso): igitur nunquam intellectus potest, adhuc ex libero voluntatis imperio, tendere per assensum in objectum, quod sibi pro priori absolutè hic, & nunc non representetur ut verum. Hæc certa sunt.

46. Modò sic argumentor: Atqui, dum intellectus invenit pro parte contraria rationes æquè, aut magis urgentes, nequit objectum ipsi apparere absolutè verum: ergo nequit illi assentiri, adhuc ex libero voluntatis imperio. Cætera per se patent: Minor ostenditur. Objectum apparere intellectui absolutè verum in ordine ad assensum præstandum, est prædicatum repræsentari ut conveniens absolutè subiecto, scilicet (quod in idem recidit) est subiectum enuntiationis apparere intellectui connexum absolutè cum prædicato, ut est ex ipsis terminis manifestum, & vel tyronibus in Dialectica notum. At in eventu positivo nequit subiectum enuntiationis apparere intellectui connexum absolutè cum prædicato,

G 2 cùm

Bellar. ubi
supra.

Ethi. 7. c. 2.

Philof. 2.
Met. c. 1.

D.Tho. ibi.

cum nullum majus, sed potius minus, vel ad summa eque fundatum repræsentetur ipsi pro connexione, quam pro connexionis carentia: ergo obiectum non potest absolutè apparere intellectui verum: ergo non potest eidem assentiri, adhuc ex libero voluntatis imperio.

Hoc argumentum nostrum sub his terminis institutum demonstrativum est, ac convincens, si rectis oculis inspiciatur, quippe quod ex principiis apud omnes indubitatis intentiam nostram legitimè concludat. Id ut clarius appareat, videamus, quid ad illud reponi possit ex communi doctrina Recentiorum.

ARTICULUS V.

*Refellitur solutio Recentiorum,
& urgetur ulterius ratio
proposita.*

47. Dicent fortè ex Terillo: ut intellectui appareat obiectum verum, & absolutè ab ipso enuntiabile per assensum opinativum, sufficere motivum probabile, quāvis ex parte opposita adsit aliud probabile, aut probabilius; per hoc enim non fit, ut motivum probabile secundū se non sit verosimile, seu connexum ex se probabiliter cum veritate, alijs minimè urgeret, nec aliquo modo stimularet intellectum ad sui assensum, quod est contra compertam experientiam. Ergo quando intellectus assentitur objecto ob motivum probabile, etiam dum adsit aliud eque, aut magis probabile in oppositum, semper assentitur objecto ut absolutè vero probabiliter, atque adeo minimè extrahitur à suo proprio, & formalī objecto. Instat deinde argumentum nostrum, perdoctus quidam, & acutus Recensio in voluntate eligente bonum, alio eque, aut majori bono contempto, necnon in intellectu temere judicante. Sed, quod ad instantias spectat, constabit mox.

48. Nunc verò contrà est primò: quia responsio non tangit (tantum abest ut solvat) nostri argumenti difficultatem; sed petit aperte principium. Porrò argumentum nostrum contendit, ac demonstrat, motivum minus, aut eque tantum grave, in respectu gravioris, aut eque gravis, nec probabile esse relata ad intellectum utrumque perpendicularē, neque esse verosimile, aut connexum cum veritate, neque movere absolute posse intellectum ad sui assensum, adeoque, neque verum, neque esse absolutè enuntiabile; quia in illis circunstantiis non proponit subjectum ut connexum cum prædicto, cum nihil plus appareat pro connexione, quam pro inconnexione, aut etiam minus pro connexione. Reponunt verò nobis his omnibus contraria absque aliqua probatione, quam reverè non afferunt, neque affere aliquando poterunt. Ergo non solvunt argumentum, sed absurdè principium petunt.

49. Contrà secundò, & instauratur nostrum argumentum: dum intellectus est in actu primo proximo ad opinandum questionis partem affirmativam, non attendit præcisè ad motivum affirmationis, sed motivum oppositum actu quoque considerat; alioqui non eligeret iudicium prælativum, neque foret indiferens quoad speciem, atque adeo importunè desiliremus ab hypothesi, quam assumpsimus pro præsenti disputatione. Atqui intellectui actu consideranti utriusque partis motiva impossibile omnino est, ut pars affirmativa, si sit eque, aut minus probabilis, appareat absolutè vera: ergo non potest illam opinari ex aliquo voluntatis imperio.

50. Minor, quæ sola probationem desiderat, probatur facile ex assumpto principio: partem affirmativam apparere absolute veram, est subjectum enuntiationis apparere intellectui, omnibus hinc inde persensis, absolutè connexum cum

præ-

prædicato, ut nemo Logicus negare potest. At intellectui actu ponderanti utriusque partis motiva, impossibile omnino est, ut subjectum enuntiationis appareat absolutè cum tali prædicato connexum; repugnat namque ex terminis ipsis, subjectum apparere absolutè connexum cum prædicato, quando intellectui simul non minus, sed vel æquè, vel magis appareat omnino inconnexum propter motiva partis contrariae. Ergo impossibile prorsus est, ut intellectui actu consideranti utriusque partis motiva, pars affirmativa quæstionis appareat absolutè vera. Ergo non potest illam absolutè opinari.

51. Confirmatur, & declaratur: vel subjectum enuntiationis appareat intellectui, primò absolutè solum connexum cum prædicato quæstionis instituta; vel secundò absolutè inconnexum tantum; vel tertio connexum, & inconnexum simul; vel deum quartò nec connexum, nec inconnexum, sed tam à connexione, quam inconnexione præscindens intentionaliter, & ex vi apparentia primum, atque secundum falsum est in casu æqualitatis motivorum, & aliunde est aperte contra adversarios; sic enim intellectus indifferens non esset immediatè ad assentendum, vel dissentendum, nisi velint, ut sit proximè potens dissentiri vero, & assentiri falso formaliter ut tali, quod nemo haec tenus expresse dixit (quamvis id Recentiores virtualiter asserere, & nullo modo negare non posse, statim manifestè ostendemus): in casu autem inæqualitatis, verum id est; sed tunc est manifestum, intellectum unicè posse, vel assentiri, vel dissentiri, quod Recentiores negant, & nos contendimus.

52. Tertium est evidenter falsum; quia nunquam duo contradictiones possunt apparere intellectui, ut actu, & simul enuntiabilia, cùm sit contra principium ipso naturæ lumine notum. Et quidem alioqui

posset actu intellectus affirmare, & negare simul idem omnino objecrum, quod nemo dixerit. Denique, si quartum dicatur, intellectus non potest immediatè, nec assentiri, nec dissentiri alicui parti contradictionis, adhuc ex libero voluntatis imperio, sed dubitare necessariò debet, ut est evidens apud omnes, si unum Cajetanum excepitis. Ergo in quacumque hypothesi cogitabili intellectus, ut motus à voluntate, unicè potest, vel assentiri tantum, si objecrum ipsi verum appareat, hoc est, subjectum enuntiationis absolutè conexum cum prædicato; vel dissentiri solum si appareat falsum, id est, subjectum absolutè inconnexum; vel tandem dubitare, & hæc, si nec appareat verum, nec falsum, id est, subjectum neque connexum, neque inconnexum cum prædicato: quæ est in terminis nostra sententia. Et hæc est vis rationis Philosophi, quæ meritò appellatur demonstrativa à Cандido, & sine dubio talis habebitur, si rectè termini penetrantur.

53. Sed adnotanda hic est aperata Recentiorum, vel contradictionis, vel hallucinatio, quam mirum est homines acutissimos non advertisse, cùm statim appareat. Nimirum, juxta ipsos, intellectus, dum ex motivis minùs, aut æquè tantum probabilibus, assentitur alicui objecto, poterat pro illo priori ad ipsum actualem assensum, proximè, & immediatè eidem dissentiri, si vellet ex libero voluntatis imperio: igitur pro illo priori objectum apparebat intellectui, ut absolutè falso, id est, subjectum, ut non connexum absolutè cum prædicato; neque enim aliter intellectus alicui objecto dissentiri potest, nisi velint, ut exeat à suo objecto proprio, ac formaliter: ergo præbuit intellectus assensum objecto, quod pro illo priori proponebatur, ut absolutè falsum: Cùmque idem argumentum de dissensu facere liceat, sequitur evidenter intellectum habuisse pro eodem signo, potentiam proximam,

& im-

& immediatam ad dissentendum, vero, & assentendum falso, per prærias apprehensiones sibi apparentibus. Unde tandem concluditur, idem omnino objectum apparuisse intellectui verum simul, & falsum, idest, subjectum enuntiationis absolute conexum, & simul inconnexum cum codem omnino predicato; quod tamen contradicitione est non minus evidens intellectui, quam sit evidens ipsi principium universalissimum, & ipso lumine rationis notum, impossibile est idem simul esse, & non esse.

Fateor ejusmodi contradicitionem Recentiores evadere non posuisse, supposita opinione, quam defendunt; quia opinio illa nihil aliud est, quam haec ipsissima contradicitione, si termini clare explicitur, ut ratio expensa manifeste demonstrat. Ipsa vero prudentes sunt, ut videant, & non ament errorem.

ARTICULUS VI.

Pracluduntur aliae evasiones, quas Recentiores ex Terillo desumunt: abi quid de motivis similibus, vel dissimilibus?

54. **V**erum tamen Terillus, & alii Recentiores ipsum sequentes, adeo non vident opinionis suæ manifestam contradictionem, ut potius reclamant, nos hic insigniter paralogizari, & perperam confundere verum reale cum apparenti, quod est intellectus objectum in ordine ad enuntiationem.

Utique (inquiunt) verum à parte rei immediate opponitur falso; quia si verum est Sortem ludere, nequit non esse falsum, Sortem non ludere, cum contingere nequeat, utrumque simul contradictorium verè existere à parte rei, sed potius existentia alterutrius expellat essentialiter, ac per se ipsam, existentiam alterius. At veritas unius extremi in apparentia, & obscurè cognita, minimè excludit alterius veritatem, sed opti-

mè cum illa cohæret; quia adesse possunt utrinque motiva, & rationes inter se oppositæ, quarum quælibet proponat extrellum suum tanquam probabiliter verum: quo fit, ut intellectus utrumlibet opinari possit, quin extrahatur à proprio suo objecto, videlicet à vero, utique intentionaliter, & apparenti per apprehensionem præviam. Ita fæpè ex Terillo nonnulli Recentiores ipsius asseclæ.

55. Sed hærent semper in eodem loco, & argumenti nostri vim, aut non sentiunt, aut, quod non credimus, sentire dissimulant. Scimus utique (quis enim hoc ignoret?) verum, quod est objectum enuntiabile ab intellectu, esse verum representatum, & apparens in apprehensione, ipsam enuntiationem præcedenti: neque hoc verum confundimus cum reali. Dicimus tamen hic, & ubique, efficaciterque probamus, verum, etiam apparens, opponi essentialiter falso, sive ejusdem extremi falsitati, in terminis præsentis questionis: unde fit consequenter, ut opponatur etiam essentialiter veritati alterius extremi, cum idem prorsus sit, unum extrellum contradictionis apparere intellectui verum, idest, verè ab ipso enuntiabile, ac oppositum apparere falso.

56. Porro, si hoc principium, impossibile est idem simul esse, & non esse (quod secundum Philosophum est principiorum omnium primum, atque notissimum) adeo sit evidens, ac per se notum, ut nullus intellectus de veritate ipsius dubitare aliquando possit, sicut non potest aliquando contingere, ut duo extrema contradictoria existant simul à parte rei, exempli gratia, ludus, & ipsius cararia; ita neque potest contingere, ut in uno, & eodem intellectu aliquando simul existant, ut vera, sive proximè enuntiabilia, ita ut proximè possit utrumlibet eorum affirmare.

57. Profectò, si in codem instanti, in quo absolute verum apparet, Sortem ludere à parte rei, posset eidem

Aristo.4.
Met. c.6.

dem intellectui apparere absolute verum, Sortem non ludere à parte rei, jam utrumque contradictorium, nimirum Sortem ludere, & non ludere, appareret ut simul verum, indeque memoratum principium appareret illi intellectui, non solum incertum, aut dubium, sed etiam simpliciter falsum; quod tamen merito repugnare supponitur, & esse absolute impossible docet, ubi nuper, Philosophus, negans Heraclitum, aut alium quempiam, quamvis ore proferret, id fuisse mente aliquando opinatum, nec opinari posse, si terminos intelligat. Prorsus ergo repugnat, utrumque simul contradictorium, pro eodem instanti apparere intellectui verum: igitur, dum alterum verum appareat, nequit non alterum falsum apparere: igitur numquam fieri potest, ut intellectus sit proxime indifferens ad assentendum utrilibet eorum, seu (quod eodem redit) ad assentiendum, vel dissentendum uni, & eidem objecto materiali.

58. Neque referre potest ad amovendam prædictam repugnantiam diversitas rationum, seu motivorum, ad quam Recentiores recurserunt; quia repugnantia illa consistit adæquate in intrinseca, ac immedia ta extremonrum oppositione, qua oritur ex ipsa contradictionis legem, imbibita in dicto principio, impossibile est idem simul esse, & non esse, cuius veritas omni intellectui est evidens, ut diximus, ac per se nota. Quare nulla diversitas motivorum vincere potest oppositionem illam, quia ex nulla motivorum diversitate, nec ex alio ullo accidenti fieri potest, ut intellectus dubitet de veritate illius principii, adeoque, nec ut judicer, aut apprehendat utrumque extremonrum contradictionis, ut verum, vel ut proximè enuntiabile per utriusvis affirmationem, seu (quod in idem redit) unum, & idem per negationem, & affirmationem.

59. Et verò nemo hactenus deli-

ravit, aut in ullius mentem ascendet, quod si intellectus simul assentiret, & dissentiret eidem materiali objecto, id faceret ex uno, & eodem motivo. Quis enim unquam ita despiciuit, ut non videat motivum assentiendi non posse movere ad dissensum? Et tamen omnes communiter Philosophi existimant absolutè impossibilem simultatem assensus, & dissensus ejusdem intellectus circa idem objectum.

60. Perinde itaque est recursus ad rationum, seu motivorum diversitatem, quoad concludendam in intellectu indifferentiam proximam, & immediatam assentiendi, vel dissentendi circa idem omnino objectum, ac si recurreretur ad diversitatem causarum, quod attinet ad inducendam contradictionem à parte rei; quasi videlicet una causa induceret ipsa ludum Sortis, alia verò diversa posset inducere pro eodem instanti formalem ludi Sortis carentiam. Utique, ut hæc extrema immediate, & per se opponuntur quoad physicam coexistentiam, sic etiam quoad intentionalem; nam existere simul in intellectu, ut vera, sive ut proximè enuntiabilia, est intellectum apprehendere illa, ut sibi physicè coexistentia, quod, ut jami diximus, fieri nunquam potest.

61. Neque item refert, apparentiam objecti, de qua loquimur, esse obscuram, & in ordine tantum ad producendum assensum, vel dissensum, opinativos, & obscuros, non verò certos, & evidentes; neque enim ideo minus sibi repugnant. Ratio autem ex dictis evidens est: quia intellectus, dum opinatur alteram partem contradictionis, absolute enuntiat, & judicat, quamvis obscurè, & formidolosè, illam esse re ipsa veram, ut patet ex Philosopho ubi supra, & ex ipsa opinionis definitione. Utique opinio (inquit Eth. c. 9.) ipse Philosophus non inquisitio, sed enuntiatio jami est. At implicat omnino, intellectum, dum judicat ab-

Aristo. 6.
Eth. c. 9.

absolutè aliquid esse verum , habere simul indifferentiam, aut proximam potentiam ad judicandum , etiam opinativè , id ipsum esse falsum , aut oppositum esse verum , alioquin opinari , & judicare absolutè posset contra memoratum principium , *impossibile est, idem simul esse, & non esse* , de cuius veritate , nec dubitare potest . Ergo non minus implicat , utrumque exstremum contradictionis apparere intellectui verum , aut (quod eodem redit) alterutrum eorum verum simul , & falsum per apparentiam solùm obscuram , & in ordine ad producendum assensum , vel dissensum opinativos , quàm per claram , & notam generare assensum , aut dissensum evidentes . Sanè Dialectica nunquam distinxit inter propositiones contradictorias opinativas , aut evidentes , neque maiorem docet in his , aut magis notam esse oppositionem , quàm in illis .

62. Hæc usque adeò sunt per se ipsa evidentia , ac nota , ut nemo , vel mediocriter Philosophus , & qui terminos verè penetraverit , de veritate eorum dubitare aliquando possit . Invenientur fortasse nonnulli homines , puri Summistarum , qui minus caute insinuent , vel affirment etiam expressè , eundem intellectum posse assentiri simul probabiliter utrique parti contradictionis , alteri per intrinseca principia (ut ajunt) , alteri verò solùm per extrinseca : ceterum , quod de PP. Vazquez , & Sanchez , viris in Schola Theologica doctissimis , ac eruditissimis , id ab aliquibus vulgatum sit , nulla ratione ferendum est .

63. Evidem P. Vazquez solùm affirmat , intellectum , dum probabilitè alicui opinioni assentitur , posse simul oppositam judicare probabilem , non quidem per intrinseca , & propria , sed per extrinseca principia tantum , idest , propter judicium , & auctoritatem aliorum , qui opinionem illam tueruntur . Hoc verò nihil habet cum illa absurdum

Vazq. 1. 2.
d. 61. c. 3. d.
yo.

Summistarum doctrina , sed potius juxta ipsius Vazquez principia satis consequenter est dictum , quantum ad id , quod ponit , quid quid sit de absoluta doctrina veritate . Porrò in Vazquez principiis intellestus , dum judicat , aliquam opinionem esse probabilem ob auctoritatem aliorum , non ideo judicat esse veram , sed solùm esse innixam rationibus non contemnendis , quæ viros alias probos , ac doctos potuerint ad assensum pertrahere ; quod optimè componitur cum eo , quod sic judicans , partem oppositam opinetur , atque adeò præfatam aliorum opinionem judicet absolutè falsam , absque ulla contradictione , prout ibidem exponit ipse Vazquez , qui alioqui intellectum nunquam posse utriusque parti contradictionis assentiri , vel probabiliter , neque per diversa principia , expressè affirmat ibi , & supponit , tanquam omnino evidens , ac per se notum .

64. Id ipsum docet , & nihil aliud ex eisdem principiis P. Sanchez , nisi quod P. Vazquez arguit inconsequentiæ (sicut eundem arguunt Granados , & Bresserus) in eo , quod admittere renuerit , posse quem duas opiniones contrarias existimare simul probabiles , etiam ex principiis intrinsecis ; quod quidem meā quoque sententiā inconsequenter Vazquez negavit . Supponit insuper , sicut & Vazquez ipse , tanquam prorsus indubitable , nunquam posse intellectum habere simul duos assensus , etiam probabiles , de utraque parte contradictionis , adhuc per diversa principia . Falsò ergo tribuitur duobus ipsis magnis Doctoribus doctrina tam absurdita , cuius notissimam falsitatem uterque docet , & supponit , ut certam .

65. Quare mirandum est , P. Esparza , virum alioqui inter Recentiores admodum eruditum , & ingeniosum , nimis operosè contendere , quando motiva utriusque partis ete-

Sanct. li. 1.
Sum. c. 9. n.
12. & 15.
Gran. 1. 2.
controv. 2.
tr. 12. d. 4.
f. 2. nu. 18.
Brefle. de
confc. li. 3.
c. 6. n. 69.

Esparr. Ap-
pend. p. 2.
ab art. 123.

ro-

rogenea sunt, seu dissimilia, nisi ex altera parte detur excessus manifestus, & evidens, utrumque extreum contradictionis posse apparere simul eidem intellectui verum, & enuntiabile, ita ut possit ex libero voluntatis imperio utrilibet eorum assentiri, vel dissentiri.

66. Distinctio hæc motivorum homogeneorum, vel eterogeneorum, à nullo, quem sciam, ante P. Esparza considerata, quam tamen ipse magnopere commendat, lateque proponit, & urget, & quam ex ipso postmodum mutuatus videtur Terillus, vera est, sed (in intellectu) omnino materialis, prorsusque inutilis ad quæstionem præsentem. Quare, ne tempus frustra teramus, nos illi referendæ, ac refellendæ non diutiū immorari necessum est, cùm ex doctrina proximè tradita ipsius importunitas, & inutilitas, statim evidenter appareat.

67. Sanè, quantum spectat ad argumentum nostrum solvendum, nullius illam esse momenti, ex dictis manifestè colligitur. Quid enim precor refert entitativa motivorum diversitas, aut mutuus eorum excessus, ad superandam oppositionē immediatam, & evidentem? An nec fieri potest ex quacunque ratione, aut motivorum dissimilitudine, ut intellectus dubitet de veritate illius principii, impossibile est, idem simul esse, & non esse? Si verò dubitare non potest, quomodo poterit judicare, aut apprehendere, ut simul vera, vel simul proximè affirmabilia, duo extrema contradictionis, cùm sic apprehendere nihil aliud sit, quam apprehendere illa, ut sibi à parte rei coexistentia?

68. Rationum ergo, seu motivorum entitativa dissimilitudo, & mutuus eorum excessus faciet ad summum, ut intellectus non possit ita facile declinare in alterutram partem contradictionis, neque de veritate objecti propositi absolutam ferre sententiam; quia non ita facile,

ac promptè, poterit estimare absolutam præponderantiam, & excessum unius supra aliud: unde ex conflitu rationum dissimilium, ac se se invicem elidentium, sæpè quidem continget, lucem veritatis confundi, & intellectum cogi dubitare, & hærerè. Cæterum nunquam fiet, ut aliquando tandem declinet in alterum extreum determinatè per absolutum ejus assensum, nisi apprehendere illud, ut verum absolutè, priori ad ipsum assensum.

69. At ex nullo conflitu, seu diversitate rationum, nec ex ullo alio accidenti, contingere aliquando potest, utrumque extreum contradictionis apprehendi ab intellectu, ut simul verum, & proximè per assensum enuntiabile: ergo nec contingere potest, ut sit proximè indifferens ad assentiendum, vel dissentendum utrilibet eorum ex libero voluntatis imperio. Est ergo penitus importuna, & inutilis distinctio motivorum homogeneorum, vel eterogeneorum, nec magis facit ad rem præsentem, quam facere possit in physicis entitativa agentium diversitas, aut pugnax eorum congressus, quod attinget ad inducendam contradictionem à parte rei.

ARTICULUS VII.

Distinctio itidem de apparentia antecedenti, vel consequenti, haud minus importunè producitur ad nostrum argumentum solvendum.

70. **N**ihil, quod ex doctrina Recentiorum, vel apparenter, reponi possit ad argumentum nostrum, prætermittimus, ut manifestius fiat, quam sit illud invictum, ac penitus indissolubile. Porro quanti momenti sententia nostra sit ad decisionem controversiæ potissimæ, constabit ex inferius dicendis.

Terillus pro quæstionis præsentis difficultate resolvenda, novam, atque subtilem distinctionem

H in-

Terill. de
consc. pro-
ba. q. 8. n. 3.
invexit, cuius utilitatem magnoperè commendat, & quam Recentiores ex ipso libenter amplexati sunt. Notat ergo, apparentiam veritatis, aliā esse, quae intellectus judicium, aut liberum voluntatis imperium antecedit, ac prævenit; aliam verò, & longè diversam, quae sequitur, aut comitatur judicium ipsum, aut imperium: nimirūm apparentia antecedens multò est obscurior, atque remissior, consequens verò, aut comitans, multò clarior, atque vividior. Cujus notabilis differentiæ multis, & varias causas eruditè recenset, & expendit, quas tamen hic inserere non est operæ pretium; cùm differentiam istam, & causas ejus, ultrò etiam nos admittamus, quamvis non omnia, quae Terillus prosequitur, nobis absolutè probentur.

71. Ex dicta verò differentia fit, ut rationes, quae antecedenter ad actualem assensum, apparent intellectui æquè, aut minus probabiles, quam oppositæ, dum intellectus eis assentitur, jam per ipsum assensum comitanter, aut consequenter, apparent ipsi probabiliores; nam eò ipso quod intellectus ex affectu, & imperio voluntatis illas approbat, & amplectitur, ac absolutè præfert oppositis per judicium determinatum, subindunt novam vim, & energiam repræsentandi veritatem objecti, cujus apparentia proinde evadit absolutè major, quam apparentia partis oppositæ.

72. Hinc fit (inquit Terillus), ut intellectus, absolutè loquendo, nunquam actu assentiat, nisi parti probabiliori, si sermo sit, ut debet, non solum de apparentia, quae præcedit assensum, verum etiam de illa, quæ eundem comitantur, aut sequitur, & consequenter fit, ut nunquam duo extrema contradictionis apparent simul vera intellectui, qui propterea nunquam extrahitur à suo proprio, ac formalí objecto, scilicet à vero apparenti. Unde tandem concluditur, cuncta argumenta nostra ex

hac doctrina facilè evanescere; omnia nanque procedunt ex hallucinatione, & æquivocatione manifesta, qua utraque apparentia malè confunditur, cum valde distingui oportet. Ita Terillus ibi, & alibi sàpè, & ex ipso communiter Recentiores.

73. Sed enim verò doctrinam istam, & distinctionem utriusque apparentiæ, quam, vel ratiōes homines, experientiâ ipsâ deprehendunt, nostræ sententiæ. Autores optimè callent, & illam sàpè opportunè ingerunt, quamvis in hac quæstione, tam ipsi, quam Autores contrarii, usque ad Terillum, nunquam illam attenderint. Et quidem merito, quia nihil importunius ex cogitari potest, quod attinet ad expediendam difficultatem, quam veram. Ideò in hoc sensu, & quantum ad hunc finem, novam dixi Terilli distinctionem, quae tamen absolutè vetus est, & omnibus nota.

74. Ejus verò inutilitas, & importunitas ad rem præsentem, satis reor apparet, vel ex ipso quæstionis sensu, sub quo ab omnibus instituitur. Nimurum, præsens controversia est, utrum, dum intellectus inquirens aliquam veritatem, inventit pro utraque parte rationes, vel æquales, vel inæquales, quas ipse tales esse cognoscit, vel signatè, vel exercitè saltem, possit à voluntate liberè flecti, ut opinetur quamlibet contradictionis partem? Sive ipsam actualem enuntiationem comitetur, aut subsequatur major, atque vividior apparentia ejusdem veritatis objectivæ, sive minimè subsequatur; hoc enim ad quæstionis resolutiōnem affirmativam, vel negativam, prorsus impertinenter, ac de materiali se habet, haud secus, quam se habeat impertinenter, quod ad tale judicium intellectus sequatur amor efficax, vel inefficax, aut alias potius voluntatis affectus.

75. Porro cunctorum Philosophorum, sive antiquorum, sive recentium, constans, ac certa sententia

tia est, intellectum creatum (sicut, & quamlibet aliam potentiam) tendere actu non posse, adhuc ex libero voluntatis imperio, nisi in objectum proprium, aliquomodo præsuppositum ad ipsam actualem tendentiam: objectum autem proprium intellectus in ordine ad assensum, est verum propositum per præviam apprehensionem; falsum autem in ordine ad dissensum. Quare, quod modò querimus, est, an pars questionis affirmativa verbigratia, pro qua intellectus invenit, inspectis omnibus, fundamenta minora, vel aqualia fundamentis partis oppositæ, possit ipsi apparere vera absolutè, ex vi apprehensionis antecedentis, ex qua apparentia tandem moveri possit, accedente voluntatis imperio, ad eam partem absolutè enuntiandam? Non ne questionem istam, & nullam aliam modò versamus? Non ne hic est apud omnes sensus ipsius?

Atqui apparentia comitans, aut subsequens assensum, nihil facit, ut patet, ad hoc ut illa pars pro priori ad assensum appareat intellectui vera, vel falsa. Est igitur abs re, & maximè importuna ad rem præsentem, nova ista, ac subtilis Recentiorum, distinctio de apparentia, quæ praedit, & quæ actualem assensum sequitur; neque per illam solvitur argumentum nostrum, quin neque tangitur difficultas ipsius, sed manifestè principium petitur, sicut per solutiones præcedentes, quas jam confutatas relinquimus.

76. Enim verò argumentum nostrum cōtendit, & cōtendit evidenter (utique ex principiis notissimis, vel adversariis ipsis faventibus) intellectum non posse determinatè, & actu assentiri illi parti contradictionis, quæ pro priori ad ipsum assensum, appareat illi, aut æque, aut minus verosimilis, quām opposita: quia intellectum sic assentiri est actu dicere, & enuntiare, objectum esse re ipsa verum: hoc verò denuntiare non potest, nisi objectum pro priori ad as-

sensum appareat ipsi verum absolutè per apprehensionem antecedentem; sicut voluntas amare non potest nisi objectum, quod pro priori appareat bonum per cognitionem præviam. At, dum objectum minus, aut æquè tantum verosimile apparet, non potest intellectui apparere absolutè verum, cum, vel minus, vel nihil plus appareat pro connexione, quām pro inconnexione subjecti enuntiationis cum prædicato: & quidem alia's unum, & idem appareret verum, & falsum, vel (quod in idem redit) utrumque extreum contradictionis verum absolutè appareret, quod est contra principium primum, ac per se notum, *Impossible est idem simul esse, & non esse.* Igitur nunquam fieri potest, ut intellectus actu assentiatur objecto, quod apparet pro priori ad assensum, æquè tantum, aut minus verosimile, ex quovis libero voluntatis imperio.

77. Ad hæc Probabilistæ Recentiores ex nova distinctione, & observatione Terilli, quid repnunt? Nempè, intellectum optimè posse ex libero imperio voluntatis actu assentiri objecto, & extremo contradictionis, quod pro priori ad ipsum assensum apparet illi, aut æquè, aut minus verosimile, quām oppositum. Quare precor? Respondent: quia per assensum ipsum actualem, sive consequenter ad illum, objectum, quod vel æquè, vel minus verosimile apparebat antecedenter, jam apparet verosimilius, & absolutè verum; nam alia est apparentia objecti, quæ assensum actualem præcedit, alia verò, & longè diversa, quæ assensum ipsum comitatur, aut sequitur. Hæc Recentiores ad argumentum nostrum, & nihil ultra.

78. Sed quis non videat, istam non solutionem, sed manifestam esse petitionem principii? Quid enim nos contendimus, ac demonstramus, nisi implicare omnino, objectum apparet, aut enuntiari

per actualem assensum verum , nisi apparuerit verum pro priori? Reponunt autem , posse , quia per ipsum assensum apparet verum . Bellè ! Et cur amabo vos non possit intellectus enuntiare id , quod unicè falso ipsi pro priori apparebat ? Nescio planè quid dicent . Sed neque video Quid dicere possint . Ergo revera nostrum argumentum non solvunt ; immò nec quidquam ad ipsum respondent , sed circulum faciunt vitiosum , & absurdè principium petunt .

ARTICULUS VIII.

Suadetur insuper nostra sententia ad hominem contra Terillum , semel , & iterum , hac in re aperte sibi contradicentem .

79. **N**empè ipse prædictâ q.8.de consc. probab. n.24. expreßè affirmat , & ex professo ponit , ac probat , præfatam intellectus indifferentiam ad opinandum quālibet contradictionis partem , etiam quando intellectus pro priori ad assensum , vel dissensum , comparat motiva inter se , atque signatè , & expreßè credit , illa esse prorsus æqualia : quod ipsum pluries repetit , etiam quando sunt inæqualia , nempe q.9.n.4.17.& 26. ubi assertionem suam multis probare intendit .

80. Maximè verò urget in hujus assertionis comprobationem argumentum infra solvēdum , petitum ex fide divina , cuius assensum dicit liberum esse , etiam quoad specificationem : & tamen mysteria fidei (verba Terilli sunt ubi nuper n.4.) ut sufficienter proponantur , debent esse evidenter credibilia super omnem doctrinam contrariam , ut unanimiter omnes Theologi , quas certum dogma tradunt : unde sequitur , intellectum signatè posse , aut debere cognoscere , mysteria nostræ fidei evidenter exceedere contrarios errores , in ordine ad merendum assensum ; id , quod ipse Terillus expreßè quoque affirmat

n.10. motiva (inquit) sufficientis credibilitatis pro assensu fidei Catholicae , relatè ad motiva faventia heresi , non solum exercitè , sed etiam signatè evidenter cognoscuntur esse potiora .

81. Rursus in opere posteriori , quod inscribit De Regula morum 1. & 2. par. q. 30. n. 3. & q. 52. n. 2. omnino sui immemor , ut videtur , contradictionem cōclusionem statuit his formalibus verbis , Intellectus nulli contradictionis parti assentiri potest , quādū signatè existimat , rationes utrique parti faventes esse æquales : quam conclusionem universalem , & nulla restrictione donatam , efficaci ratione probat ; & deinde concludit sic , Hac ratio à fortiori convincit , quod nemo possit assentiri objecto , ac motivis , qua absolute credit esse minus probabilia oppositis . Et ut mireris magis , remittit tandem se ad prædictas qq. de Consc. ubi in terminis , & data operâ , contrariam doctrinam tradiderat . Terillo quoad hanc ultimam assertionem expreßè consentit Esperza , sine Terilli tame[m] contradictione , quæ adeò est evidens , & expressa , ut incredibilis videri posset .

Esp[erza]. par. 2.2.113.

Unam attamen potest excusationem habere hæc contradictione ; nimilum , quod legitimè , & inevitabiliter consequatur ex ipsâ , quam propugnat cum Recentioribus , intellectus indifferentiâ ad opinandum æquè , vel minus probabilia . Enim verò , quod utraque contradictione Terilli assertio ex hac ipsis , & Recentiorum sententia legitimè sequatur , ac penitus inevitabiliter , suaderi potest facile , & efficaciter , vel ex doctrina ipsa Terilli , qua utraque suam assertionem suadet .

82. Suadetur igitur prima assertio : quia non semel , aut raro , immò verò plerumque intellectus signatè credit , motiva unius partis , vel æquari , vel superari à motivis partis oppositæ : & saltem quando excessus , aut æqualitas sunt evidentes , non potest ita non judicare . Atqui , si se[mel]

intellectus potest proximè, & immediatè opinari quamlibet partem contradictionis ex libera motione voluntatis, nihil est, cur semper non possit, quoties ad sunt utrinque motiva sufficientia, ut Recentiores ipsi supponere videntur, qui universaliter, ac sine restrictione, conclusionem suam statuunt. Ergo, si semel dicitur intellectus habere indifferentiam ad opinandum, quam Recentiores in praesenti defendunt, aliquando, immò sèpè, poterit immediatè assentiri, vel dissentiri, etiam parti, cuius motiva signatè existimat superari, aut saltem aequari à moti- vis alterius partis. Et quidem alioqui opinari raro erit liberum, quoad speciem, cuius tamen oppositum Recentiores, ipsorumque argumenta significant.

83. Probatur itidem efficaciter assertio eadem P. Terilli: nam, ut ipse arguit optimè locis supra allegatis, quod existens in e non impedit assensum, neutquam illum impedire potest, eò quòd cognoscatur sicuti est, & signatè affirmetur ab intellectu; quid enim refert ita cognosci, quod attinet ad assensum præstandum? Atqui, si vera est Recentiorum sententia, rationes, vel aequales, vel graviores existentes re ipsa in intellectu pro parte negativa exempli gratia, non impediunt assensum partis affirmativæ: ergo nec poterunt illum impedire, etiam si ab intellectu signatè cognoscatur ut tales.

84. Ratio autem in promptu est: nam intellectus in data hypothesi per apprehensiones prævias ad assensum, vel ad dissensum, saltem exercitè, ac experimentaliter, non potest non cognoscere, & conferre inter se, rationes utriusque partis, quatenus necessariò videt, aut sentit, se magis inclinari, & urgeri ab his rationibus, quam ab aliis: ergo, si nihilominus adhuc objectum potest propter rationes partis affirmativæ apparere intellectui per apprehen-

sionem, proximè enuntiabile, poterit etiam sic apparere, etsi intellectus expressè judicet, rationes illas non magis urgere, aut fortè minùs, quam rationes contrarias; quemadmodum, quia objectum per apprehensionem non evidentem proponi potest ut proximè opinabile, potest etiam ita proponi, quamvis non evidenter, sive obscuritas apprehensionis, signatè cognoscatur ab intellectu. Ergo quisquis affirmat absolute proximam intellectus indifferentiam ad assentiendum parti, cuius motiva sunt aequalia, aut minoria, quam motiva partis contrariae, nequit negare ex hac suppositione eandem intellectus indifferentiam, etiam quando motiva signatè cognoscuntur ut talia. Vera igitur est prior Terilli assertio, & quæ ex suppositione sententiæ Recentiorum, nulla ratione possit negari.

85. Jam posterior assertio in qualibet sententiâ non minus vera, & evidens est: nam, vel ex ipsis terminis, videtur implicare contradictionem, quod intellectus actu per determinatum judicium reputet absolute veras, & præferat oppositis, rationes illas, quas per aliud judicium in eodem instanti existimat esse prorsus aequales, aut etiam inferiores, atque adeò nullatenus præfendas: quænam enim patentior contradictione? Ecquis precor clarissime non videat, judicium, quo intellectus judicat absolutè, rationes verbi gratia, partis affirmativæ, esse non magis, sive etiam minùs verosimiles, quam oppositas, & alterum, quo in eodem instanti absolute item judicet, rationes illas esse præ oppositis veras, esse judicia prorsus secum pugnantia, & virtualiter saltem manifestè contradictoria?

86. Evidens ergo est in qualibet sententia posterior hæc assertio Terilli. Cumque prior aliunde sit etiam evidens ex ejusdem Terilli confessione, licet nobis legitimè concludere, rectè ipsum Terillum ratiocinari,

mari, dum ex sententia sua, & Recentiorum, utraque infert contradictionis partem; malè verò, dum Antecedens, ex quo falsum legitimè concluditur, defendere persistit, ut verum.

ARTICULUS IX.

*Aliis etiam rationibus suadetur
adhuc nostra sententia.*

87. Argumentum, quod hanc tenuis expensum est, & ab impugnationibus, aut solutionibus Terilli, & Recentiorum facile vindicatum, si satis penetretur, planè, ac plenè, sententiæ nostræ veritatem demonstrat. Cæterū, quia non omnes uno modo concipiunt, &c, ut ingenia hominum varia sunt, argumentum, quod uni demonstrativum est, alteri vix appetet probabile, placet ulterius sententiam nostram aliis rationibus communire, quæ ex prædictis principiis facile conficiantur.

§. I.

Prima ratio ex principio ab omnibus recepto.

88. Sic igitur argumentor primò. Intellectus secundùm omnes (uno tantùm excepto Cajetano) nequit ex libero voluntatis imperio judicare determinatè, stellas verbi gratia esse pares, aut impares. At non ob aliam causam, nisi quia nihil invenit pro priori ad assensum, vel dissensum, potius pro paritate, quam pro imparitate stellarum. Igitur nunquam opinari potest, nisi partem contradictionis, pro qua aliquod majus fundamentum appareat.

Sed negant Recentiores Minorem: non enim, inquiunt, idèo non potest, quia nihil potius invenit pro paritate, quam pro imparitate; sed quia nihil omnino, & absolutè invenit pro alterutra parte.

89. At contra est primò ad homines: si intellectus actu assentiatur paritati stellarum verbi gratia, jam per ipsum assensum, sive consequenter ad ipsum, pars illa, cui assentitur, juxta vestram doctrinam, & distinctionem datam de duplice objeci apparentia antecedenti, vel subsequenti, absolute vincet oppositam, & apparebit ipsi absolute vera præ altera.

Si Recentiores dixerint, apparentiam sequentem, aut comitantem, esse omnino importunam, ut intellectus actu assentiatur, si nulla pro priori ad assensum reluceat veritatis apparentia: verum profectò dicent absolute; sed planè inconsequenter se gerent. Evidem, si apparentia absoluta comitans, aut sequens assensum, sera est, & prorsus inutilis, ut intellectus actu assentiat, cur non erit inutilis major illa apparentia, quæ consequeretur assensum partis æquè, aut minus probabilis?

90. Contrà secundò: finge tibi insignem Astronomum, qui ex principiis scientiæ suæ, & observatione diurna, seriò affirmet, se compérisse, stellas esse de facto pares. Adsit itidem aliis in oppositum auctoritatis prorsus æqualis, qui stellas esse re ipsa impares, non minùs costanter affirmet. Quis dicat, intellectum in hac hypothesi posse opinari ex libero voluntatis imperio imparitatem, vel paritatem? Dicet quidem Terillus, & Recentiores, si nolint consequentiam deferere. Sed enim verò consequentia hæc nimis apertè prodit Antecedentis falsitatem; nam profectò de asserto Consequentis totum mundum habebunt fibi contrarium; est enim contra innatam hominum apprehensionem, & contra compertissimam experientiam. Porro unusquisque facile in se experietur non minùs impossibilem assensum, vel dissensum determinatum, post duplex memoratum testimonium Astrologorum, quam ante

te ipsum experiebatur.

91. Præterea falsitas Consequen-
tis de facili convinci potest. Ideò in-
tellectus, secundum omnes adversus
Cajetanum, non potest, adhuc ex li-
bero voluntatis imperio, judicare
determinatè, stellas esse pares exem-
pli gratia, quia videt, illas naturâ
fia esse prorsus indifferentes, æquè
que conjungibiles ex se cum parita-
te, vel imparitate. Atqui post du-
plex præfatum testimonium, æquè
apparent indifferentes, æquèque
conjungibiles cum utralibet, nam
quantum ex vi unius testimonii ad
paritatem determinantur, tantum
dem ex vi oppositi determinantur ad
imparitatem, cùm non magis unum,
quam alterum contingere possit ut
fallat. Ergo non minus impotens
permanet intellectus ad assentien-
dum paritati stellarum, post duplex
testimonium prædictum, quam ante
illud inveniebatur.

92. Quod si quis fortè dixerit,
neutrum testimonium Astronomi,
adhuc seorsim, & secundum se, fa-
cere fidem aliquam, ut assensum me-
reri possit: nihil id nostra refert; nam
ad vim argumenti nostri sufficeret
hypotesis impossibilis. Præterquam
quod, quid prohibet, idem argu-
mentum institui in eventu, quo duo
testes paris prorsus auctoritatis, op-
posita de uisu testentur, aut ex re-
velatione sibi facta, vel sub alia simili
hypothesi haud difficii cogitatu?

§. I I.

Secunda ratio ab ipsa intellectus natura.

93. **A**Rgumentor secundò: in-
tellectus, utpote rationalis
potentia, non potest aliquam
sententiam ferre, neque habere judi-
cium aliquod, de quo rogatus ne-
queat rationem reddere, alioqui pla-
nè ageret contra rationem, adeoque
contra propriam naturam, quod est
prorsus implicitorum. Atqui intel-

lectus judicans, partem æquè, vel
minus antecedenter sibi verisimi-
lem, esse absoluè veram, nullam red-
dere posset de judicio suo rationem:
ergo Probo Minorem: intellectus in-
 ea hypothesi, si rogetur, cur judi-
cet determinatè, partem affirmati-
vam verbi gratia, esse veram præ ne-
gativa? respondere non potest, quia
pars affirmativa præ negativa, pro-
priori ad judicium verosimilis mihi ap-
parebat; hoc enim est contra hypo-
tesim ipsam. Aliunde vero respon-
dere non potest; quia pars affirmati-
va pro priori mihi apparebat æquè
tantum, aut minus verosimilis; id
nanque planè foret perinde, ac si
quis diceret, censeo, hoc objectum esse
revera album, potius quam nigrum,
quia æquè simile mihi, aut similis ap-
paret nigro, quam albo, quod esset
stultissimum, & irrationale deliri-
um. At non est cogitabilis alia ra-
tio, quam reddat. Nullam ergo in-
tellectus in hypothesi facta reddere
posset de judicio suo; quod est contra
naturam potentiae rationalis.

94. Dicit quis: poterit respon-
dere, se ita judicasse, quia obedire
debeat voluntati imperanti tale judi-
cium. Sed in primis inquirō, cur
non debeat, aut possit obedire simi-
liter voluntati imperanti judicium
determinatum de paritate siderum
exempli gratia? Nescio, quid possit
dici; nisi fortè admittatur cum Caje-
tano judicium istud contra omnes
Philosophos, & contra compertissi-
mam experientiam.

95. Deinde contrà est primò:
quia imperium voluntatis non est
ratio, quam de judicio suo intel-
lectus reddere poslit; nam ejusmodi
imperium nec est objectum pro-
prium, nec motivum talis judicij.
At intellectus unicè pro ratione red-
dere potest objectum proprium, &
motivum, cui innititur ad præben-
dum assensum determinatum.

96. Contrà secundò: quia, & si
voluntas possit re ipsa facere intelle-
ctum delirum, ipsum scilicet excæ-
can-

cando , & faciendo , ut objectum appareat ipsi verum , cùm re ipsa verum non sit ; nullo tamen imperio potest ipsum adigere , ut scienter fallatur , vel , ut non invitus deliret . Atqui , si opinaretur partem æquè , vel minus verosimilem , falleretur scienter , ultròque deliraret ; quod nanque fingi potest magis spontaneum delirium , quam judicium hujusmodi , et si videam , objectum non esse potius verum , quam falsum , seu esse magis simile falso , quam vero , judico tamen esse absolutè verum . Ergo voluntas nequit imperare intellectui assensum partis sibi æquè , aut minus probabilis . Frustrè ergo recurritur ad liberum voluntatis imperium , ut de suo judicio intellectus rationem reddat . Unde tandem concluditur , judicium illud concipiendum ab intellectu absque ullo motivo , seu ratione ; quod est prorsus implicitorum .

§. III.

Tertia ratio ab ipsa experientia .

97. **T**andem , ut alia mittam , suadetur efficaciter à posteriori nostra sententia ex Cardinali Pallavicino loco superius allegato . Art. 3. n. 37. Nemo unquam in se expertus est hujusmodi actum , hoc est verosimilium : credo tamen , oppositum esse verum . Sanè , si quis in publica disputatione , post relatas duas sententias immediatè , ac extremè oppositas , & expensa earundem fundamenta , ita demum concluderet , ego quidem , inspectis omnibus , censeo , sententiam affirmativam gravioribus initia , & verosimilioribus fundamentis , ratione quorum mihi verosimilius est ; ipsam pre negativa , veram esse . Nihilominus tamen sententiam negativam existimo absolutè veram : rem novam diceret , & mirabilem : immò verò planè ridiculam . Certè nullus huc usque ita locutus est , & si quis loqueretur , non solum cum admiratione ,

sed , & cum risu ab omnibus exciperetur , nec ita judicare intellectualiter , sed potius fingere crederetur . Ergo quia ex ipso naturæ lumine , cunctis mortalibus insita est repugnatio talis judicii .

98. Respondent ex Terillo Recentiores , repugnare absolute tales affirmationes ; nam qui sic loqueretur , assentiretur jam sententiae negativæ : nemo verò affirmare potest , sententiam , cui jam praestitit assensum , esse minus probabilem , quam oppositam : quia , licet apparentia veritatis minor fuerit pro ea parte antecedenter ad assensum , consequenter tamen ad ipsum major est absolutè juxta dicta Art. 7. Quare , si sermo sit de apparentia dumtaxat antecedenti , haud repugnare dicunt , ut quis ita loquatur ; quia facile contingere potest , & frequenter etiam continget , ut assensum quis præbeat parti contradictionis , quæ pro priori ad ipsum assensum minus probabilis apparebat .

99. Verumtamen apparentiam omnem , quæ non præcedit ipsum assensum , de materiali omnino se habere ad possibilitatem ipsius , satis constat ex dictis eo in loco , quia non aliter potest ullo modo conducere ad præferendam unam partem alteri , nec movere intellectum ad assentiendum , ut patet in objecto voluntatis , & alterius cuiuslibet potentia .

100. Fateor , assensum ipsum semel præstitum , nec non affectum liberum voluntatis multum sàpè conducere , ut motivum præcedens appareat postea majus , non quia affectus ipse , aut assensus , per se , & formaliter inferre possint majorem veritatis apparentiam ; sed causaliter tantum , & illative ; quia ex illa inclinatione , & approbatione , tam intellectus , quam voluntatis , utraque rationalis potentia afficitur erga illud objectum , ex qua affectione fieri solet , ut intellectus attentionem avertat ab extremo , quod repudiat , & ut multò studiosius applicet

sc

se ad considerandum attentiū illud extreūm, cui assensum præbuit, novum aliqūd detegendo in ipso, vel id ipsum vividiū cognoscendo: ex quo denique fiet, ut intellectus pro reliquis instantibus objecto illi multò firmiū adhæreat, multòque magis abhorreat ab opposito. Id quidem verum est, sed omnino importunum, & quod nihil prorsū conducat in ordine ad præstandūm primum assensum.

101. Quare, dum Recentiores nobis opponunt, seu dum reponunt ad nostrum argumentum, objectum, quod antecedenter, & pro priori ad actualem assensum, apparebat minùs probabile, per ipsum assensum actualem, sive consequenter ad ipsum, probabilius jam apparere, gratis omnino principium petunt, & terminos repugnantes connectunt. Hoc enim nos contendimus, & evincimus, repugnare videlicet assensum omnem tendentem circa objectum quodcumque, quod pro priori, & antecedenter aquè, aut minus probabile apparebat.

102. Cæterū, prætermissa doctrina ista, adhibita Recentiorum solutio non satisfacit nostro argumento. Certè loquendo adhuc de apparentia ipsum assensum antecedenti, nemo unquam expertus est, nec publicè dicere audebit, se, omnibus inspectis, ac maturè consideratis, ut veram elegisse partem illam, pro qua minora reperit fundamenta, & quæ proinde minùs verosimilis sibi appetet.

103. Supponamus alioqui, hominem illum publicè disputantem, celebrem aliquam controversiam (ut in Repetitionibus, aut Prælectionibus fieri solet) suspendere, uti potest, omnem intellectus assensum, donec utrinque expensis rationibus, sic tandem coram omnibus pronuntiat: usque modò intellectus mens nullā sententiam protulit de quæstione proposita: consideratis autē, ut vidisisti, utriusque partis momentis, invenio, partem af-

firmativam gravioribus inniti, solidioribusque rationibus, vi quarum mihi apparet absolute verosimilior: in gratiam tamen Magistri mei partem oppositam veram censeo. Nemo unquam, ut reor, ita locutus est, neque citra pudorem talem sententiam proferre audebit. At unde precor pudor, si vera est Recentiorum sententia? Porrò, si assensus ille foret possibilis, & prudens esse posset juxta ipsos, immò quandoque, omnibus consideratis, opposito quoque prudentior. Ideo ergo sic loqui nimis puderet hominem illum, quia videret à nemine fidem esse sibi adhibendam, sed mentiri potius, & fingere ab omnibus esse credendum. Est igitur omnino impossibilis præfatus intellectus assensus.

His rationibus puto, vera, & communis Philosophorum sententia satis ostensa, & stabilita, & (haud temere dixero) propriè, ac simpliciter demonstrata manet. Superest, ut solvamus argumenta, quæ Recentiores Probabilistæ contra illam subtiliter excogitarunt, & magno molimente urgent.

ARTICULUS X.

Solvitur primum argumentum contrarium ex multiplici testimonio Angelici Doctoris desumptum: ubi mens ejus accuratè expenditur, & pro nobis esse monstratur.

104. O Pponunt nobis Recentiores primò in favorem sua sententiae multiplex D. Thomæ testimonium.

§. I.

Testimonia potissima ex D. Thoma, quæ nobis adversari videantur.

I N primis S. Doctor agens de obiectis opinabilibus, & de modo, quo se intellectus habet ad illa, sic loquitur: *Sunt quedam apprehensa, quæ*

S Tho. I. 2.
q. 17. a. 6.
corp.

I non

non adeò convincunt intellectum, quin possit assentire, vel dissentire; vel saltem assensum, vel disensum suspenderet propter aliquam causam: & in talibus assensus ipse, vel disensus est in potestate nostra, & sub imperio cedit. Ubi Angelicus Doctor clare videtur tribuere intellectui utramque indifferentiam ad opinandum, nempe, & quoad exercitium, & quoad speciem.

105. Sed clarius adhuc (inquit Terillus) loquitur S. Thomas, dum ait *Intellectus determinatur per voluntatem, qua eligit assentire uni parti determinatae, & expressè propter aliquid, quod sufficiens est ad movendam voluntatem, non ad movendum intellectum; utpote quod videtur bonum, & conveniens uni parti assentire. Quid expressius?*

106. Præterea idem D. Angelicus, disputans de merito fidei, cùm præmisisset, objectum evidenter demonstratum necessitare ad assensum sui, subjungit continenter: *Et ideo assensus scientie non est meritorius; sed consideratio rei scitæ subiacet libero arbitrio. Est enim in potestate hominis considerare, vel non considerare; & ideo consideratio scientie potest esse meratoria, si referatur ad finem charitatis, id est, ad honorem Dei, vel utilitatem proximi. Sed in fide utrumque subiacet libero arbitrio, & ideo quantum ad utrumque actus fidei potest esse meritorius.* Hactenus D. Thomas, cuius verba, ait Esparza, adeò perspicua sunt, ut qui illa voluerit interpretari, non sis sincerè Angelicum Doctorē revereatur, sed genuflexus colaphizet. Mitto leviora alia, quæ ex D. Thoma depromi possent.

§. I I.

Elucidatur mens D. Thome.

107. **E**animirum haud esse
ambiguam, sed pro sententia nostra nimis apertam, liquidò

constat primò, quia in Commentario ad Textum de Anima suprà à nobis relatum, & expsum, approbat Aristotelis sententiam, ac in eodem sensu locutus cæteris interpretibus consentit.

108. Secundò, quia, ubi querit, *Utrum voluntas moveatur ab intellectu?* cùm tertio loco sibi objecisset,

Idem respectu ejusdem non est movens, & motum: sed voluntas movet intellectum; intelligimus enim quando voluntas: ergo intellectus non movet voluntatem: respondet: Ad tertium dicendum, quod voluntas movet intellectum quantum ad exercitium actus ... Sed quantum ad determinationem actus, quæ est ex parte objecti, intellectus movet voluntatem. Ecce Angelicus Doctor, cùm objecisset sibi motionem voluntatis circa intellectum,

tanquam incompossibilem motioni, quam exercet juxta omnes ipse intellectus circa voluntatem, respondebat, has motiones nō esse incōpossibiles, quia intellectus movet voluntatem quantum ad determinationem actus, hoc est, quoad ipsius speciem; voluntas verò movet intellectum quantum ad exercitium actus. Manifestè ergo sentit, voluntatem non posse intellectum movere quoad speciem, ut rectè norat, & arguit ubi supra Cardinalis Pallavicinus; cur enim hanc motionem, quæ magis adduct. su-
 explicaret M. Angelicus, ubi ex professio exponendum súcipit, quonam pacto potentia illæ invicem se se moveant, & qua ratione ipsarum motiones possint inter se cohærere?

109. Profectò hoc argumentum, et si negativum videatur, multò firmiorem pro sententia nostra mentem S. Doctoris mihi ostendit, quā si conceptis verbis negasset motionem voluntatis in intellectum, quam adstruit contraria sententia; nam quod illam non exprimat, nec minimerit, ubi tam urgens aderat causa exprimendi, argumentum est planè certum, quod D. Angelicus adeò

pu-

S. Tho. q.
24 de verit.
2. r. corp.

S. Tho. 2.2.
q. 2. a 9. ad
2.

Espar. par.
2. 2. 113.

Pallavic.
adduct. su-
pra a. 3. nu-
37.

putavit certam, & exploratam repugnantiam talis motionis, ut nec in ejus mentem de ipsa venerit dubitare, nec dubitandum cuiquam censuerit. Nec mirum, cum opinio memoratam motionem adstruens, ignota sit antiquis Doctoribus, & cum moderno Probabilismo nata, ut de principiis reliquis, quibus innititur, per Operis decursum notabimus, & luculentè quoque ostendemus.

110. Dices; voluntas secundum omnes movere quoad speciem potest intellectum, sicut mediatè, neque motionem istam censendus est D. Thomas negasse, ex eo quod signatè non exprefserit: ergo male concludimus, ipsum negare motionem immediatam, ex eo quod signatè non exprimat. Opportunè!

Sed facile respondetur, discri-
men manifestum esse: quippe motio
mediata immediatè, & per se, non
differt à motione quoad exercitium,
sed per accidens tantum, & mediatè;
quia eatenus voluntas indirectè, &
mediatè quoad speciem movere po-
test, quatenus potest immediatè, &
per se, determinare quoad exerci-
tium assensum intellectus opinati-
vum, aut liberè ipsum suspendere;
hinc enim indirectè consequitur, ut
intellectus tandem convertatur ad
assentendum parti contrariae: hanc
igitur motionem exprimere non
debet S. Thomas. At verò motio
illa immediata quoad speciem assen-
sus, & dissensus, esset per se diversa
à motione quoad exercitium, neque
in ista contineretur. Non ergo po-
tuit omittere illam, nisi repugna-
re censeret.

111. Tertiò, mens D. Thomæ
colligitur quasi à fortiori ex eo, quod
aperte supponat, voluntatem non
posse eligere alterum ex duobus bo-
nis æqualibus, nisi applicet intellectum
ad inveniendam rationem aliquam, vi
cujus absolute præmineat alteri. Et, quod mirandum est, id
ipsum docet Cajetanus ibidem expo-

nens, & amplectens, ut veram, S.
Doctoris suppositionem. Quia tamen
consequentia, viderit ipse; ecquis
enim concedat intellectui veram in-
differentiam ad opinandum inter
æqualia, immò abique aliquo funda-
darentur, quam Cajetanus ipsi con-
cedit, si neget voluntati similem po-
testatem ad eligendum?

112. Quartò, D. Angelicus ubi
nobis objectus à Terillo, omnem de
mente sua dubitandi occasionem,
præcidisse planè constabit, si legan-
tur attente, quæ autè producta verba
præmiserat. *Quandoque enim (inquit)*
non inclinatur magis (intellectus) ad
unum, quam ad aliud, vel propter
defectum moventium, sicut in illis
problematis, de quibus rationes non
habemus; vel propter apparentem
æqualitatem eorum, quæ movent ad
utramque partem, & ista est dubitan-
dispositio, qui fluctuat inter duas
partes contradictionis. Quandoque
verò intellectus inclinatur magis ad
unum, quam ad alterum: sed tamen
illud inclinans non sufficienter moveat
intellectum ad hoc quod determinet
ipsum in unam partium totaliter: un-
de accipit quidem unam partem, tamen
semper dubitat de opposita, & hoc est
dispositio opinantis, qui accipit unam
partem contradictionis cum formidine
alterius. Hæc D. Angelicus quæ
certè Commentario non egent.

113. Quintò demum (ut alia
prætereamus) sententiam nostram
D. Angelicus indubitate tradit in
Commentario ad textum Philosophi-
ci superius allegatum ex 3. Met. c.
1. ubi cum eodem Philosopho affir-
mat, intellectum ob conflictum rationum
utrinque militantum, dubitare de utraque contradictionis
parte: utique necessariò; quia intel-
lectum sic dubitantem comparat-
etiam homini vinculo corporali li-
gato, qui progreedi ulterius non po-
test, donec vinculum dissolvatur: ad
solutionem autem vinculi intelle-
ctualis quid sit necessarium, expo-
nens: *Et ideo (inquit) sicut ille qui*
I 2 vult

vult solvere vinculum corporale , oportet , quod prius inspiciat vinculum , & modum ligationis , ita ille , qui vult solvere dubitationem , oportet , quod prius speculetur omnes difficultates , & earum causas . Ergo non potest solvere precisè per liberum voluntatis imperium , sed necessarium omnino est querere , & inventire novas rationes , quibus pars alteri præmineat , ut possit intellectus per determinatum assensum in partem præminentem declinare . Docet igitur clarè D. Thomas nostram , atque communem , & reprobat Recentiorum sententiam .

Hæc , si sincè considerentur , satis manifestè , ut existimo , mentem S. Doctoris nobis ostendunt . Iis verò capitonibus , qui obfirmato iudicio , quidquid sibi opponatur auctoritatis , interpretari fixa sententia est , frustra testimonia multiplices , etiam luce ipsa clariora . Sed nos ostendere veritatem promisiimus , non verò inflexibilia judicia flectere .

§. III.

Ad testimonia opposita .

114. Ex his ergo adeò claris D. Angelici testimonii facilè colligere sit verum sensum eorum , quæ nobis adversari videntur ; retamen ipsa , si recte intelligentur , mentem S. Doctoris magis illustrant , & pro nobis stare manifestant .

Ad primum itaque dicendum est , non loqui D. Thomam de assentiendi , vel dissentendi potestate directa , & immediata in ordine ad utrumque extreum , & eadem omnino permanente apparentia objecti ; sic enim sibi aperte contradiceret ; sed de potestate immediata respectu unius actus , & mediata respectu alterius ; quia , dum objectum per motiva assentiendi nō est evidenter propositum , facilè potest liberè voluntas avertere intellectum ab illis , &

ipsum ad opposita convertendo , invenire rationes , quibus dissentiat : quo tandem fit ut eidem objecto possit absolute , & simpleiter , assentire , vel dissentire ex libero voluntatis imperio . Quod verò addidit S. Doctor , vel salem assensum , vel dissensum suspendere , ideo dixit , quia aliquando contingit , ut novas intellectus rationes facile invenire non possit , quo casu solum poterit suspendere dissensum , vel assensum . Unde expositio data validè confirmatur ; quia in hypothesi assumpta à D. Thoma , si intellectus haberet illam potentiam , quam falso illi Recētiores attribuunt , semper præbere posset assensum , vel dissensum , & non quandoque tantum illum suspendere . Non ergo habet potentiam illam ex mente D. Angeli .

115. Sed dices ex Terillo , libertatem mediatam ad dissentendum , Terill. 1.p. de Regu. mo. q. 30. n. 10. dari etiam respectu objecti clarè , & evidenter propositi : & tamen D. Thomas non docet , assensum evidentem esse liberum quoad speciem ; immò expèsè docet oppositum : ergo , dum talem libertatem statuit circa assensum opinativum , intelligi non debet de libertate tantum mediatā , sed etiam de immediata , ac directa .

Respondeo , libertatem illā esse validè remotam , & quā non nisi raro contingat exerceri ; tūm quia voluntas nequit suspendere immediatè assensum evidentē ; tūm quia , licet suspendat in directè , divertendo intellectum ad alia objecta , non ita facilè abolentur species objecti semel evidenter cogniti : quare non nisi rerum mutatione , non modica , & temporis mora interjectis , tandem aliquando contingit , ut intellectus possit falsum putare , quod semel censuit evidenter verum . Hanc ergò libertatē , usque adeò remotam , ac infrequentem , non debuit D. Thomas considerare . At verò circa objecta opinabilia libertas assentiendi , vel dissentendi , quamvis non immediata , facilè solet , frequenterque exerceri :

qua-

quare non debuit illam S. Doctor omittere , dum expressus sermo incidebat de potestate nostri intellectus ad assentiendum , vel dissentendum in ordine ad hujusmodi objecta ; sicuti non omisit in eodem articulo recensere libertatem quoad exercitium , etiam circa demonstrabilia , quae non prorsus infrequens est , quamvis non immediata sit , sed indirecta , ac mediata tantum .

116. Replicabis : nos suprà arguebamus , intellectum non posse immediatè moveri quoad speciem à voluntate , quia ejusmodi motionem signatè D. Thomas non expressit . Cum autem urgeremur , quia neque motionem mediata , quoad specie expressit S. Doctor , quin tamen inde liceat arguere illam intendisse negare : reponebamus , motionem istam virtute contineri in motione quoad exercitium , à qua immediatè , ac per se non differt , ideoque non debuisse à D. Thoma considerari . Cur ergò modò S. Doctorem , dum potentiam statuit intellectus ad assentiendum , vel dissentendum , exponimus de potentia mediata , saltem respectu alterius extremi ? Hæc profectò non satis cohærere sibi videntur .

Resp. nihil esse implicationis , nec in D. Thomæ doctrina , neque in nostris expositionibus . Porro in priori loco rectè concludimus , Angelicum Doct. negasse universaliter motionem immediatam quoad speciem , quia nec expressit illam in se ipsa , nec item in aliquo alio , in quo contineatur virtualiter , cùm tamen , si daretur , non debuisset illam omittere , dum ageret de repugnantia aut coherentia mutuæ motionis intellectus & voluntatis . Ex eo verò , quod motionem mediata signatè non expresserit , non est censendus illam negasse , quia motio ista virtualiter continetur in motione , quoad exercitium , quam conceptis verbis expressit .

Jam verò in hoc posteriori lo-

co potentiam intellectus ad assentiendum , vel dissentendum , quam D. Thomas afferit , rectè exponimus de potentia mediata , & indirecta , saltem ex parte alterius extremi ; tūm quia non aliter verba S. Doctoris verum sensum habere possunt ; tūm quia intellectus habet reverā p̄dicitam potentiam mediata , quam non infrequenter exercet : unde quamvis potuerit S. Doctor illam omittere , utpote p̄acontentam in potestate quoad exercitium , verè tamen potuit , & voluit illam etiam in se significare : & quidem opportunè , ut distinctius innueret , quid intellectus absolutè possit circa objecta non evidētia . In his verò quid implicantia ? Planè nihil , si rectis oculis aspiciantur .

117. Secundum D. Thomæ testimonium clariùs adhuc appetet intelligendum esse de motione immediata solum quoad exercitium , ad quod nullum objectum non propositum evidenter sufficit intellectum determinare , & ideo ad auferendā indifferentiam , ac suspensionem , tūm objecti , tūm intellectus , requiritur imperium voluntatis liberè decernentis ex aliquo motivo sibi proprio , ut intellectus uni parti assentiatur . Ceterū , quod non possit ipsum determinare ex mēte D. Thomæ , nisi in partem p̄ponderantē , & quæ ex se magis intellectum inclinet , constat aperte ex verbis ipsius , quæ in eodem loco p̄amicrat , & transcripsimus §. p̄æcedenti .

118. Ad tertium denique testimonium dicimus , ipsum continere doctrinam optimam quidem , atque verissimam , sed nulla ex parte nostræ contrariam . Enim verò in quocumque assensu , sive evidenti , sive opinativo , duo possunt considerari , nemp̄ attentio intellectus , sive applicatio actualis ad considerandas rationes , quibus moveri possit ad assentiendum , & præterea ipsa actualis determinatio , sive actuale exercitium assentiendi . Ait ergò D. Thomas ,

mas, primū, hoc est, actualem intellectus applicationem, sub libertatem cadere, etiam quando evidenter proponit objectum, quia liberè potest voluntas (ut plurimum, ac per se loquendo) intellectum divertere, vel applicare ad dictam considerationem, quæ proinde, si fiat ex aliquo honesto motivo, honesta & ipsa erit, ac meritoria: ipsum verò exercitium assentiendi nullo modo esse liberum ex predicta suppositione, quia objectum sic propositum intellectum necessitatibus ascensum.

119. Ceterum quando objectum non evidenter, sed obscurè proponitur, in objecto fidei contingit, tunc ait, etiam ipsum assentiendi exercitium liberum esse, atque meritoriu, quia adhuc ex suppositione considerationis actualis, intellectus manet indifferens ad assentendum, vel non assentendum, adeoque potest liberè à voluntate determinari ad ipsum actualem assensum contra propriam inclinationem, & conatum ipsius intellectus semper ex se tendentis, atq; conantis ad querendam notitiam evidenter objecti, per quam ipsius appetitus satietur.

120. Et hæc est intellectus captivitas in obsequium fidei Divinæ, quæ nobis commendat Apostolus: quod nimirum voluntas pie affecta erga Deum, & adjuta gratia divinâ, obliget intellectum, & quodammodo cogat, ut nihil ultrà querat, sed solo Dei testimonio contentus sit, & eidem actu assentiat propter divinam auctoritatem, non firmiter utcumque, verum multò firmius, ac certius, quam si evidenter ipsum cognosceret. Hæc est propria libertas assensus fidei, videlicet quoad exercitium, ex qua sequitur alia indirectè, ac mediata libertas quoad speciem, juxta superius dicta, & juxta inferius etiam dicenda in solutione tertii argumenti.

In hac verò doctrina D. Thomæ quid precor invenitur nostræ contrarium, ob quod nobis necessum

sit, vel D. Angelicum palam negare, vel ipsum non sencere revereri, sed genuflexos colaphizare? Utinam Recentiores Probabilistæ sic D. Thomam ubique reverantur, non de genu dumtaxat, sed de mente! Perfectò non auderent in controversia nostra præcipua, totiusque moralis Theologiae gravissima, ac momentissima, vel apertè deserere sumum, atque communem Theologicæ Scholæ Magistrum (quod aliqui ipsorum non timent), vel mentem ejus nimium perspicuum inani quadam interpretatione deludere (quod alii non verentur), mihi quidem sententiâ, multò magis irreverenter.

ARTICULUS XI.

Solvitur argumentum secundum ex epistola de Obedientia virtute Santissimi Parentis N. Ignatii.

121. Secundò opponunt adversarii nobis auctoritatem maximam quidem omnibus, sed nobis specialiter venerandam SS. N. Parentis, in divina illa epistola de obedientia virtute ad filios suos Patres Lusitanos nostri Collegii Comimbricensis, quod Regiâ tunc munificentia erectum maximâ jam virtutum, & scientiarum laude florebat. In hac autem epistola S. Pater agens de perfectissimo, atque supremo obedientia gradu, cum præmisisset n. 9. debere subditum non voluntatem tantum, sed etiam intellectum Deo immolare, conformando judicium suum cum sui Superioris iudicio: ut hoc esse possibile demonstret, rationem philosophicam subjungit, nempe, quod *Intellectus multis in rebus, in quibus videlicet cognitæ veritatis evidenter vim illi non infert, potest voluntatis pondere in hanc partiu, quam in illam partem inclinari.* Quid clarius dici potuit?

122. Quod si fortè respondeas, assertionem S. Parentis intelligentiam esse, non de indifferentia immedia-

diata ad assentendum huic, vel illi parti, sed de mediata tantum, ac indirecta, quatenus intellectus potest, & debet moveri à voluntate ad querendas novas rationes, ut se conformet Superioris judicio: contra insurgit ingeniosus Recentior (qui sic in Philosophia se respondit dicit, ubi sententiam nostram docuerat, quam solemniter hic retractat): contra, inquam, insurgit; nam hæc solutio est planè contra mentem, & legitimum sensum S. Patris. Sanè intellectum posse modo dicto inclinari in hanc partem minus probabilem, potius quam in partem oppositam, non est posse inclinari voluntatis imperio, aut pondere, quod S. P.N. affirmat, sed inclinari posse prævalentiâ: ipsoque pondere motivorum noviter aliunde advenientium. Ita ille, qui idcirco magni facit hoc argumentum, sicut & alii plures, præsertim verò P. Espanza.

Espan. par.
22. 120.

123. Resp. tamen absque omni formidine, aut resipiscentiæ timore, mentem N. S. Parentis esse quam alienissimam ab ea, quam refellimus Recentiorum sententia. Enim verò, si sensus productorum verborum nō foret adeo naturalis, ac planus, nec Pater ipse Sanctus tot, & tam clara nobis argumenta præberet, quibus sententia ipsius clarissima nobis redatur, adhuc intelligentiæ Recentiorum acquiescendum nobis non esset, sed totis potius viribus conniendum, ut qualibet interpretatione non penitus inverisimili, quamvis ad speciem duriori, verba S. Parentis in nostram, & communem sententiam traheremus.

124. Quidni verò? An ne nos æquum reputemus, aut decens, quod S. N. Parens, abjecta communissimâ antiquorum Philosophorum, & Doctorum omnium sententiâ, doctrinam verè auream, verè cœlestem, per quam sumimam prudentiæ, & obedientiæ perfectionem ingerit, & in qua nihil dubium, nihil non solidissimum reperias, adstructam, ac

innixam esse voluerit opinioni non tantum singulari, verum, quam vix tunc aliquis, aut ne vix quidem aliquis docuerat? Praclaram sanè laudem quereremus eximio nostro perfectionis Magistro.

125. Utique voluntatem eligerre, aut imperare intellectui nostro assensum partis minus probabilis, ut minimum est insimus prudentiæ gradus, id fatente Terillo per hæc verba, Imperare, consulere, atque amplexi medium minus probabiliter illatum finis intenti (nimurum sequendæ veritatis) est insimus gradus prudentiæ, cum quidquid infra illum est, manifestam contineat temeritatem, & imprudentiam. Et tamen nos non pudeat, vel cogitare, S. Parentem N. cœlestem Religiosæ perfectionis Doctorem, hanc nos viam docuisse, dum ad summum nos duceret prudentiæ apicem, supremamque obedientiæ perfectionem?

Terill. q.
10. dec̄te.
n. 18.

126. Mens ergo Beatissimi N. Parentis nihil differt à vera, & communis sententia, ac ne leviter quidem sententiam Recentiorum insinuat. Porro in sententia nostra verum est absolutè, in rebus incertis, ac dubiis posse intellectum voluntatis pondere in hanc, vel illam partem inclinari: non quidem quia assentiri proximè possit parti, quæ minus sibi, aut æquè verosimilis appareat, sed quia voluntas potest pro sua libertate, & dominio, quod in intellectum exercet, ipsum convertere, & applicare ad querendas novas rationes, quibus pars eadem, quæ antecedenter minus ci verosimilis apparebat, appareat absolutè verosimilior, adeoque simpliciter vera, & enuntiabilis ab ipso intellectu. Hunc, & non alium sensum verba S. Patris habere, argumentis perspicuis monstrari potest, quæ leviter delibare sufficiat, ut nullus maneat, vel dubitandi locus.

127. Primo: quia S. Parens supponit, & expresse etiam affirmit, quod est certissimum apud omnes, videlicet intellectus assensum ipsa na-

tu-

tura ferri in id, quod sibi veri speciem præbet: pars autem, quæ intellectui ut minus verosimilis proponitur, in conspectu partis oppositæ, & verosimilioris, non præbet absolute veri speciem, sed magis præbet speciem falsi, vel, si sit æquè tantum verosimilis, non magis veri speciem, quam falsi præbet. Non ergo potest proximè, & immediate intellectus in illam ferri.

128. Secundò: motivum, & finem, ex quo S. Parens movetur ad doctrinam illam tradendam, & ex quo filios suos moveat etiam intendit, ut in rebus incertis judicium suum cōformet cum sui Superioris judicio, exprimit ipse nu. 11. disertissimè per hæc verba, *Jam vero, si finis, & causa obedientia spectetur, quemadmodum voluntas, ita & judicium, in eo, quod nobis convenit, decipi potest.* Ergo, scuti, ne voluntas erret, cum Superioris voluntate conjungitur; sic intelligentia, ne fallatur, ad Superioris intelligentiam conformanda est. Ad assequendum autem hunc finem quis dicat esse utilem, doctrinam de intellectus indifferentia ad assentiendum proximè parti minus probabili, aut ejusmodi assensum esse opportunum medium, quod nimur ex se potius infert finem oppositum?

129. Sanè, qui objectum aliquod æquè, vel minus sibi verosimile priori ad ejus assensum, ultrò, ac scienter eligit, & opinatur, non potest non videre, & rogatus etiam fatebitur, verosimilius esse, aut saltem æquè sibi verosimile, se per assensum ejus objecti re ipsa falsumiri, & finem veritatis non obtenturum; quod ex ipsa acceptance terminorum evidens debet esse apud omnes. Deviam igitur viam docuisse S. Pater, & medium consuluisse ineptissimum ad finem erroris vitandi, quem sibi, & nobis ibi præfigit, si sensum Recentiorum præferret ejus assertio, & non potius antiquam, & veram sententiam teneret.

130. Denique, si Romam pertenti hujusmodi consilium quis præbeat: *quoties in bivio te constitutum invenias, perplexumque de via tenenda, ut non aberres à recta via, illam arripito, quam inspectis omnibus, verosimilius appareat tibi non esse rectam viam, sed obliquam, & que à Roma potius avertat.* Peto te, quid censerés de ejusmodi consilio? An consiliarium illum prudentem judicares, an stolidum potius, atque delirum? Et volunt Recentiores, ut credamus, S.N. Parentem Dei spiritu plenum, & summum prudentiae Magistrum, simillimum consilium, immò penitus idem, nobis præbere, ut in rebus incertis non fallamur, nec aberremus à via salutis? Profectò nimis cardò Recentioribus cōstat recedere à sententia communī, ut nunquam deserant Theologiam benignam.

131. Tertiò demum: viam, & modum, quo voluntatis pondere possumus, ac debemus inclinare intellectum nostrum, ut sequatur judicium Superioris, illi se conformato per actualem assensum, quod S. Pater suadet illo nu. 9. Ut non solùm idem velit, sed etiam, ut idem sentiat, quod Superior, ejusque judicio subiciat suum, quoad potest devota voluntas intelligentiam inflectere: modum, inquam, & viam, quam tenere debemus, ut finem hunc propositum assequamur, sapienter, ac distinctè ipse nobis ostendit à nu. 16. tria suggestens media opportunitissima, & efficacissima, quibus possimus facile judicium nostrum flectere, & Superioris judicio subjecere.

132. Primum, ut in persona Superioris non intueamur hominem obnoxium erroribus, atque miseriis: sed Christum ipsum, qui est sapientia summa, bonitas immensa, charitas infinita, qui, nec decipi potest, nec nos vult ipse decipere. Secundum, ut, quod Superior mandat, ac sentit, defendere semper apud animos nostros studiosè nitamur, variis à hoc quæstis rationibus: sic enim habet autographum.

Hispanum. Tertium denique, Us nobiscum statuamus, quidquid Superior precipit, ipsius Dei praeceptum esse, & voluntatem. Uide precor, quam sit alienum à mente S. N. Parentis docere, vel consulere subjectionem iudicii per immediatum, ac proximum assensum partis aequè, aut minus probabilis. An non potius rationes ipse offert, & quærendas nobis suadet, quibus pars illa, quam amplecti debemus, non jam magis probabilis, sed valde certa nobis apparet, saltem ut plurimum, ac per se loquendo?

133. Et verò mirum foret, si Magnus noster obedientiæ Magister viam obediendi doceret adè à veritate aberrantem, ut per minus verosimilia veritatem ipsam inquirere, aut potius declinare juberet. An non licet nobis cum Bernardo exclamare, O odiosa perveritas! Obedientiæ virtus, qua semper militat veritati, adversus veritatem accingitur? Sed verò de obedientia, & de doctrina, quam circa illam tradit S. P. N. Ignatius, ubi ex hoc etiam capite facile demonstrabimus, quantum deficiat benigna Theologia à vera Theologiae principiis. Nunc ad præsens propositum dicta sufficiant.

Bern. epis.
r. proprius
adm. quam
ad med.

ARTICULUS XII.

Solvitur argumentum tertium ex libertate assensus divinae fidei.

134. Hinc Terillus, Esparza, & alii Recentiores ex ipsis fortissimum, ut autem, contra sententiam nostram argumentum deponunt, quod ita Terillus efformat.

Terill. de
conf. pro-
ba. q. 9. af-
fert. 1. à n.
4.

§. I.

Argumentum proponitur ex Terillo.

Assensus fidei supernaturalis liber est, iuxta omnes, alioquin non foret meritorius, quod Catholice nequit dici. At non solum est liber libertate contradictionis, sive quoad exercitium, quia potest intellectus non assentiri mysteriis revelatis; sed etiam libertate contrarietas, seu quoad speciem, & quia intellectus potest dissentire fidei mysteriis, & contrariis erroribus assentire. Ergo assensus opinativus poterit esse liber quoad speciem, adèque poterit intellectus ex libero voluntatis imperio parti minus probabili assentiri. Consequentia infallibilis videtur; tum, quia nulla motiva hæresum, vel errorum fidei oppositorum, tantæ apparentiæ sunt relatè ad motiva credendi, quantæ est motivum minus probabile relatè ad probabilius sibi oppositum; tum, quia alioquin (inquit Terillus) nemo peccare posset hæresis peccato formalis; quia nemo peccat peccato hæresis, quin immò neque agit imprudenter, ob assensum erroneum, quandoù mysteria fidei non proponuntur cum majori verosimilitudine. Porro, Qui credit citò, levius corde est, ut dixit Ecclesiasticus cap. 19.

Terill. iii.
dem n. 11.

Eccle. 19.

135. Minor ergo, quæ sola probationem desiderat, probatur primò ex D. Angelico 2. 2. q. 1. D. Tho.
a. 4. corp. ajente, Alio modo intellectus assentit alicui, non quia sufficienter moveatur ab objecto proprio, sed per quamdam electionem voluntariè declinans in unam partem, magis quam in aliam. Et si quidem hoc sit cum dubitatione, & formidine alterius partis, erit opinio. Si autem sit cum certitudine absque tali formidine, erit fides. Id ipsum docet q. 2. a. 1. ad 3. Intellectus credentis determinatur ad unum, non per rationem, sed per voluntatem, & ideo assensus

K hic

bis accipitur pro actu intellectus, secundum quod à voluntate determinatur ad unum. Ad unum verò determinari, est determinari ad speciem, & re ipsa, & in phrasē D. Thomæ. Cujus sententiam de libertate fidei, etiam quoad specificationem, non solum docet P. Suarez, sed etiam adeò certam existimat (inquit Terillus), ut ne unum quidem Auctorem, nec ullam pro parte contraria afferat dubitandi rationem, immo esse re ipsa communem Theologorum sententiam, & sibi omnino certam, affirmat P. Aloisius Turrianus apud Esparzam id ipsum affirmantem,

P. Sua. d. 6.
de fid. f. 6.
n. 3.

Terill. ibi.
n. 4.

Turria. d.

29. de fid.
du. 1.

Espar. par.
2. a. 118.

136. Probatur iterum eadem Minor: quia propositis sufficienter mysteriis fidei coram pluribus auditoribus, possunt aliqui credere, alii verò assensum suspendere, alii autem suis erroribus pertinaciter adhærere, ut Apostolo Athenis prædicante, de facto contigisse narratur Acto. c. 17, Cum audissent resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, enpertinaciter dissentientes: Quidam verò dixerunt, audiemus te de hoc iterum, ecce suspendentes assensum; Quidam verò viri adharentes ei crediderunt, ecce veritati assentientes, Poterant ergo isti dissentire, sicut & alii, vel assensum suspendere, & vice versa, adeòque, tam assensus, quam dissensus, liber erat in omnibus quoad exercitium, & quoad speciem.

137. Confirmatur primò: qui propter argumenta in contrarium opposita actu oppugnatur, atque tentatur de fide alicuius mysterii, et si majori cum difficultate, potest adhuc liberè credere, alioqui non peccabit, si non credit. At major illa difficultas credendi non oritur aliunde, quam ex possibiliitate contrarii dissensus: ergo quia potest homo sic tentatus liberè dissentire, si velit: ergo assensus in eo casu liber est, etiam quoad speciem.

138. Confirmatur secundò: dum

intellectus in præfata hypothesi assentitur mysterio revelato, sic assentitur, ut absolutè possit, si velit, assensum suspendere, alioquin assensus liber non esset, neque quoad exercitium: ergo & potest, si velit, dissentire, sive assentiri errori contrario. Probatur consequentia: quia magis est violentum intellectui suspendere omne judicium, quam assentiri partim minus probabili; in hoc enim non nisi unicam; in illo verò, duplē violentiam patitur. At intellectus magis abhorret, adeòque minus obedit voluntati circa id, quod est sibi magis violentum: ergo, si potest in hypotesi facta voluntas intellectum cogere ad suspendendum omnem assensum, multò facilius poterit ipsum flectere, ut assentiatur cuilibet contradictionis parti, adeòque liber erit assensus utroque genere libertatis. Ita Terillus totidem pñè verbis,

§. II.

Propositi argumenti: inefficacia multiplicitate demonstratur.

139. Anè argumentū istud, quod apud Recentiores magni habetur, quodque Esparza *convincens*, Terillus autem vocat *efficacissimum*, non modò non est efficax, aut convincens, sed potius adeò inefficax, & importunum ad propositum Recentiorum, ut sit non parva admiratione dignum, quod ab hominibus ingeniosis, ac doctis, contra sententiam nostram opponatur; immo quod in eorum mentem ascenderit.

Et primū quidem Terillus, & Esparza, qui sunt præcipui illius Auctores, nescio qua consequentia possint illud nobis objicere. Porro uterque, ut notavimus superius, conceptis verbis docet, potentiam intellectus (utique proximam) ad assentiendum, vel dissentendum, cohaerere non posse cum judicio, quo quis signatè credit æqualitatem motivorum; & à fortiori potentiam dis-

Art. 8. a. m.
80.

dissentiendo cum iudicio, quo credit, motiva assensus præponderare; quod esse evidens absolutè, & re ipsa, ex eodem Terillo nos ibidem ostendimus. Aliunde uterque tenet cum communī sententia, mysteria fidei nostræ sufficienter proposita, esse, evidenter credibilia supra omnes oppositos errores, quod proinde non potest intellectus non judicare priori ad assensum fidei, idquæ Terrillus ipse disertè affirmat, ut vidi mus in eodem loco. Qua ergo consequentia nobis opponunt, posse intellectum proximè, & immediate mysteriis fidei sufficienter propositis assentiri, vel dissentire?

140. Deinde, si non aliter salvari potest, aut explicari, libertas nostra necessaria ad meritum fidei, quām, ut nostri adverfarii exponunt; profectò, qui in eodem instanti non tentatur actu de fide, & cui errores contrarii actu non proponuntur, ut verosimiles, atque probables, sive ut absolute credibiles (utique proximè, ac immediate), elicere non poterit fidei assensum salutarem, ac meritum; quod certè nemo prudens, immò nemo Catholicus fateri audiat.

141. Præterea, non unius, vel alterius, sed plurium, graviumque Theologorum cōstans sententia est, & mihi verissima, mysteria Religionis Christianæ non solum evidenter credibilia, sed etiam esse evidenter vera, non quidem in se ipsis, & evidentiâ, ut ajunt, intrinsecâ, sed extrinsecâ, & in attestante, quatenus argumentis luculentissimis, & nimis evidētibus, ostenditur, Deum esse ipsius Auctorem, ex quo evidenter etiam concluditur mysteriorum ipsorum veritas. Neque difficile explicatu est (quidquid aliqui refraengerantur), qua ratione evidētia hæc veram, & absolutam libertatem, adeò que fidei meritum non perimat. Sed his nunc immorandi locus non est.

142. Nam, quidquid de hoc sit, communis est Theologorum senten-

tia, omnem assensum fidei divinæ necessariò supponere assensum alium (seu naturalis sit, seu supernaturalis, quod nihil facit ad rem præsentem), quo mysterium credendum intellectus verum existimet. Et ratio est facilis, ac manifesta: quia pro priori ad omnem assensum fidei infusa, ac supernaturalis, requiritur indispen-sabiliter, ut intellectus actu cognoscat, & quidem certò, ac sine formidine, existentiam divinæ revelationis. Porrò hæc proposițio, assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem, stat cum notitia solū probabili revelationis; immò cum formidine, qua quis formidat, ne non sit locutus Deus, est 21. ab Innocentio XI. damnata, an. 1679. Id, quod per se ultrò patet, ut nulla sit probatione opus; quomo-dò nanque possum certò, ac sine formidine credere Deo loquenti, si ne-sciam, aut si dubitem, utrum Deus locutus sit? Hac verò certa cognitio-ne supposita, adjuncto alio evidenti principio, quod nullus intellectus ignorat, quidquid loquitur Deus, verum est, intellectus omnino manet determinatus, etiam quoad exercitium, ex communī sententia Philosophorum, vel saltem quoad speciem (quod nobis sufficit) ad iudicandum, mysterium esse verum, & consequenter proximè, ac immediatè omnino impotens ad dissentendum.

143. Videri de hoc potest inter alios P. Oviedo, qui traditam doctrinam merito jure statuit, tanquam certam, atque communem: ex qua per illationem legitimam deduct, assensum fidei supernaturalis nunquam posse esse liberum quoad speciem, proximè scilicet, ac immediatè, sed indirectè, & mediatè tantum, nisi fortasse in aliquo raro even-tu intellectus dicatur posse suspen-dere memoratum assensum præviū, vel aliquam ex præmissis ejusdem; qui eventus utrum sit absolutè possi-bilis, meritò subdubitat ipse. Certè discursus proximè factus absolutam eventus repugnantiam videtur ma-

Ovie. cor-
tov 5. de
fid. p. 40.
58.

nifestè convincere. Vide ergo, quām validum argumentum desumant cōtra nos Recentiores ex libertate fidei divinæ! Vide, quām efficaciter nobis opponant auctoritatem D. Angelici, & Theologorum omnium certum, ac commune suffragium!

Sup. a. 10. s. III. Argumenti solutio.

144. Ad argumentum igitur responsum, cōcessa Majori, negando Minorem in sēsu quæstionis præsentis, si nimis procedat, uti debet, de potentia intellectus proxima, & immediata, ad dissentendum fidei mysteriis. Ad primam probationem ductam ex testimoniosis D. Angelici respondemus, mentem Doctoris Sancti esse nimis perspicuum, tum ex proximè dictis, tum ex dictis superius. Utrunque igitur testimonium accipi debet de potentia, intellectus mediata, & indirecta, quam absolutè exercere potest ex libera electione voluntatis ipsum pro suo libitu applicantis ad considerationem motivorum unius partis, potius quām alterius.

145. Sanè, quod hæc, & alia similia D. Thomæ verba, quatenus exprimunt, aut insinuant, libertatem assensus fidei, sive intellectus indifferentiam ad assentendum, vel dissentendum, intelligi non possint de indifferentia proxima, ac immediata in ordine ad utrunque extremum, vel ex eo fit evidens (omissis argumentis proximè factis), quod intellectus proximè potens dissentire fidei mysteriis, seu (quod eodem reddit) oppositis erroribus assentiri, nulla ratione potest assentiri mysteriis revelatis firmiter, ac sine formidine: quomodo nanque poterit intellectus non formidare, neque timere deceptionis periculum, quando assensum præstat objecto, cuius oppositum in eodem instanti appetit ipsi, omnibus inspectis, adeò probable, aut ve-

rosumile, ut possit illud proximè opinari, verumque absolute censere? Cogitet prudens quisque apud se, an id appareat sibi possibile?

146. Unde deduces (quod est valde notandum), hæc, & alia hujus generis D. Angelici testimonia, communeque, ut ajebant, suffragium Theologorum ipsi S. Doctori de fidei libertate consentientium, non modò nō prodesse Recentioribus, verum etiam multū obesse, quippe quæ in ipsorum sententiam admodum efficaciter retorqueantur.

Ratio autem ex dictis in promptu est: nam si D. Angelicus, & reliqui Doctores cum ipso, quoties insinuant, vel affirmant expresse, assensum fidei nostræ liberum esse, etiam quoad specificationem, accipiendi non sint de indifferentia proxima, & directa ad assentendum fidei mysteriis, sed de indirecta tantum, ac remota: ergo ubicumque affirmant, aut docent similem intellectus indifferentiam ad opinandum unum, vel alterum, alicuius contradictionis extrellum, intelligi non debent de indifferentia proxima, & immediata comparativè ad utrunque extrellum, sed de immediata respectu unius, & mediata respectu alterius. Cur enim utrobique non accipiuntur in eodem sensu, cùm sit idem loquendi modus, & eadem utrobique ratio, ut Recentiores ipsi contendunt?

Atqui, dum S. Thomas, & ceteri Doctores cum ipso insinuant, aut affirmant libertatem assensus fidei, etiam quoad specificationem, seu, quod in idem recidit, intellectus indifferentiam ad assentendum, vel dissentendum mysteriis revelatis, intelligi non possunt in sensu, quem intendunt Recentiores, sed in sensu nostræ sententiae, ut certis argumentis ostensum est. Ergo ubique, & universaliter in hoc eodem sensu sunt accipiendi, dum absolute docent, aut proferunt similem intellectus indifferentiam ad opinandam quām-

quamlibet contradictionis partem. Igitur testimonia D. Thomæ, cæterorumque Theologorum pro libertate fidei divinæ, non adversariis prosunt, sed nocent, & pro communi, ac nostra sententia militant.

147. Ad secundam Minoris probationem resp. ut ex eventu, quem narrat Historiographus facer, aliquid possent Recentiores concludere in favorem suæ sententiæ, opus erat ipsis probare, eos omnes, qui audierunt divinam illam prædicationem Apostoli, fuisse eodem modo dispositos, eandemque præstitisse attentionem, tandemque eodem modo apprehendisse mysteria exposta; alioquì quis neget, idem numero objectum materiale diverso modo cognitum, aut apprehensum, posse movere simul ad oppositos actus comparativè ad plures intellectus. At id ex Scriptura minimè constat, neque probari potest aliunde, quam per divinam revelationem, quam Recentiores nunquam ostendent.

148. Ad primam argumenti confirmationem resp. eum, qui auctu oppugnatur, aut tentatur de fide, majori cum difficultate, cæteris paribus, assentiri mysteriis, quia rationes contrariae distrahit intellectum ipsius, illum urgentes, ac sollicitantes, ut eas auctu examinet, & attendat; ex quo fit etiam, ut motiva credibilitatis fidei minorem vim, & efficaciam habeant ad movendum actu intellectum. Hinc verò minimè concludere licet, intellectum habere indifferentiam ad assentendum, vel dissentendum cuilibet parti contradictionis, nimirum proximam, aut immediaram, de qua in præsenti tota lis vertitur. Id, quod Terillus ipse diffiteri non potest, in eventu, quo judicet intellectus, motiva dissentendi, verbi gratia, esse minora oppositis; tunc enim solum posset assentiri juxta Terillum, majori tamen cum difficultate, quam si nulla ab opposito urgerent motiva dissensus.

149. Ad secundam confirmationem, concessio Anteced. nego consequentiam. Ad cuius probationem nego Majorem, vel suppositum ejus: nam assentiri parti minus probabili, seu, quod eodem reddit, dissentire, probabiliori in terminis præsentis controversiæ, non est intellectui violentum, sed prorsus impossibile, ut nos probamus. Rursus ex alio capite Terillus falso, ac impropriè loquitur; quia suspendere judicium omnem circa objectum non evidenter, sed probabiliter tantum propositum, nullo modo violentum est, sed valde naturale intellectui, & juxta innatam inclinationem ipsius, naturaliter refugientis quodlibet deceptionis periculum. Et quidem alioqui nullo indigeret imperio positivo voluntatis ad assentendum in ea hypothesi, quod tamen falsum est juxta Terillum, & juxta omnes.

Reflexio ad Terilli doctrinam.

150. Quām sit inefficax argumentum, quod P. Terillus desumit ex libertate fidei divinæ, quodque appellat efficacissimum, tradita solutio demonstrat. Cæterum transmittenda non est, absque aliqua saltem reflexione, doctrina, quam statuit, ut opinionem suam concludat de indifferentia proxima intellectus ad assentendum parti, etiam minus probabili.

Nemo (inquit Terillus) peccat Terill. ubi peccato hæresis propter assensum erro-
neum, quando mysteria fidei non pro-
ponuntur cum majori verisimilitudine,
quam errores contrarii, nam qui citò
credit, levis est corde. Rursus, per ad-
versarios, nemo potest assentiri erroribus,
nisi illi proponantur intellectui
cum majori verisimilitudine, quam ob-
jecta opposita. At in sensu composito
talis dispositionis nemo peccat peccato
hæresis, qui objecto sic proposito assen-
sum

sum prebet; nam assensus ille omnibus hic, & nunc in utrinque partis favorem apparentibus ritè perpensis, prudens est, quia parti verisimiliori adharet, quod prudentia est, non pertinacie, & heres. Ita ad verbum Terillus, qui tota illa prima assertione saepius eandem doctrinam inculcat, tum, in hoc argumento de libertate fidei, tum insuper, in alio, quod ibidem desumit ex libertate temerè judicandi, articulo sequenti solvēdum.

Hæc Terilli doctrina maximè consonat ei, quam refellimus controversia secunda, & utraque, ut existimo, ex eadem radice pullulat, nemipe ex illo principio communijam, & in paucis charo Recentioribus Probabilistis, quo prætenditur, neminem peccare posse formaliter, ac imputabiliter absque malitia aliqua actuali cognitione, scrupulo, aut remorsu conscientiæ. Radicem hanc cum suis stolonibus in ultima parte, ut promisimus, Deo auspice, convellemus, & per totius Operis cursum multa, occasione data, contra illam dicturi sumus; est enim (ut compendio dixerimus) totius benignæ Theologiæ fulcimenta potissimum, aut unicum, sine quo stare Probabilismus non posset, ut luculententer postea monstrabimus. Interim verò brevem hic reflexionem, velut indicem dicendorum, in istam Terilli doctrinam, prætermittere non debuimus, ut opinonis etiam, quam nunc refellimus, falsitas manifestius appareat.

151. Quoniam igitur, ut Terillus statuit, nemo hereticus peccat peccato heres ob assensum erro-neum, quandiu mysteria fidei non proponuntur ipsi (nempè proximè, & actu) cum majori verosimilitudine, quam errores contrarii; immò assensus, quem prebet suis erroribus, dum sibi apparent proximè, & actu verisimiliores, quam mysteria fidei proposita, prudens est, & non heresi, aut pertinaciæ, sed veræ prudentiæ adscribendus; quoniam, inquam,

hæc est resoluta ipsius assertio, fateri Terillus debebit, hereticum, aut infidelem, cui mysteria Fidei Catholicae sufficienter proposita, & exposita propter nimiam suam superbiam, & adhæsionem ad errores suos, non modò non apparent verisimiliora, sed neque digna, quæ considerentur, neque esse hereticum, aut reprehensione dignum, neque peccare, aut imprudenter agere, cò quòd non assentiat, sed potius positivè dissentiat, immò execretur Christianam Religionem. Hæc, si benè attendatur, nō tam est evidens doctrinæ sequela, quam ipsam Terilli doctrinam, inutilis alioqui futura ad concludendam suam sententiam. Porro in præfata hypothesi actu proponuntur errores, ut verisimiliores, immò etiam ut infallibilis, quibus, ut sic propositis, assentiri, hereticum non esse, immò esse prorsus irreprehensibile, atque proprium prudetiæ opus, universaliter Terillus affirmat, & quidem admodum cōsequenter, ut possit aliquid contra nos concludere.

152. Sequelam verò ipsam nullus opinor Theologus admittet, aut tolerandam existimabit; quid enim aliud foret, quam homines sceleratissimos, obsecratisimos, & obstinatisimos (qui plurimi hujus generis inveniuntur) sanos facere in sua insania, prudentes in sua dementia, & sapientes in stultitia sua? Profectò longè alias videtur semper fuisse Ecclesia Catholica sensus, quæ hujus generis homines eò severius execratur, ac punit, tanquam hereticos multò nequiores, quod magis ipsi execrati sunt, suisque erroribus pertinaciùs addicti. Juxta Terilli verò doctrinam hi forent maximè irreprehensibiles, omniumque istius conditionis hominum innocentissimi, ac prudentissimi, quippe quibus pestifera dogmata sua certissima, atque compertissima, mysteria verò nostræ Religionis prorsus execranda videantur. Vide quòd sit abductus per doctrinæ suæ sequelas Theologus

n*i-*

nimis eruditus, & pius

153. Accedit, quod Terillus juxta principia sua id ipsum affirmare consequenter teneatur, etiam dum error fidei oppositus, appareat verosimilis infideli, aut heretico, quamvis veritas Religionis Catholicae appareat ipsi verosimilior. Sanè, si nemo assentiens errori, qui verosimilior apparel, peccat, aut est imprudens, ut toties Terillus affirmat, nemo etiam peccabit, dum assentit errori, qui apparel absolute verosimilis; quia secundum Terillum, & Recentiores non solum assentiri parti probabili, aut verosimiliori, prudentia est, & omni culpa vacat, sed etiam assentiri parti minus probabili, minusque verosimili, dummodo vere sit verosimilis, & probabilis. Posse autem errores fidei contrarios apparere absolute probabiles, ac verosimiles, quomodo negabit Terillus, quandoquidem supponit, & affirmat expressè posse apparere; etiam probabiliores, ac verosimiliores, etiam ei, cui mysteria Religionis Catholicae sufficienter sunt praedicata?

154. Modò sic nobis licet inferre: igitur infidelis, qui non assentit veritati Catholicae, sed illi potius positivè dissentit, quandiu error contrarius verosimilis sibi apparel, eti minùs, quam veritas Catholica, non solum excusabitur ab infidelitate, sed etiam ab omni imprudentia. Quæ sequela infallibilis, & evidens omnino est; cum tamen consequens quartum articulum ab Innocentio XI. damnatum, & aliquid absurdius contineat. Porro articulus ille sic habebat, *Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens ductus opinione minus probabili: amplius autem est, procul dubio ab omni imprudentia excusari.*

Hæc modò cursim adnotasse sufficiat, ut Lector facile præcognoscat, & adnotet, cuius naturæ sit radix illa, quæ germina talia producit.

ARTICULUS XIII.

Solvitur agumentum quartum ex libertate temerè judicandi.

155. Ex hoc capite etiam Recentiores validissimè, ut judicant, contra nostram sententiam arguunt.

§. I.

Argumentum proponitur.

N Empè, qui temerè judicat proximum, ideo imprudenter, & injustè agit, quia liberè opinatur, & credit objectum, pro quo habet leviora fundamenta, aut saltem non graviora, quam pro contrario; tum, quia si fundamenta ad opinandum malum de proximo graviora forent fundamentis contrariis, non peccaret opinans, vel imprudenter non-judicaret, attento saltem fundamento intrinsecò; tum, quia obviis exemplis, & frequenti experientia constat: nam verbi gratia maritus zelotypus sèpè judicat male de uxore sua ob levissimum aliquod indicium, vel apparentem tantum conjecturam, neque judicium temerarium depositum, quamvis, & uxor ipsa, & alii viri graves ostendant quasi ad oculum levitatem arrepti fundamenti, & argumenta proferant multò graviora pro innocentia ipsius uxorius: id ipsum patet etiam in Patrefamilias avaro temerè judicante de famulis, aut filiis: in inimico, & aliis innumeris. Evidens ergo est, posse intellectum fleti pro solo libitu voluntatis ad opinandum partem, etiam minus sibi probabilem antecedenter ad actualem assensum.

156. Quod si dicas, judicium ideo esse injustum, ac temerarium, quia voluntas ex aliqua passione; aut inordinatâ affectione præcipitat sententiam intellectus, neque sinit, illum attendere, & ponderare fun-

da-

damenta contraria:

Contra insurgit Terillus: nam sāpē homo temere judicans, audit, & ponderat rationes contrarias, sāpē ip̄i nolenti occurrant, sāpē illarum memoria, utpōtē recens expositarum, est penitus inimpedibilis: & tamen intellectus ipsius adhuc perficit in judicio concepto.

Contrā secundō: quia juxta solutionis doctrinam judicium illud non foret temerarium intrinsecè, & per se, sed extrinsecè tantum, & per accidens, quatenus, licet sit per se prudens, atque probabile, nihil minus prohiberi potest, donec aliqua peculiaria in contrarium examinentur, estò illorum examen necessarium non sit ad ferendum judicium prudens intrinsecè, & naturā suā probabile. At argumentum factum procedit de judicio, etiam per se, & intrinsecè temerario, & contra validissimas rationes, fortioraque argumenta in contrarium: ergo solutio adhibita non evacuat, immò nec tangit ejus difficultatem. Ita pānē ad verbum Terillus.

Terill. dicta q. 9. n.
12. 13. &
16.

§. II.

*Argumentum propositum innu-
mera, & ingentia probat
absurda,*

157. **H**oc argumentum, sicut præcedens, vel importunum est, vel nimium probat, atque adeò absolutè nihil probat.

Porrò, nisi contendat generaliter, neminem aliquando imprudenter, ac temerè judicare, nisi qui opinatur objectum ex fundamentis proximè sibi levioribus, aut saltem non gravioribus fundamentis contrariis, inane proculdubio, & importunum argumentum est; nam si aliquando potest judicium esse imprudens, ac temerarium, quantumvis concipiatur ex fundamentis proximè judicanti gravioribus, certè tota jam deficit argumenti efficacia,

neque ex indifferētia ad judicandum temerè, & injustè de proximo, concludi quidquam potest legitimè in favorem sententiæ Recentiorum.

Si verò generaliter Terillus velit (ut velle re ipsa videtur, & tenetur, ut diximus, si importunè non loquitur), nullum esse judicium per se, & intrinsecè temerarium, imprudens, aut injustum respectu proximi, si concipiatur ex'fundamentis proximè verosimilioribus, & ipsi judicanti gravioribus; ab omni veri specie argumentum exorbitat, immò ab omni sana doctrina, cùm infinita probet absurdà à nullo vero Theologo toleranda.

158. Quidni vero? An non temerè, & injustissimè judicaret per se, & seclusa qualibet particulari lege, qui propter propriam suam animi levitatem, aut vehementem aliquam passionem vulgaria quæque, & obvia undecumque prolata indicia, sine aliquo examine susciperet, & ex illis optimum quemque firmiter apud se, & inhæsitanter damnaret? Numquid judicia omnia hujus generis concepta ex fundamentis non solùm urgentioribus, sed etiam certis apud judicantem, per se, & attento fundamento intrinseco, vera prudentia sunt, verèque, ac per se probabilia? Nihil sanè imprudentius, improbabiliusve dici posset.

159. Sed, ut obviis exemplis, ad quæ Terillus provocat, rem conficiamus, ponamus virum illum zelotypum, qui sua passione excæcatus, ob indicia levissima, & nullius in se momenti, adeò firmiter credat uxoris innocentis crimen, ut non modò non æstimet, aut censeat verosimiliora, sed neque audire velit, aut attendere fundamenta gravissima, & urgentissima, quæ prorsus evacuare sufficerent totam admissi sceleris suspicionem. Hoc aliquando posse, immò verò de facto sāpiūs contingere, nemo opinor negabit. Quis autem erit, qui affirmare audeat, judicium, in quo ille obstinatè perficit,

stit, nō esse injustum, ac temerarium, sed verè prudens, atque probabile per se, & attento fundamento intrinseco?

160. Rursus, ponamus hominem pravum, qui virum Religiosum pium, ac probum, in quem male est affectus, eo quod vitia ipsius immannia, notamque turpitudinem increpaverit, incunctanter, ac firmiter damnet apud se ipsum, tanquam reum impudicitiae, non alio fundamento, nisi quia forte audivit, aut vidit ipse, ingressum aliquando dominum cuiusdam foeminae non bonae famae, quin curaret scire, vel attendere, num mulier illa fortiter aegrotaret, & ad salutem animae sua p̄fatum Religiosum accersierit. Ecquis iniquum illum sic judicantem aboleret ab injustissima, ac insigni temeritate? Sanè P. Terillus absolvere tenetur, nisi doctrinā suam velit damnare, quia p̄fata judicia, & alia ejusdem generis nimis frequentia, quæ facile produci possent, non concipiuntur ex fundamentis apud judicantes levioribus, sed proximè gravioribus, aut etiam certis: ergo, seclusa quavis accidentalī prohibitio-ne, per se, & attento fundamento intrinseco, verè sunt probabilia, & secundūm prudentiae legem, si vera est Terilli doctrina. At si probari hæc nequeat, non pariter probatis memoratis judiciis, nemo cordatus sit, qui non illam confessim damnet, ac reprobet; nisi totus ego desipio.

161. Adde (quod est magnopere notandum, & animadversione dignissimum), Terillum in hoc argumen-to, & cæteros Recentiores ex ipso, nimis aperte consequentiā defere-re, & suæ propriæ doctrinae obli-visci. Porrò, si nemo temerare judicat, dum judicat ex fundamentis proximè sibi verosimilioribus, quia judi-cium omne conceptum ex funda-mentis apud judicantem gravioribus, ac verosimilioribus, quomodo cumque tandem concipiatur, per se, & attento fundamento intrinseco,

prudens est, ac verè probabile; nemo unquam temerare dicetur, etiam dum judicium efformat ex fundamentis verosimilibus, quamvis sint minus verosimilia, levioraque fundamentis oppositis: quia juxta Recentiores Probabilistæ non modò licet juxta prudentiae leges opinari probabiliora, sed etiam æquæ, aut minus probabilia: ergo omne judicium quomodolibet effor-matum, ex fundamentis etiam minus verosimilibus, erit per se, & intrinsecè verè prudens, atque probabile. Cùm verò nullum sit absolutè possibile judicium non conceptum ex fundamentis verosimilibus judi-canti, concluditur infallibiliter in principiis Terilli, & Recentiorum, nullum prorsus esse possibile judi-cium temerarium, & imprudens saltem per se, & attento fundamento intrinseco. Quid ergo objiciunt nobis intellectus potentiam, aut libertatem, ad temerare de proximo judi-candum?

162. Sed vide precor, Lector, præter inefficaciam, & importuni-tatem argumenti, in quam doctrinam Probabilistæ, vel inviti labi cogantur. Vide, quò tandem ducat agendi regula, quam designat benignus Probabilismus. Numquid hæc non est illa vulgaris aliquorum existimatio (à nullo tamen D. Catholi-co scriptis hucusque vulgata præter illum ibidem memoratum Probabi-lismi nuperum Apologistam, cuius verba dabimus infra), qua sua cuique opinio utcumque, & undecum-que concepta sit, dicitur recta regu-la operandi, juxta quam nemo agens peccare possit? Profectò non appa-ret in quo ab illa assertione, seu deliri-o, differat, vel levissimè, doctrina hæc, quam ex argumen-to Terilli, aliorumque Probabilistarum legitime concludimus, ut vidisti. Qualis sit verò p̄fata assertio, ut nemo nō cognoscere possit, sufficiunt ea, quæ dicta sunt per totam controversiam secundam, & multò fusiūs, Deo fa-

Infra controv. 7.a. §. 4.

L ven-

vente, demonstrandum est suo loco. Adeò non possunt acuti Recentiores Probabilissimum suum occultare, etiā dum optimis indumentis tota industria, & studio, tegere ipsum, ac vestire procurant. Sed vestimenta omnia, quantumcumque subtiliter contexta, facile detrahemus, ac proscindemus, ut à nemine ultrà vestiri possit, aut vel myopis oculis obtagi valeat.

S. III.

Argumenti solutio.

163. **D**icendum ergo est, neminem unquam temerè judicare, eò quod judicium efformet ex fundamentis pro priori ad assensum minus sibi verosimilibus, aliquin ipse judicans suam videret actu, & agnosceret temeritatem, proindeque (quod alii jam scitè adnotarunt) proximo nō inferret injuriam. Nam qui suum proximum sic infamat, ut simul fateatur, & agnoscat, ipsum non nisi temerè infamari, reverà non tam proximo, quam sibi ipsi nocet, ac detrahit, proximo nanque, vel nullum infert damnum, vel si quod infert, statim etiam reparat, aut potius simul; unde judicium illud, vel nulla erit injuria, vel erit simul injuriæ satisfactio; quod tamen est evidenter falsum. Sanè nemo invenietur temerè judicans, qui rogatus fateatur aliquando, se pro priori ad judicium suum invenisse, graviora fundamenta ad opinandum benè de proximo, voluisse tamen liberè male opinari ex fundamentis levibus, aut levioribus. Quin immò solet frequentius contingere, ut quò magis quis temerè, ac injustè proximum judicat, eò judicio suo firmius, ac tenaciùs adhæreat, adeoque ex fundamentis multò apud se gravioribus, aut etiam certis, ut obviis posset exemplis comprobari, nisi res foret satis ipsa experientia nota.

164. Igitur, qui temerè judicat,

ideo imprudenter, & injustè agit, quia re non satis examinata, nec maturè perpensis circumstantiis ipsius, ex levitate animi, ex odio, aut ex alia passione, quando deberet saltem judicium suspendere, temerè, ac inconsideratè præcipitat intellectus sententiam, per quam apud se damnat, & reum absolute pronuntiat eum, quem fortè posset, ac cieberet, ut justum, & insontem absolvere, si rem maturius considerasset, & attendisset, ut oportebat, ad fundamenta utriusque partis. Id utique per se loquendo, & seclusa quacumque particulari prohibitione, manifestam præseferit imprudentiā, temeritatem, & injustitiam; quis nanque judicem, qui ex invidia, aut ex odio, ex aliave affectione inordinatā, ita se gereret in judicio externo, imprudentem non diceret, & injustum?

165. Nec refert, quod sic temerè judicanti sàpè veniant in mentem pro parte oppositâ, sàpè etiam ab aliis proponantur argumenta, & motiva ex se multò graviora: quia licet talia reverà sint, taliaque ab ipso judicari deberent, de facto tamen talia non ipsi apparent, sed parvi potius, aut nullius momenti, eò quod intellectus in sua obcæcatione persistens, ad illa non attendat, neque penetret, ut oportet. Mirum, nanque quantum præjudicet prævius voluntatis affectus ad faciendum de rebus æquum, aut iniquum judicium, ut experientia ipsa cuique testatur: *Non enim similiter judicium reddimus, cum dolemus, & cum letamur, & cum diligimus, & cum odimus*, ut sapienter ajebat Aristoteles. In hoc ergo consistit imprudentia, & iniqüitas temerè judicantis, non verò in hoc, quod judicet pro suo libito, quod minus verosimile sibi appetat.

166. Videri potest D. Angeli- S. Tho. 2.2.
cus, ubi agit de causis temerè judi- q. 60. a. 3.
candi, eujus tres potissimum refert,
quæ quidem omnes temerarium ju-
dicium eatenus inducere possunt,
quatenus faciunt, ut intellectus fa-
ci-

Philosoph.
I. Rheto.c.

cilē decipiat circa objectum sibi propositum, ipsum videlicet apprehendendo aliter, ac merentur fundamenta utrinque occurrentia. Nullibit tamen recurrit S. Doctor ad potestatem liberam voluntatis, ut flectat intellectum in eam partem, quæ sibi apparet minus probabilis.

Et per hæc patet etiam solutio ad ea, quæ Terillus reposuit adversus solutionem ibi insinuatam, quam constat esse veram, & rectam.

ARTICULUS XIV.

Solvitur argumentum quintum: ubi qualiter in meliorem partem dubia aliorum facta, vel dicta interpretari semper debeamus?

167. **H**ic quæstionis occasio nem dedit Glossa in illud Apostoli ad Romanos 14. Qui non manducat, manducentem non iudicet, ubi sic ait, *Dubia in meliorem partem sunt interpretanda*. Desumpta vero fuit Glossa illa ex Augustino lib. 2. de sermo Domini in mon. c. 28. qui de temerario iudicio ad illa verba Matth. 7. *Nolite iudicare, & non iudicabimini*, copiosè differens, ac sapienter, sic loquitur, *Hoc loco nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut ea facta, quæ dubium est, quo animo siant, in meliorem partem interpretetur*. Quæ certè est resolutio perquam equissima, & apprimè rationi consentanea.

S. I.

Argumentum conficitur.

168. **E**x illa vero contra sententiam nostram sic argueret licet. Præceptum prudens, ac rationale, quale omne divinum est, connotat, aut supponit in subditis veram indifferentiam, & libertatem ad ipsius observationem; quod est principium celebre, ac frequens apud SS. Ecclesiæ Patres, ex quo evidenter colligunt, ac tuentur adversus Ethnicos, & Sectarios verâ creati ar-

bitrii libertatē, potissimum verò Augustinus contra Hæreticos Manichæos. At Christus Dominus in Evagelio non modò prohibet dubia aliorum facta, maximè quoad internam voluntatem, & intentionem, in malam partem interpretari, sed etiam nobis præcipit, interprete Augustino, interpretari in meliorem partem: hoc est, non solum prohibet, ne ex malo animo facta esse credamus, sed etiam nobis præcipit, ut ex bono procedere determinatè judicemus. Ergo in dubio de bona, vel mala intentione operantis, liberum nobis absoluēt utrumlibet extremum opinari; alias præceptum Domini implete liberè non possemus, quod blasphemum foret asserere.

169. Nec recurrere hic licet ad mediatam, aut indirectam tantum libertatem relatè ad alterum ex prædictis extremis. Nam contrà insurgit P. Esparza: quia hoc esset præceptum Evangelicum ex nostro cetero interpretari contra legitimū sensum ipsius, & absq[ue] aliquo fundamento. Quare pari jure liceret alia præcepta Dei, verbi gratia, præceptum non occidendi, vel non mæchandi, interpretari de libertate proxima in ordine ad motiva, vel circunstancias, quæ inducunt proximam possibilitatem mæchandi, aut occidendi, ita ut ea supposita, nulla superest libertas ad occidendum, vel ad mæchandum. Certè præcepta haec non aliter respiciunt objectum suum, neque alio lata sunt tenore verborum, ac præceptum non temere iudicandi. Sequelam vero nullus admittet Theologus, aut tolerabilem reputabit.

S. II.

Resolutio quæstionis ex D. Thoma secundum Cajetani expositionem.

170. **H**ujus argumēti solutio de-

L 2 stio-

D.Tho. 1.2.
q. 60.2. 4.

stionis proposita resolutione. Illam verò D. Angelicus disputat sub his terminis, *Utrum dubia sint in meliorem partem interpretanda*. Ad quam respondens concludit tandem sic: *Et ideo ubi non apparent manifesta indica de malitia alicuius, debemus eum, ut bonum habere, in meliorem partem interpretando, quod dubium est.* Cujus conclusionis rationem immediatè præmisserat his verbis, *Ex hoc ipso quod aliquis habet malam opinionem de alio absque sufficienti causa, injuriatur ei, & contemnit ipsum.* Nullus autem debet alium contempnere, vel nocumentum quodcumque inferre absque causa cogente.

boni Difficultatem verò, quæ statim occurrebat, sumptam ex manifesto deceptionis periculo, & quam ipse sibi opposuerat, expedit in hunc modum: *Ad primum ergo dicendum, quod potest contingere, quod ille, qui in meliorem partem interpretatur, frequenter fallatur: sed melius est, quod aliquis frequenter fallatur habens bonam opinionem de aliquo malo homine, quam quod rarius fallatur habens malam opinionem de aliquo bono, quia ex hoc fit injuria alicui, non autem ex primo.* Hæc Angelicus Doctor.

171. Videtur igitur S. Thomas manifestè sentire, debere nos in dubio de intentione operantis, ubique intellectum infletere ad judicandum, eam esse rectam; quandoquidem expressè fatetur, frequenter, aut frequenter possè contingere, ut in judicio hujusmodi fallamur; sed tamen hoc periculum aestimandum non esse, sed contemendum, ne forte proximo inferamus injuriam, ipsum revera insontem falso damnando absque convincenti ratione.

Id, quod distinctius exprimit ad secundum, ubi distinguit judicium de actionibus, aut de rebus secundum se, à judicio circa personas: & in priori docet, deceptionem esse malum ipsius judicantis, quia in rebus verum est bonum intellectus, & falsum est malū ipsius, ut Philosophus

docet. In posteriori verò judicio ait S. Doctor, præcipue esse attendendum bonum illius, de quo fertur judicium, scilicet, ne malus habeatur absque fundamento cogente. Immo addit ad finem, falsum in hoc judicio non esse malum ipsius judicantis: *Quia homini (inquit) judicantis falsum judicium, quo bene judicar de alio, non pertinet ad malum intellectus ipsius: sicut nec ad ejus perfectionem pertinet secundum se, cognoscere veritatem singularium contingentium, sed magis pertinet ad bonum affectum.*

172. Hæc tamen D. Thomæ doctrina fateor difficilis mihi videatur: quia positivè falli in qualibet materia, & ex quocumque affectu, videtur nunquam posse non esse malum intellectus decepti, siquidem omnis error positivus aliquod nocumentum affert, cùm reddat intellectum pravè dispositum ad consequendam rei veritatem, quæ proprium est ipsius objectum. Et quidem hæc videtur nimis expressa sententia Augustini ajentis, *Ipsæ per se ipsum error, aut magnum in re magna, aut parvum in re parva semper est malum.* *Quis enim, nisi errans, malum neget approbare falsa pro veris, aut habere incerta pro certis, vel certa pro incertis?* Adeò Augustino evidens visum est, nullam esse intellectus deceptionem, quæ non sit verè malum ipsius.

173. Porrò, et si ad perfectionem intellectus secundum se, sive intellectus speculativi, non spectet cognitio singularium, & contingentium, spectat tamen ad perfectionem ipsius intellectus, ut practici; nam ut talis, extendi debet ad cognoscenda etiam singularia, quorum nempe notitia ad exercitium prudentiae, & providentiae, adeoque ad propriam perfectionem indiget, Id, quod expressè docuit ipse D. Angelicus: *Di-* S.Tho. 3. p. *cendum (inquit), quod cognitio singu-* q. 11. a. 3. *larium non pertinet ad perfectionem animæ intellectivæ secundum cognitionem speculativam; pertinet tamen ad perfectionem ejus secundum cogni-* tio-

Aristo. Eth.
6 c. 2.

tionem practicam, quæ non persicitur absque cognitione singularium, in quibus est operatio, ut dicitur in 6. Ethic. Unde ad prudentiam requiritur memoria præteriorum, cognitio præsentium, & providentia futurorum, ut Tullius dicit in sua Rhetorica.

174. Jam verò, si error omnis positivus, etiam in singularibus, &c contingentibus, est malum intellectus errantis, nemo sanè tenebitur, quin nec licet poterit, dubia aliorum facta, vel dicta sic in meliore partem interpretari, ut positivè judicet esse recta, sive ex bona intentione facta; id enim esset sponte falliri, aut saltem proximum errandi periculum ultrò, & voluntariè subire, quod est per se, & intrinsecè malum, Augustino docente generalissime, *Neque quisquam error (voluntarius scilicet) turpitudine caret; sicut per se, & intrinsecè malum est, non solum alium positivè decipere, verum etiam conjicere in periculum proximum errandi.* Urique nemo magis proximum, quam se ipsum diligere, neque malum ipsius, potius quam proprium, cavere tenetur secundum rectam legem charitatis.

175. Sapientissimus Cajetanus, ut doctrinam S. Doctoris in sensum opportunū exponat, notat in primis, regulam illam præfatae Glossæ accipi posse solum in sensu negativo, ut scilicet nobis unicè interdicatur, ne dubias aliorum actiones in malam partem interpretemur, judicando determinatè, & positivè, ipsas esse pravas, seu procedentes ex prava intentione: & in hoc sensu regulam esse verissimam, & quæ nullam admittat exceptionem, nullaque aliqua ex parte difficultates incurrat.

Notat præterea, regulam prædictam, si in sensu positivo accipiatur, intelligendam, non absolute (hoc enim, inquit, esset contra rectam rationem); sed ex suppositione quod judicandum sit. Nempe, ut quoties oporteat determinatum ferre judgmentum in dubiis occurrentibus circa

aliorum actiones, semper illud ferasimus pro innocentia proximi, nunquam verò pro parte opposita. Et hunc ait Cajetanus esse tensum legitimum præfatae regulæ, quem intendit D. Angelicus, cuius nempe doctrina ex hypothesi facta rectè procedit; nam cum in ea hypothesi alterum è duobus necessum sit, vel quod judicans subeat aliquod deceptionis periculum, vel quod injuriam proximo inferat, ipsum malum putando absque convincenti ratione, æquitas ipsa postulat, & omnis recta ratio præscribit, ut è duabus malis, qua vitari simul non possint, illud, quod minus est, contemnatur, nempe periculum erroris contingentis, & qui intellectui erranti nihil, aut parum noceat: præterquamquod ex altera parte simile quoque imminet deceptionis periculum præter injuriam proximo imminente.

S. III.

Vera resolutio questionis, ex qua tandem elicetur, & opportunior D. Thomas expositio, & solutio argumenti nobis oppositi.

176. Quidem primus sensus E præfatae regulæ, quem Cajetanus afferit, planus est, ac legitimus, adeoque ab omnibus absolute amplectendus. Sensus verò secundus ex suppositione procedens, verus itidem est; sed nobis non videatur opportunus, nec specialiter colligi censemus ex præcepto divino, & naturali non judicandi temere proximum, nec intendi per Glossam, seu regulam Augustinianam: immò nec credimus, Doctorem Angelicum sensum hunc intendisse, prout exponitur à Cajerano, et si verba S. Doctoris vehementer in ipsum videantur inclinare.

177. Ratio verò pro cunctis asserti partibus, una, & eadem est: quia præceptum non temere judican-

candi solum prohibet nobis omne judicium, quo proximo inferamus injuriam, malum cogitando de ipso absque convincenti ratione. Ut autem omne ejusmodi judicium vietamus, nullo opus est judicio positivo, quo dubium proximi factum, vel dictum determinate credamus bonum, aut ex bona intentione factum; sufficit enim judicium suspendere, & nihil definiendo circa simile dubium, veram, ac certam cognitionem ipsius reservare judicio Dei, secundum Apostolicum praeceptum, *Nolite ante tempus judicare* (nempe, quæ dubia vobis, & minimè explorata sunt), *quaadusque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit unicuique à Deo.*

I.ad Corin.
§.4.

178. Denique nemo jure de queratur, si circa actiones suas, quarum malitiam, aut bonitatem fatus mihi non manifestat, nihil definiam in alterutram partem; sed earum, vel laudem, vel vituperium commitam infallibili, atque rectissimo judicio Dei. Quid enim æquius exigi à me potest, aut rectæ rationi conformius? *Neque unquam mihi potui persuadere* (inquit asseveranter P.

Moli. to. 5.
de just. &
jud. 17.ii.1.

Molinus) non solum nos teneri habere judicium, quo nobis persuadeamus, id verè esse, quod ignoramus ita esse, sed neque licet posse nos tale judicium elicere; ut scilicet, quando dubium est, an malo animo proximus aliquid fecerit, licet determinate judicemus, eum bono animo id fecisse, idque nobis licet persuadeamus. Hæc de re ista clarissimus hic Doctor, cui toto judicio subscribimus.

179. Igitur, ut præceptum Dominicum de omni judicio temerario vitando, plenè, ac planè adimplere possimus, solum requiritur, & omnimodis sufficit, ut circa dubias aliorum actiones, quarum videlicet bonitas, aut malitia explorata nobis non est, abstineamus ab omni positivo judicio. Aliunde verò in rebus

incertis, & expositis deceptionis periculo, definitam ferre sententiam, absque aliqua utilitate, vel necessitate cogente, non caret omni temeritate; est enim ultrò, & sine ulla causa contemnere veritatis amorem, & ambire erroris periculum, quod rectæ rationi repugnat. Et ideo in Angelis, etiam viatoribus, & in hominibus innocentibus non potuit esse judicium ullum ex proprio suo tendendi modo incertum, & opinativum, ut fert communis Theologorum sententia; quia nulla privativa ignorantia, aut positivus error inveniretur in statu veræ innocentiae, cùm sit effectus proprius peccati, ut docet disertissime S. Thomas: *Nulla* (inquit) *deceptione, aut error positivus haberet locum in statu innocentiae, cùm sit effectus, & pena peccati: id, quod prius non semel docuerat Augustinus, cuius hæc modò verba sufficientant, Approbare vera pro falsis, non est natura instituti hominis, sed pena damnati:* Patet ergo in præfatis dubiis, non solum non debere, sed neque posse nos honestè, ac laudabiliter, positivum ferre judicium, etiam quo proximum insotem judicemus.

180. Et verò ipse Augustinus in illo eodem loco satis hoc ipsum expresserat, inquiens, *Sunt ergo quedam media, qua ignoramus quo animo siant, quia & bono, & male fieri possunt, de quibus temerarium est judicare, maximè, ut condemnemus.* Ecce Augustinus in ejusmodi dubiis omne judicium determinatum temerarium esse definit: quod enim addit, *maximè ut condemnemus*, id non excludit, immò aperte supponit, judicium etiam de parte opposita, non carere temeritate; sed solum inuit, quod verissimum est, nempe judicium contra innocentiam proximi, diligenter esse cavendum, quippe quod non est solum contra prudentiam, verum etiam contra justitiam.

181. Denique stultū obsequium est, quo charitas vera non gaudet, si spon-

S.Tho. 1.2.
9.85. 2.3.

Aug. li. 3.
de lib. arb.
c. 18.

Aug. loco
allega. sup.
n. 168.

spontè subeam in gratiam proximi, proximum deceptionis periculum; hoc enim turpe, ac vitiosum est, & nulla vera virtus vitium acceptat tanquam obsequium: sed neque virtus ulla, quæ vera virtus sit, simile obsequium offerre potest; neque enim sunt mendaces verae virtutes, ut optimè Augustinus ajebat. Porrò de charitate expressè nos docet Apostolus, *Non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.* Licet ergo nobis concludere, sensum directè intentum per præceptum nō temerè judicandi, & per Glossam, seu regulam Augustini, esse absolutum, cæterum negativum, & nullatenus positivum, saltem absolutè, ac directè.

182. Verùm quid, si in prædictis dubiis velimus absolutè judicare, & de alterutra parte ferre positivam sententiam? Resp. mihi dubium non est, quin ex ea suppositione debeamus judicare proximum innocentem, & opera ipsius honesta; id enim evidenter convincit argumentum Angelici Præceptoris ex principio in quavis materia, notissimo, & universalissimo, quod ex duobus malis, si alterutrum debeamus, aut velimus eligere, quod minus est, eligere debeamus. Inde verò ad rem nostram, quid concludere licet? Profectò nihil.

183. Enim verò, si dicta suppositione, ut nos existimamus, ac demonstramus, sit omnino impossibilis in terminis præsentis controversiae, eò quod intellectus nullam omnino habeat indifferentiam proximam ad opinandum minùs, aut æquè tantum verosimilia, præceptum temerè non judicandi, & regula Augustini ex eodem elicita, nec intendunt evenitum illum, nec quidquam circa ipsum disponunt, utpotè penitus repugnantem, atque adeò, qui nunquam possit accidere.

184. Si verò suppositio non esset impossibilis, & posset intellectus pro voluntatis libitu dubia illa resolvere (immediatè videlicet) in utramlibet

partem, ut Recentiores volunt: in primis suppositio, utpote nobis libera, semper esset vitanda juxta prudentiæ regulas, proindeque abstinentiam absolutè ab omni positivo judicio circa alterutram partem determinatam, ut docet Augustinus ubi nuper adductus, & convincit discursus à nobis factus.

185. Deinde in ea hypothesi fateor, debere nos semper ferre judicium pro innocentia proximi, ex memorato illo notissimo principio vietandi maius malum, si alterum è duobus eligere velimus. Cæterum, cùm ex illo Dominico præcepto, aut ex præfata Glossa, seu regula Augustini, nihil omnino liceat inferre circa suppositionis ipsius, vel possibilitatem, vel repugnantiam, consequens tandem fit, ut sensum positivum, quem Cajetanus affert, nulla ratione concludere possimus.

186. Dicis, suppositionis possibilitatem supponi manifeste ab Augustino in verbis superius adductis. Sed verò Augustinus in primis omne judicium determinatum in eventu proposito temeritatis damnat: quare saltem non poterit præcipi nobis, adeòque ex præcepto Dominico non licebit arguere contra sententiam nostram. Præterea pro dubiis similibus ex Augustino colligi saltem nequit possilitas judicii prudentis, adeòque nec verè probabilis.

187. Denique respondemus ex memoratis Augustini verbis, ut summum posse colligi, in similibus dubiis, utrumlibet judicium determinatum esse possibilem absolutè, & simpliciter, quod nemo negat juxta superius dicta. Quod verò sit possibilem proximè, ac immediatè, ut Recentiores volunt, nec Augustinus docet, nec verum est, ut affatim demonstratum relinquis.

188. Ex quibus tandem concludere licet, credibile non esse, D. Thomam tenuisse, aut intendisse sensum illum, quem Cajetanus ipsi tri-

tribuebat, quantumvis verba S. Doctoris eum insinuare videantur. Et in primis, licet daremus, quod D. Thomas sensum illum intenderit, nihil ex eo possent Recentiores concludere in favorem suæ sententiæ; tunc enim S. Doctor intelligendus esset haud aliter, quam Augustinus, videlicet juxta veram sententiam, quam ipsum D. Thomam satis clarè docuisse, ostendimus artic. decimo.

189. Præterea, quod non teneat, nec intendat prædictum sensum, ex dictis efficaciter mihi persuadeo: quia, licet verus sit ex memorata illa suppositione, attamen suppositio, vel est prorsus repugnans in sensu jam exposito, vel saltem semper est contra prudentiam, adeoque à nobis semper vitanda. Quis verò credat, Angelicum Doctorē, dum exponendum suscipit præceptum Domini de omni judicio tenierario vitando, neque docuisse, neque meminisse, quid ex eo præcepto debeamus absolutè præstare; sed unicè docuisse, ac intendisse, quid sit nobis faciendum ex aliqua suppositione, vel prorsus impossibili, vel omnino vitanda? Id verò nobis non appetet credibile.

190. Quare, dicendum potius existimarem, dum D. Thomas generaliter docet, dubia aliorum facta, vel dicta, semper in bonam partem esse à nobis interpretanda, non obstante periculo deceptionis, per hæc non intendisse judicium positivum, quo actionem dubiam proximi bonam existimem determinatè; sed vel judicium aliquod practicum, quo dicam apud me, *judicare non debeo actionem esse malam*, vel, *gerere me debeo cum isto homine*, tanquam cum probo, haud aliter ac antea, quæ judicia sunt vera, & aqua: vel, si S. Doctor loquatur de judicio versante circa ipsam actionem immediatè, non loqui de judicio positivo, sed negativo tantum, sive de suspensione judicii contrarii; & consequenter errorem imminentem, cuius periculum contemnendum docet, non

esse positivum, sed negativum, quatenus intellectus suspendendo judicium, non assequitur veritatem, quam contingenter assequi posset, de quo errore congruè intelligitur, quod non sit malum intellectus errantis, ut docet ipse Magister Angelicus: de positivo verò non facile explicabitur qua ratione potuerit vere affirmari. Porro esse aperte contra Augustinum, quin immò, & contra ipsum D. Thomam, monstratum est s. præcedenti,

191. Ubi autem insinuat nimis clarè positivum judicium, sive periculum erroris positivi, intelligendus erit D. Thomas de judicio, aut periculo resultante per accidens ex illa suspensione judicii; nam ex eo quod semper diligenter cavere debeam judicium positivum in malam partem, aliquando per accidens continget, ut declinem in judicium oppositum cum periculo erroris positivi, quod periculum dicit esse parvi momenti, & contemnendum, præinjuria imminentí proximo ex judicio contrario, quo ipsum damnem, quod est aperte inustum, ac temerarium.

Hæc verò dicta sint in reverentiam communis Magistri, quæ maxima ipsi debetur. Si cui autem minus arriserint, is D. Angelicum aliter, si placet, exponat, cujus expositioni, si opportunior extiterit, facile consentiemus. Nobis verò sufficiat ostendisse, ut credimus, satis aperte, argumentum desumptum à Recentioribus ex præcepto nō temerè judicandi, & ex adjunta Glossa, seu regula Augustini, nihil momenti habere contra sententiam nostram, sicut, & alia cuncta, quæ proferunt.

ARTICULUS XV.

Solvitur argumentum sextum à patitate voluntatis desumptum.

192. **A** Rguunt præterea sexto Recentiores: ita se habet

VO-

voluntas ad bonum, sicut intellectus ad verum, saltem prout iste subditur ipsius voluntatis imperio: atque voluntas potest ex duobus bonis contrariis æqualibus, aut inæqualibus, quodcumque eorum, etiam minus, eligere, ut tradunt Doctores communiter contra P. Vazquez, & alios: ergo, & poterit intellectus ex voluntatis libera electione opinari utramlibet partem alicujus contradictionis, etiam æquè, aut minus probabilem.

193. Confirmatur primò: sicut quodlibet bonum absolutè, & secundùm se, est potens terminare amorem, ita, & quodlibet verum, seu motivum probabile secundùm se, potens est, accedente voluntatis imperio, terminare judicium opinativum. Sed quia bonum secundùm se potens est terminare amorem, est etiam potens eundem terminare, dum adeat in oppositum bonum alterum, vel maius, vel æquale, voluntatem solicitans ad sui amorem: idem ergo dicendum de quovis verò, seu motivo probabili relatè ad intellectum.

194. Confirmatur secundò: sicut voluntas non sibi soli, sed & reliquis omnibus potentias amat: immò, & universaliter, sicut potentiae omnes, tam corporis, quam animæ, non sibi tantum agunt, sed, & cæteris omnibus; sic etiam intellectus non sibi soli, sed, & voluntati, & reliquis potentias intelligit. Cum igitur in homine sola voluntas sit potentia libera, & quæ cæteris possit imperare, ad solam voluntatem spectat cæteras omnes pro suo arbitrio ad propria objecta determinare, splendo in ipsis libertatis defectum. Ergo ad voluntatem spectat determinare proprium intellectum ad opinandam quamlibet contradictionis partem. Denique omnis potentia necessaria ad hoc subiicitur voluntatis imperio, ut ex hoc idem præstet, quod præstare ex se posset, si foret libera immediatè, & forma-

liter. At, si intellectus immediatè esset liber, posset assensum flectere ad partem æquè, aut minus probabilem, sicut ipsa voluntas, quia immediatè libera est, potest eligere quodcumque bonum ex æqualibus, aut inæqualibus: idem igitur potest à voluntate determinatus.

195. Resp. ad argumentum: in primis falsitatè Minoris supponit, ut jam vidimus, S. Thomas; multi que alii graves Doctores, tum ex veteribus, tum ex Recentioribus, oppositum tuentur. Sed, quidquid sit de doctrina ista, minime illâ nos indigemus.

Itaque, concessa Majori in debito sensu intellecta: permissa item pro nunc Minori, nego absolutè consequentiam. Discriben autem evidens est: quia bonum in consortio alterius boni æqualis, aut majoris, etiam sibi omnino contrarii, retinet adhuc bonitatem suam; neque enim bona inter se pugnantia contradictoriè opposita sunt, sicut forma, & privatio ejus, sed contrariè dumtaxat, sicut frigus, & calor, aut etiam sicut album, & nigrum, quæ sunt ejusdem potentiarum objecta: quare, licet voluntas, spredo, verbi gratia, bono honesto, quod excellentius, & maius est, feratur per amorem in bonum delectabile, semper fertur in bonum, adeoque à proprio objecto nunquam extrahitur.

Oppositum verò contingit in vero, & falso relatè ad intellectum; hæc enim immediatè, & contradictoriè opponuntur, non à parte rei tantum, verum etiam in apprehensionibus in ordine ad eundem intellectum, ut demonstravimus art. 6. Porro idem prorsus est, extremum aliquod esse reipsa, aut apparere intellectui verum, ac oppositum esse, aut apparere falsum, & vice versa: unde omnino repugnat, ut duo extrema contradictionis appareant simul eidem intellectui vera, aut enuntiabilia, alioquin idem simul appareret verum, & falsum, quod

M est

est contra lumen rationis. Igitur ob rationem oppositam non poterit aliquando intellectus partem minus, aut æquè verosimilem opinari.

196. Quapropter argumentum à paritate voluntatis petitum, tantum abest, ut nostram sententiam urgeat, ut in contraria potius efficaciter retorqueatur. Urget verò specialiter Terillum, & Esparzam eō utentes: nam quamvis intellectus signatè judicet pro priori, duo bona esse æqualia, vel inæqualia, adhuc potest voluntas juxta adversarios eligere quodcumque maluerit: ergo, si quid valeret paritas ista, idem dicendum esset de intellectu, cùm ramen sit evidenter falsum juxta ipsos Terillum, & Esparzam hoc ipsum ex professo docentes, efficaciterque probantes, quāvis Terillus immemor sui, etiam oppositum ex professo docuerit. Non ergo potest fieri argumentum ex altera potentia ad alteram, nisi quod ipsos adversarios urgeat, & nostram sententiam suadeat. Atque ex his confirmatio prima soluta manet, & præoccupata.

197. Ad secundam confirmationem resp. voluntatis dominium, & imperium in reliquias potentias, despoticum non esse, sed veluti politicum, ordinatum scilicet immediate in bonum proprium ipsarum, potentiarum: unde poterit quidem ipsas quandoque cogere, ut cum aliquo proprio incommodo exerceant suas operationes, ut dum oculos obligat ad intuendum attentè solem, ersi radiis ipsius perstringantur. Nunquam attramen potest, juxta omnes, ipsas extrahere à proprio suo objecto, nisi velis, ut possit ipsos oculos cogere, ut videant sonum, & aures, ut audiant colorem, quod est ridiculum paradoxum.

Potest ergo voluntas obligare, intellectum ad enuntiandam aliquam veritatem probabiliter tantum, & obscurè propositam contra inclinationem ipsius naturaliter refugientis ab assensu cuiuslibet objecti

non evidenter sibi propositi, propter deceptionis periculum, quod intellectus naturaliter horret: at nunquam poterit ipsum movere, ut assentiat objecto minus, aut æquè sibi probabili; hoc enim foret ipsum extrahere à suo proprio, & formalis objecto, quod facere voluntas non potest, sicut nec posset ipse intellectus, et si immediata libertate gauderet.

ARTICULUS XVI.

*Solvitur argumentum ultimum
quod à priori Recentiores
appellant.*

198. **S** Eptimò tandem arguunt ex Stephano Spinula à priori, ut inquit Terillus. Nulla potentia fertur, inclinaturve naturaliter in terminum sibi impossibilem: atqui intellectus urgetur naturaliter, inclinatur, ac fertur ad assentiendum motivo probabili, etiam dum adeat pro parte opposita aliud æquè probabile, aut probabilius: est igitur possibile intellectui præbere assensum parti minus probabili in conspectu probabilius, aut alterius æquè probabilis. Major per se nota videtur; quia omnis inclinatio naturalis est indita ab Auctore naturæ, adeoque nequit recta non esse: non foret autem recta, sed stulta, & inordinata, si ferretur in aliquid impossibile. Minor etiam est evidens, vel experientiâ ipsâ, quisque nanque experitur in se ipso, dum haber motiva assentiendi pro utraque parte contradictionis, sic trahi, & inclinari à motivis unius, ut simul inclinetur, & retrahatur à motivis partis contrariae. Denique consequentia recta est. Ergo.

199. Resp. distinguedo Majorem: nulla potentia naturaliter inclinatur, aut fertur in terminum sibi impossibilem, absolutè, aut intrinsecè, concedo; per accidens, & extrinsecè tantum, subdistinguo: non inclinatur

etur in terminum, ut impossibilem, vel, ut habendum sibi in circunstan-
tiis impossibilitatis, concedo; se-
cundum se, & specificativè, nego
Majorem. Et distinguo Minorem:
intellectus urgetur, & inclinatur ad
assentendum motivo probabili, etiam
dum adest pro parte opposita aliud
æquè probabile, aut probabilius assen-
su conjungendo cum hoc motivo,
nego; assensu absolutè possibili, &
præscindenti ex se ab his circunstan-
tiis, concedo Minorem, & nego
consequentiam.

200. Declaratur solutio, & con-
firmatur. Ut inclinatio potentia in
terminum non sit frustanea, aut
inordinata, sufficit si terminus ipse
sit absolutè, & per se possibilis,
quamvis per accidens, & extrinsecè,
reddatur impossibilis hic, & nunc à
propter aliquid impedimentum insuperabile ab ipsa potentia: nam
hujusmodi obstaculum prohibet
quidem potentiam hic, & nunc à
termini consecutione; at tollere non
potest, quominus inclinetur in ip-
sum inclinatione inefficaci, quæ non
fertur in aliquid impossibile, cum
non appetat terminum, ut habendu-
m in conspectu præfati impedi-
menti, sed secundum se tantum, ac
veluti conditionatè, nimirum si non
esset validior exigentia in oppo-
sitione.

201. Illustratur exemplis, quæ
sint pariter oppositi argumenti evi-
dentes instantiae. Primo; dum actu
adsum ex utraque parte motiva, in-
tellectus urgetur naturaliter, & in-
clinatur in utrumque extremum, ut
supponit Terillus, & experientia
probat. At nihilominus assensus
utriusque, licet possibilis absolutè sit,
non potest tamen simul existere,
quia intellectus non potest utriusque
extremo assentiri simul, ut tanquam
evidens Terillus supponit, & nemo
in dubium vertit, nisi qui, vel Dia-
lecticam contemnit, aut ignorat. Er-
go ex inclinatione naturali intelle-
ctus ad assentendum motivo æquè,

aut minùs probabili, etiam dum
adest pro parte opposita aliud æquè
probabile, aut probabilius, solùm
concludi potest, assensum illum esse
possibilem absoluè, & secundum se,
fecus verò in conspectu talis motivi.
Hanc instantiam opponit argumen-
to proposito Mercurius.

Merco. in
Baf. Theo-
log. par. 2.
202.

Sed reponit Terillus, & ex
ipso nonnulli Recentiores, instan-
tiam esse evidenter nullam, & dispa-
ritatem apertam: quia terminus non
aliter deber esse possibilis, ac poten-
tia inclinatur, & fertur naturaliter in
illum. At intellectus, et si inclinetur
simul ad assentendum utriusque ex-
tremo, quia simul habet pro utroque
motiva; non tamen inclinatur ad as-
sentendum utriusque simul, sed dis-
junctivè, & seorsim tantum: habet
utique simultatem potentia, sed non
potentiam ad simultatem. At verò
in eventu questionis intellectus ur-
getur, & inclinatur ad actualem as-
sensem, etiam dum adest pro parte
opposita motivum æquè, aut magis
probabile. Ergo est possibilis hic as-
sensus, etiam tali motivo stante. Sed
verò haec, aut nulla solutio est, nec
solutionis speciem habet, aut petit
nimis clare principium.

203. Contra igitur argumētum
retorqueo. Ut intellectus possit na-
turaliter simul inclinari in duos ter-
minos contradictionis, sufficit quod
termini ipsi absolutè, & ex se possi-
biles sint, quamvis non sint inter se
compossibiles. Ergo sufficit etiam, ut
possit inclinari in assensum unius
partis, dum adest pro opposita moti-
vum æquè, aut magis probabile,
quod assensus secundum se, & abso-
lutè possibilis sit, quamvis cum præfa-
to motivo nullo modo sit compositi-
bilis; nam si ad inclinationis simul-
tatem non petitur simultatis possi-
bilis ex parte ipsorum terminorum,
sed sufficit possibilis absoluta, cur
ad inclinationem, quæ simul sit cum
motivo opposito, non sufficiet assen-
sus possibilis absoluta, quamvis non
possit dari possibilis simultatis ejus-

M 2 dem

dem motivi, & assensus? Nulla est ergo disparitas intenta, nec speciem habet illius.

Quòd si Terillus, & Recentiores dixerint, intellectum in eventu nostra quæstionis urgeri naturaliter, & inclinari non ad assensum secundum se, sed ad illum ut coniungendum cum motivo contrario æquè, aut magis probabili: tum verò manifestè principium petent; hoc enim nos negamus omnino, & erat ipsis unicè probandum, quod tamen haec tenus non præstiterunt, nec poterunt aliquando præstare. Certè hujuscemodi inclinationem nec aliqua experientia, nec voluntatis paritas, nec opportunum aliud argumentum suadet. Quod autem hic objiciunt, & à priori vocant, illam non probat, sed absurdè supponit, ut demonstrat instantia opposita. Est igitur eorum solutio non solutio reipia, sed clara petitio principii.

204. Confirmatur ulterius solutio nostra, & instatur secundò argumentum Terilli, & Recentiorum. Lapis, exempli gratia, etiam quando violenter detinetur suspensus, naturaliter inclinatur deorsum, & gravitat in proprium centrum: ex hac autem inclinatione solùm inferre licet, descensum lapidis esse possibilem absolutè, & secundum se, secus verò in his circstantiis, & in sensu composito impedimenti. Ergo ex inclinatione naturali intellectus ad assentiendum parti, etiam minus probabili, in occurso probabilioris, colligere non licet, talem assensum esse possibilem in eis circstantiis, sed solùm esse absolutè possibilem. Hanc insuper instantiam opponit ubi nuper idem Mercurius, & poterant id genus alia innumeræ opponi:

205. Respondet tamen similiter Terillus, latum esse discrimen, adeòque instantiam manifestè nullam: quia impedimentum lapidis in evetu proposito est verè impediens, hoc est, insuperabile, alioqui lapis necessariò descenderebat, cùm ipsius

potentia ex se non sit indifferens, sed determinata ad agendum. At verò impedimentum intellectus in nostra hypotesi est solùm difficultans, & quod simpliciter posse superari ab ipsa intellectus potètia, quæ ex se est indifferens ad utrilibet, & potest ad alterutrum determinari ex libera electione voluntatis.

206. Sed quis non videat circumlocutionis? Nempè, Terillus suo argumento contendit, motivum æquè, aut magis probabile non esse insuperabile impedimentum, sed solùm difficultans assensum partis æquè, aut minus probabilis; quia intellectus urgetur naturaliter, & inclinatur ad hunc assensum, etiam dum illud motivum probabilius urget ex opposita parte. Dum verò nos instamus, lapidem naturaliter inclinari in descensum, etiam quando violenter elevatur, aut detinetur, quin arguere liceat ex illa lapidis inclinatione, impedimentum elevans, aut detinens, non esse insuperabile, & quod reddat descensum impossibilem proximè, & in his circstantiis: tum reponit Terillus, disparitatem esse evidenter, quia impedimentum lapidis verè est insuperabile, adeòque verè impediens descensum; motivum autem æquè, aut magis probabile, non est insuperabile, impedimentum, sed solùm difficultans, adeòque verè non impediens assensum partis æquè, aut minus probabilis. Nonne hoc est vocibus ludere, vel illudere, proindeque apud intelligentes succumbere difficultati?

207. Ea igitur intellectus naturalis propensio, aut inclinatione in partem æquè, aut minus probabilem, medium est evidenter ineptum ad concludendam Recentiorum sententiam. Quod potest etiam in intellectu ipso multis adhuc exemplis demonstrari.

Primùm enim, si ex una parte adsit motivum evidens, ex opposita verò aliud qualecumque motivum, intellectus, etsi imperfectè, aliquo-

mo-

modo inclinat in assensum istius partis, cùm omnis apprehensio sit ex conceptu suo dispositio, & via ad judicium, atque adeò aliqualis in ipsum inclinatio: & tamen is assensus est omnino impossibilis in istius hypothesis circumstantiis. Præterea, demus Deum pro suo absoluto dominio negare intellectui concursum ad assentiendum alicui objecto, etiam evidenter proposito: profectò in hac hypothesi assensus non esset possibilis, & nihilominus intellectus vehementer in ipsum inclinaret. Tandem quando intellectus signatè judicat, utriusque partis motiva esse re ipsa æqualia, neutrum extreum amplecti potest, ut fatentur Terillus, & Esparza; utrinque tamen stimulatur, & urgetur ad assentiendum. Vide, quā sit inefficax argumentum potissimum, & à priori, quod pro sententia sua Recentiores nobis op̄ponunt.

ARTICULUS XVII.

Tribus corollariorum deductis, præsens controversia concluditur.

208. **V**eritas philosophica, quam nimis luculenter, ut reor, in hac controversia monstravimus, quanti momenti sit ad totius Tractatus potissimum scopum, & jam supra insinuatam est, & multò clarius postea constabit. Interim verò pro eodem fine operæ pretium sit doctrinam modo traditam veluti summam colligere per illationes aliquas ex illa resultantes.

§. I

Corollarium primum: soliditas nostra sententie ad oppositam comparata.

EX dictis ergo primò deduces, quantum sententia nostra oppositæ præmineat, & auctoritate, & ratione. Porro nostræ sententiae veri-

tatem docent antiqui omnes, & Philosophi, & Theologi, cum Aristotele, & D. Thoma: moderni omnes Antiprobabilistæ, & ex ipsis Probabilistis multi præcipui nominis Auctores. At verò Recentiorum sententiā unicè docent ipsis Recētiores, qui, vel Probabilismum illi penitus adstruunt, vel magnopere ab illa dependere fatentur, etiam inviti: quamvis plerumque dependentiam hujusmodi, sententiam suam multò infirmantem, nequidquam amovere moliantur.

209. Profectò, ut sunt ingeniosi, non possunt non videre provinciam esse nimis difficultem, quòd possim ego rectam formare conscientiam innitens, velut fundamento, opinione non meæ, sed aliorum, quantumcumque gravium Doctorum, quam vel judico falsam, & contrariam legi divinae, vel saltē veram judicare non possum. Et qua ratione precor ejusmodi opinionem potero judicare prudentem, quod tamen prorsus est necessariū? No ne hoc ex ipsis terminis difficile satis appetet? & quā sit penitus impossibile, latè à nobis mōstrandū est. Cūm igitur Recentiorum opinio simul cum suo Probabilismo uno velut parti sit nata, & cum eodem pariter adoleverit, à cæteris semper Doctoribus tanquam adulterina Philosophiae proles rejecta, ab eisdemque solis Probabilistis studiis nutrita, & adoptata, multis etiam ipsorum repugnantibus, fieri profectò non potest, quin ex hoc etiam capite auctoritas ipsius minuatur perquā maximè.

210. Rursus sententia nostra rationibus efficacissimis, non de longè quæsisit, sed de proximo ex ipsa rei natura depromptis, ac velut sua sponte patentibus, validissimè communītur, immò (fidenter dixero) demonstratur. Cūm interim Recentiorum sententia vix quidquam pro se habeat, nisi extraneas nonnullas partates (quod est naturā suā debilissimum argumenti genus), & exempla

pla non opportuna, quæ plurima, & ingentia absurdia probent, quæque in ipsis suos Auctores efficaciter retoriqueantur. Argumentum præterea, quod à priori vocant, quanti roboris sit, immò quam importunum, & inane, nimis apertè manet ostensum, & omnia, quæ summatim hic colligimus, liquidò constare deprehendis ex totius decursu controversiæ. Patet ergo sententiam nostram, & auctoritate, & ratione, maximopere prævalere contrariae.

Interim tamen quidam ex Recentioribus sententiam nostram vocat singularem, suam verò simpliciter, si Deo placet, communem Doctorum sententiam: alius autem perspiciam, & ali passim similia loquuntur. Tu verò, Lector, videoas, & judices sincerè: nostrum verò sit demonstrare, omnia Probabilismi fundamenta, & Recentiorum verba glorioса ejusdem esse soliditatis cum opinione modo rejecta: quod nisi fatis cumulatè præstamus, verba nostra licebit nihil facias.

§. II.

Corollarium secundum: assensus, quem intendunt Recentiores, et si fore possibilis, prudens non esset.

211. **A**ddimus autem, omnes intellectus judicium intermis questionis præsētis, quamvis esse possibile permitteremus, nūquam tamen fore Prudens, sed ab omni prudentia alienum; quod ex hucusque dictis legitimè deducitur, & iterum planè convincit irritum Recentiorum conatum pro fine, quem intendunt in promovenda sua intentia. Ratio perspicua est ex doctrina jam tradita: immò argumenta omnia, quibus ostendimus memoriati judicii repugnantiam, ejusdem pariter imprudentiam insignem pari convincunt efficacitate.

212. Porrò omnem assensum partis æquè, aut minus probabilis,

inde à priori evicimus esse impossibilem, quia foret contra propriam naturam intellectus, ultrò aberrantis à fine proprio, & ab objecto suo specificativo, ac primario, scilicet à veritate, quam intendere debet per omnes suos actus; objectum enim æquè, aut minus verosimile, quam oppositum, non proponitur intellectui, ut verum, sed potius, ut falsum simpliciter, vel saltem, ut non magis verum, quam falsum; quod patere videtur ex ipsa terminorum acceptione, & affatim à nobis est demonstratum. Hinc verò statim pater, assensum illum fore inordinatum, seu cōtra debitum rationis ordinem; quid enim magis contrarium rationi, quam quod est contra ipsius rationalis potentiae finem, & modum debitum operandi? Ergo foret aptè contra prudentiam, nisi cui forte fingere libeat posse judicium aliquod esse prudens, & nihilominus irrationale, quod foret insigne delirium.

213. Promovetur hæc ratio. Prudentia verè talis, est virtus intellectus tota ordinata ad ipsum perficiendum secundum propriam suam rationem, ut nempè in suis actibus, quibus dirigit voluntatem ad agendum honestè, ac laudabiliter, rectè, & sine errore procedat, ut est communis sensus Doctorum cum Aristotele, & D. Thoma. Quare ratio formalis, & objectum prudentiae proprium, est verum sub ratione veri, in quo prudentia convenit cum cæteris virtutibus intellectualibus, & differt à moralibus virtutibus: cum his verò communicat, & ab illis discernitur, quia præ aliis virtutibus intellectualibus respicit bonum tanquam propriam materiam, ob ordinem, quem dicit ad appetitum rectum, ad cuius actus movet, ac dirigit. Denique ratio propria, & formale objectum prudentiae, est verum, ut contractum ad bonum morale, & honestum. Unde tandem concluditur, quod munus ad æquatum prudentiae sit dirigere.

yo-

sig

voluntatem ad electionem boni moralis, & simul intellectum perficere secundum propriam suam rationem, nempè, per cognitionem veritatis, quæ proprium est ipsius objectum. Quæ omnia sèpè docet, & perspicue demonstrat Angelicus Magister, præsertim 2.2. à q. 47.

214. Hinc evidenter patet, assensum, de quo loquimur, probabilem non fore, sed ab omni prudentia alienum; nulla nanque prudentia dictare potest liberam electionem assensus, per quem verosimilius, aut æquè saltem verosimile sit, intellectum non assequi re ipsa veritatem, sed potius in errorem positivum impingere. Sanè dictamen illud foret apertè falsum, & erroneum, adeòque non perficeret, sed depravaret potius intellectum, nec voluntatem rectè dirigeret, sed ad peccatum potius impelleret, quod, evidenter inordinatum, & notoria imprudentia est.

215. Confirmatur, & declaratur. Ipso naturæ lumine, & sapientum consensu notum est, omne dictamen voluntati proponens, tanquam medium conducens, & eligibile ad finem, quem intendere debet, medium prorsus ineptum, & quod non magis habeat finem ipsum inducere, quam ipsum impedire, & inducere malum oppositum; & à fortiori si magis habeat impedire debitum finem, & inferre oppositum malum: evidens, inquam, est, hujusmodi dictamen falso esse, & erroneum, adeòque imprudens, ac temerarium. Aut, si hoc non sit evidens, desperet intellectus humanus nunquam non falli, vel delirare.

216. Atqui omnis assensus partis æquè, aut minus probabilis, est medium, quod ex se magis habeat inducere, vel non minus, errorem positivum, quem intellectus naturaliter fugit, & impedire veritatem contrariam, quam naturaliter amat, & querit, & quam voluntas debet, tanquam finem intendere per omnes actus intellectus, quos imperat. Ergo

omne dictamen proponens voluntati memoratum assensum, tanquam medium conducens, & eligibile ad veritatis affectionem, quam debet velut finem intendere, est evidenter falsum, & erroneum, adeòque temerarium, & imprudens: ergo omnis assensus procedens ex præfato dictamine, nulla ratione ad prudentiam pertinet, sed evidenter illi repugnant: ergo omnis assensus partis æquè, aut minus probabilis, est aperte contra prudentiam, adeòque absolutè improbabilis.

217. Hæc, quibus nihil nobis evidentius appetet, exemplo facili illustrari possunt, quo cunctis patientia reddantur. Qui dubius circa viam eligendam, ut perveniat ad terminum sibi præfixum post consultationem adhibitat, viam arriperet, quam ipsemet agnoscit æquè, vel magis verosimiliter ducere in præcipitum, quam in terminum destinatum, insigniter imprudens, ac temerarius haberetur ab omnibus verè prudentibus; maximè si ab itinere cæpto nullo ferè negotio posset desistere, & omne cavere periculum. At hæc est hypothesis nostra: nam terminus, ad quem per omnes suos actus intellectus debet contendere, est veritas, quæ anima nihil fortius desiderat, ut Augustinus dixit: quare voluntas etiam, ut rectè intellectum gubernet, eundem finem debet inquirere per omnes actus ipsius intellectus, ad quos potest ipsum movere; contemplationis nanque bonum, ac malum, verum est, atque falsum, ut Philosophus docet: nequit autem voluntas, nisi perverse agendo, intellectum avertere à suo proprio bono, & ad malum ipsum impellere, ut nemo non stultus negabit. Nec quisquam hic intrudat importunissimè vulgarem Recentiorum distinctionem de probabilitate speculativa, vel practica (de qua mox fusè dicendum est), nisi, qui terminos non intelligat.

218. Ad hæc, quando intellectui

Aug. tr. 26.
in Ioan.

Aristo. 6.
Ethi. c. 2.

Qui utrinque rationes occurruunt dubiam veritatem reddentes, tunc invenitur quasi in bivio positus, medius scilicet inter duas semitas invicem sibi oppositas, quibus contendat ad ipsam veritatem per determinatum assensum: ergo, si facta consultatione, & collatione ipsarum rationum eligat assentiri ex libero voluntatis imperio parti, quæ sibi, omnibus inspectis, appareat æquè, aut minus verosimilis, quam opposita (& quidem potens facile, vel eligere partem verosimiliorem, vel assensum omnem suspendere), perinde omnino est, ac si eligat viam, quam ipsemet agnoscit æquè, vel magis verosimile esse, quod ipsum in errorum præcipitet, quam quod ad veritatem rectâ perducat; quod manifesta imprudentia est, & temeritatis insignis. Sanè, si electio ista, bene cum prudentia conveniat, non nisi insipienter, & falsò, prudentiam expressisset Augustinus, dum quasi rem notissimam de illa proferebat, *Quid illa virtus, quæ prudenter dicitur? Non ne tota vigilantia sua bona discernit à malis, ut in illis appetendis, istisque vitandis, nullus error obrepatur.* Evidens ergo sit, omnem electionem assensus partis æquè, aut minus probabilis, fore imprudentem, ac temerariam. Ergo evidens est, omnem istiusmodi assensum, et si foret possibilis, ab omni semper fore prudenter alienum, adeò que nunquam verè probabilem.

Aug. 19. de
Civit. Dei
c. 4.

§. III.

*Corollarium tertium: Utilitas
nostræ sententiae.*

219. **D**educes tandem tertio, quantum sententia nostra tota hæc controversiæ stabilita, solidissimeque firmata, verè faciat ad rectam decisionem Theologicæ, & portissimæ controversiæ, quam instituimus Controv. proxima, ut nostri laboris scopum, & ad sequentes disputatio-

nes plenè decidendam remisimus.

Enim vero, si nunquam fieri potest, ut intellectus actu judicet veram opinionem alterius, cuiuscumque ea sit, quam videt esse innixam fundamentis levioribus, aut non gravioribus, fundamentis partis contrariae: in primis altera ex duabus viis, quibus incedunt Probabilistæ, jam penitus per hoc ipsum occlusa, & impermeabilis remanet, cum unicum ipsius fundamentum deficiat.

220. Utique Recentiores, qui cum P. Esparza fatentur, neminem uti posse opinionem non existente formaliter, aut subjectivè, in intellectu ipsius operantis, neque per ullam reflexionem possibilem licitum mihi fieri posse amplecti objectum, quod Autores alii, etiam plurimi, arque gravissimi, opinantur licitum esse, nisi, & ego ipse cum illis hoc ipsum actu judicem judicio absoluto, ac directo: qui in hoc, inquam, Theologico principio verissimo, ac certissimo (ut nos censemus, ac demonstramus, & ipse Esparza egregie demonstrat) statuendo nobis consentiunt, non aliter tuentur, neque tueri possunt probabilistarum sententiam, quam propugnando simul intellectus indifferentiam, & potestatem proximam ad opinandum æquè, vel etiam minus probabilita, ut facile quisquis videbit. Igitur, statutâ nostrâ sententiâ, quæ potestatem illam nullam esse convincit, nemo per viam istam incedere jam potest ad propugnandum Probabilismum.

221. Præterea, via altera communissima Recentioribus, quos Reflexistas vocare solent, qui nimur præfatum Theologicum principium abnegantes, per reflexionum artificium docent rectam, ac tutam formare conscientiam: hæc etiam via, inquam, stabilita nostræ sententiae, quamvis non adeò clare, revera tamen non difficilis tantum, sed etiam penitus manet impervia, ut præced. §. satis ostensum est.

Equi-

222. Evidem Recentiores viā gradientes, quamvis doceant non esse opus, ut operans veram existimet opinionem directam, quam amplectitur, suæ libertati faventem; non negant tamen, sed omnino supponunt, debere saltem illum judicare verè probabilem, & conformem recte rationi, adēque consentaneam prudentiæ legibus, & quidem prorsus certò, & citra omnem ambiguitatem, ut communiter jam affirmant. At quis non videat, prorsus impossibile esse, me opinionem alienam, quam, omnibus inspectis, absolutè judico falsam, aut aut saltem veram judicare non possum, existimare simul certò, & in hæsitanter esse verè probabilem, & prudentiæ legibus consonam? Num-

quid, precor, error, aut falsitas censeri ab ullo potest indubitanter veritati conformis? An verò, quod repugnat veritati, recte rationi consonum judicabitur, ab aliquo, qui utatur recta ratione? Quod autem pugnat cum ratione recta, benè cum prudentia conveniet? Quis affirmare audeat? Profectò nemo.

Sed quia latius hæc postmodùm urgenda sunt, & multiplicitate demonstranda, sufficiat modò leviter adumbrasse utilitatem maximam, & momentū sententiæ nostræ ad revertendum Probabilismum, quacumque demum viā à Recentioribus propugnetur, ut interim ad alterum capitale principium, cui Reflexistæ penitus innituntur, expugnandum, gradum faciamus.

CONTROVERSIA SEXTA.

Utrum Lex, contra quam aliqua existit opinio probabilis, etiam in sensu Probabilistarum, hoc ipso satis promulgata non sit, ideoque nullam habeat vim obligandi?

HAUD mirabor, si Lector meus, qui in Theologia, vel Jure omnino peregrinus non sit, & aliunde Terillum, aut Recentiores ipsius aseclas, nunquam viderit, aut evolverit, ad titulum quæstionis proposita, ut ad rem novam, & incredibilem, non modò mirabundus subsistat, sed & attonito similiis hereat. Quid ni verò? Ita ne, opinio contra legem, etiam falsa, quæ nempè falsò neget, aut legis existentiam, aut extensionem ejus ad easum aliquem particularem, tantam habere potest efficaciam, ut legis auferat promulgationem, totamque ipsius vim obligandi non solum impedit, aut supprimat, verùm etiam de medio tollat? Unde hoc? aut quis unquam de re ista quæstionem movit? Nemo profectò ante P. Terillum, qui nihilominus, ut mirere magis, non solum hoc in quæstionem adducit, sed etiam partem affirmativam adē confidenter propugnat, ut tanquam principio certissimo, ac firmissimo fundamento, totam illi superimponere Probabilismi molem, non ambigat. Nolim autem, ut Lector per hyperboleum hoc, aut exaggerationem dictum existimet. Quare, ut praesentis controversia momentum dñe pro suo merito astimet, aut attendat, id ipsum ante omnia demonstrandum à nobis est ex Probabilistarum principiis. Et verò sensum ipsum quæstionis nequaquam aliter posse intelligi, facile quisque ex dicendis cognoscet.